

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

TARİHİ GELİŞİM SÜRECİNDE ALEVİLİKTE
DEDELİK KURUMU
(TUNCELİ VE ERZİNCAN ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK Seher Kont ERDOĞAN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1. Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİK**
- 2. Prof. Dr. Ahmet AKSİN**
- 3. Doç. Dr. İlknur ÖNER**
- 4. Yrd. Doç. Dr. Dilek ER**
- 5. Yrd. Doç. Dr. Özcan TATAR**

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Tarihi Gelişim Sürecinde Alevilikte Dedelik Kurumu
(Tunceli ve Erzincan Örneği)****Seher Kont Erdoğan****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Tarih Anabilim Dalı****Yakın Çağ Tarihi Bilim Dalı****ELAZIĞ – 2012 Sayfa: X+115**

Bu çalışmada Alevliğin tarihi gelişimine kısaca değinilerek Alevi Bektaşî inancının karakteristik özellikleri örneklerle açıklanmaya çalışılmış, çalışma alanımız olan Dersim Aleviliği'nin inanç öğelerini Tunceli ve Erzincan bağlamında, Erzincan Büyükkadağan köyü Ağuışen Ocağından olan ve ataları kendi anlatılarına göre sekiz veya dokuz nesil önce Dersim'den göç etmiş olan Mustafa Erdoğan Dede ve İsmail Erdoğan Dede, Beşsaray köyü Hıdır Abdal ocağından (Düşkünler Ocağı) Ahmet Uğurlu Dede; Tunceli Nazımiye ilçesinde ikamet eden Kal Ferat Ocağından Ali Hıdır Çetin Dede, Ovacık Koyungölü köyü Celal Abbas Ocağından Zeynel Dede, Baba Mansur Ocağından Süleyman Cevahir Dede ile yapılan görüşmeler ele alınarak Erzincan ve Tunceli örnekleri ışığında tarihten günümüze dedelik kurumunun işleyişi açıklanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular sonuç kısmında özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, ocak, Dersim'de ocaklar, dedelik, Alevi- Bektaşî tasavvufu

ABSTRACT

Master Thesis

**Historical Development Process Alevism
Religious Leadership(Dedelik) Agency
(Examples of Tunceli and Erzincan)**

Seher Kont Erdoğan

**The University Of Firat
The Institute Of Social Science
The Department Of History**

This study briefly summarizes the historical development of Alawism and explains Alawi Bekhtashi belief's characteristics with examples from Tunceli and Erzincan. The interviews examine and seek to explain the functions of the institution of "dedelik" in Alawi Bekhtashi culture with a focus on Tunceli and Erzincan. Interviews were conducted with Mustafa Erdoğan Dede and Ismail Erdoğan Dede of "Ağuiçen Ocağı" in "Buyukkadağan" Village of Erzincan, who told that their ancestors migrated from Dersim eight or nine generations before; Ahmet Ugurlu Dede of Duskunler Ocağı in Bessaray Village; Ali Hıdır Çetin Dede of "Kal Ferat Ocağı" in Nazimiye Province of Tunceli city; Zeynel Dede of "Celal Abbas Ocağı" in Koyungözü Village of Ovacık Province in Tunceli; Suleyman Cevahir Dede of "Baba Mansur Ocağı". The findings of the study are summarized in the conclusion section.

Key Words: Alevism, the cult of "ocak", the ocaks in Dersim, Religious Leadership in Alevism, the mysticism of alevism and bektashism

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VII
ÖNSÖZ	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın İçeriği	2
1.2. Çalışmanın Amacı	3
1.3. Çalışmada Kullanılan Yöntem	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. DERSİM/TUNCELİ ERZİNCAN TARİHİ VE COĞRAFYASI	4
2.1. Dersim/Tunceli Tarihi	4
2.1.1. Tunceli'nin Coğrafi Konumu	4
2.1.2. Dersim/Tunceli Tarihçesi	4
2.1.2.1. Türk Öncesi	4
2.1.2.2. Türk Dönemi	7
2.1.2.3. Osmanlı Dönemi	8
2.2. Erzincan Coğrafyası Tarihi	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ALEVİLİK VE TARİHİ	12
3.1. Bektaşilik - Kızılbaşlık	12
3.2. Alevi Teriminin Etimolojik Kökeni	13
3.2.1. Soybilimsel Anlam	14
3.2.2. Siyasi Anlamı	14

3.2.3. İnançsal Anlamı	14
3.2.4. Tasavvufi Anlamı	15
3.3. Aleviliğin Tarihsel Kökeni	15
3.3.1 Şeyh Ahmet Yesevi	17
3.3.2. Osmanlı İmparatorluğu ve Safeviler	18

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ALEVİLİĞİN İNANÇ AÇISINDAN ÖNEMİ VE ALEVİ BEKTAŞI

TASAVVUFU	20
4.1. Tasavvuf	20
4.1.1. Alevi - Bektaşî Tasavvufu	21
4.2. Sözlü ve Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik	27

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. OCAK KAVRAMI, DERSİM/TUNCELİ’DE SEYYİTLER VE OCAKLAR..30

5.1. Alevilikte Dedelik Kurumu ve Etimolojik Köken	30
5.1.1. Bağımsız Ocakzade Dedeler	32
5.1.2. Hacı Bektaş Çelebilerine Bağlı Dedeler-Babalar	32
5.1.3. Ocakzade Dedelerce Görevlendirilen Dikme Dedeler-Babalar	33
5.2. Ocak	34
5.3. Ocaklarda Dedelik ve Pirlık	37
5.4. Seyidlik	39
5.5. Dersim/Tunceli’de Şifa Merkezi Olarak Ocaklar, Kutsal Mekanlar ve Ziyaretler	41
5.6. Dersim/Tunceli’de Ocaklar	44
5.6.1. Dersim’de ve Erzincan’da Bulunan Ocaklar	45
5.6.1.1. Ağuışen Ocağı	46
5.6.1.2. Ali Abbas Ocağı	46
5.6.1.3. Baba Mansur Ocağı	46
5.6.1.4. Celal Abbas Ocağı	47
5.6.1.5. Şeyh Delil Behrican Ocağı	47
5.6.1.6. Derviş Cemal Ocağı	48

5.6.1.7. Hıdır Abdal Ocağı.....	48
5.6.1.8. Kureyşan Ocağı.....	49
5.6.1.9. Munzur Baba Sultan Ocağı.....	49
5.6.1.10. Pir Sultan Ocağı	49
5.6.1.11. Sarı Saltık Ocağı.....	50
5.6.1.12. Seyit Seyfi Ocağı.....	51
5.6.1.13. Şeyh Ahmet Dede Ocağı.....	51
5.6.1.14. Şeyh Çoban Ocağı.....	51
5.6.1.15. Şeyh Hasan Ocağı	52
5.6.1.16. Üryan Hızır Ocağı.....	52
5.6.1.17. Kal Ferat Ocağı.....	53

ALTINCI BÖLÜM

6. OCAKZADE DEDELERLE YAPILAN GÖRÜŞMELER.....	54
6.1. Tunceli/Dersim’de Yapılan Görüşmeler.....	54
6.1.1. Baba Mansur Ocağından Süleyman Cevahir Dede	54
6.1.2. Kal Ferat Ocağından Ali Hıdır Çetin Dede	57
6.1.3 Celal Abbas Ocağından Zeynel Batar Dede.....	63
6.1.4 Sarı Saltık Ocağından Ahmet Yurt Dede	66
6.2. Erzincan’da Yapılan Görüşmeler	86
6.2.1. Ağuiçen Ocağından İsmail Erdoğan Dede.....	86
6.2.2. Ağuiçen Ocağından Mustafa Erdoğan Dede.....	89
6.2.3. Hıdır Abdal Sultan Ocağından Ahmet Uğurlu Dede.....	96
SONUÇ VE ÖNERİLER	99
KAYNAKÇA	103
ÖZGEÇMİŞ	108
EKLER.....	109

KISALTMALAR

agd	: Adı Geçen Dergi
age	: Adı Geçen Eser
Bkz.	: Bakınız
Bs.	: Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Doğum
Ed.	: Editör
G.Ü.T.K.H.B.V.A.M.	: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi
Haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
O.D.T.Ü.	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
T.B.M.M. Z.C.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
T.D.A.V.	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.D.V.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
T.H.K.A.T.V.	: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı
T.K.A.E	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
T.V.Y.Y.	: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
t.y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
Vilayetname	: Vilayetname-i Hacı Bektaş-1 Veli
Vol.	: Volume
Y.K.Y.	: Yapı Kredi Yayınları
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

İnsan, amaçları doğrultusunda düşünerek ilk edimini gerçekleştirmesi ile yatağını bulmaya çalışan bir akarsu gibi tarihini de oluşturmaya başlamıştır.

Düşüncenin ortaya çıktığı andan itibaren insan doğanın kurallarına karşı gelmeye başlamış, biyolojik varlığını onun ellerine teslim etmemiştir. Yaşamak için ilk aleti kullanmaya başlaması ile birlikte doğa ile olan destansı savaşı da başlamıştır. Bu destansı savaşın kendindenliğinin başlı başına mistik bir içeriğe sahip olması ve zamanla doğanın karşısında zayıf kaldığının farkına varması, insanı kendi var oluşunun temelleri hakkında düşünmeye zorlamıştır.

İnsanlık tarihi, ihtiyaçları evrimin doğal koşulları tarafından belirlenen insandan, düşünsel süreçlerinin etkisi ile kendisi tarafından belirlenen insana doğru yol aldıkça tüm medeniyetlerin ve kültürlerin oluşumunda önemli bir role sahip olan ve aynı zamanda düşünce tarihinin de en temel sorularından biri olan “nerden geldik nereye gidiyoruz sorusu” yüzyıllar içerisinde nice kanlı dönemlerden geçerek ete kemiğe bürünmüş ve “ne yapmalıyız” sorusu ile yoluna devam etmiştir.

Bu hayati sorulara bulmaya çalıştığı cevapların kendisini götürdüğü noktaların en temel mistik özelliği; insanın daima ileriye doğru bir adım daha atmak zorunda olduğunu göstermesidir.

Bu zorunluluk nerden kaynaklanıyordu. Doğayı değiştirebildiği ölçüde insan, kendi varoluşunun temelleri hakkındaki ipuçlarına da sahip olmaya başlamıştır. Bu ipuçlarının ölçüsü ne idi? Kendi yaratıcılığının sonuçlarını neye göre ölçülendirecekti? Bir yandan sonsuzdan gelip sonsuza giden bir evren, diğer yandan düşünen yepyeni bir varlık “insan”.

Anadolu Aleviliğinde “Kâmil İnsan” öğretisi ile bu sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır. Asım Bezirci'nin “Pir Sultan” adlı eserinden aldığımız “Pir Sultan” şiirlerine ait örnek dörtlüklerle incelediğimiz Alevi Bektaşî tasavvufunun bize gösterdiği en önemli nokta; Anadolu Aleviliğinde yüzyıllar içerisinde oluşturulmaya çalışılan mistisizmin tarihi bir zenginlik olarak senkretik-anonim bir zeminde ve zaman zaman da anakronik olarak edebi, felsefi ve müzikal araçlarla günümüze kadar ulaşmış olmasıdır.

Alevi kültürünün geçmişinde cönkler dışında ağırlıklı olarak yazlı geleneğin olmaması, dedelik kültü içerisinde edebi ve felsefi unsurların sözlü bir zeminde günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda Alevi-Bektaşî kültüründe efsanevi birer kişilik olarak yer alan ocak atalarının yanı sıra Kaygusuz, Yunus Emre, Pir Sulatan Abdal, Kul Himmet gibi bilinen isimler, önemli birer anonim kimlik haline dönüşmüşlerdir. Alevi-Bektaşî toplulukları yüzyıllar öncesinden bu ozanların kimliklerini Alevi öğretisine uygun olarak sözlü geleneğin dinamiği içerisinde günümüze kadar taşımışlardır, bu dinamiğin oluşum koşullarının Arap, Kürt, Türk, gibi etnik aidiyetlerde ortak bir inanç algılanışı geliştirmesi ve bir nevi bu hayali aidiyetlerin de üzerinde bir aidiyet hissiyatı yaratması, Aleviliğin tarihi gelişimi açısından irdelenmeye değer bir konu olarak göze çarpmıştır.

Çalışmamızda yer yer Dersim ve Tunceli isimleri geçmektedir. Dersim ismi; Cumhuriyet dönemine kadar bölgeye verilen ismi, Tunceli ise Cumhuriyetten sonraki dönemlerde bölgeye verilen ismi simgelemektedir. Çalışmamızda hem otantik kullanımı hem de bugünkü kullanımı ortak tercih ettik (Dersim/Tunceli).

Konu seçimi aşamasında ve bu çalışmada değerli bilgileri ile bize yol gösteren kıymetli danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik'e, değerli bilgilerini ve zamanını sabırla bana ayıran sevgili eşim Aziz Erdoğan'a, çalışmamızda süreci, başladığımız günden beri takip eden, süregelen Alevilik uygulamalarından bizi bilgilendiren kıymetli Altınbaşak Cem Evi Başkan'ı İsmail Erdoğan Dede'ye, ömrünün uzun yol hikâyesini, bizimle özenle ve sabırla, en önemlisi inançla paylaşan, Mustafa Erdoğan Dede başta olmak üzere ve diğer ocakzade dedelere, değerli bilgilerini, görüşlerini ve kaynaklarını bizimle paylaşan Yalçın Çakmak ve Metin Kahraman' a en derin şükranlarımı sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Anadolu Aleviliğinin en önemli kurumu olan dedelik kurumu, Anadolu Aleviliği inanç öğelerinin günümüze kadar aktarılmasında en önemli etkenlerden biri olmuştur. Dedelik makamının tarihsel arka planını oluşturan en önemli etken, İran etkisinin de oldukça etkili olarak hissedildiği tasavvufi bir zeminde Türklerin İslamiyet'i kitleler halinde kabul ettiği dönemlerde ata kültü olarak sürdürdükleri eski inançlarının İslam'la harmanlanarak görünür hale gelmesidir¹.

Bu özelliği ile dedelik makamı eski göçer Türklerin dini ve sosyal yaşamlarının günümüze bir yansıması olmasının yanı sıra, aynı zamanda merkezi otoriteden bağımsız olarak kırsal kesim Alevilerinin toplumsal düzenin sağlanmasında etkin bir role sahip olmuştur. Böylece dedelik makamı hakim olduğu kitlelerde çok saygın bir konum edinmiştir. Dede kelimesini eski Türkler, bilgili, tecrübeli, halka yol gösteren ve bu özelliklerinden dolayı da toplum katında saygı gören kişileri ifade etmek için kullanmışlardır. Eski Türk inançları, Şeyh Ahmet Yesevi'nin öncülüğünde, evliya kültü çerçevesinde İslam ile heterodoks bir zeminde senkretik bir yapı oluşturarak kolonizatör dervişler ve misyonerler sayesinde Anadolu topraklarına taşınmıştır².

Birçok araştırmacının kabul ettiği gibi İslamiyet'teki ilk siyasi çatışmalar halifelik merkezli olmakla beraber bu çatışmalarda Ali'nin tarafında olan insanların Ali'nin ilk halife olması ve daha sonraki süreçlerde kendi soyundan gelen insanların bu görevi üstlenmeleri gerektiği doğrultusundaki iddiaları Hz. Muhammed' in ölmeden evvel Ali'yi kendi yerine vekil tayin ettiği ve halka yol gösterecek imamların ulu kimseler olmaları ve peygamberin soyundan gelmeleri gerektiği etrafında şekillenmiştir³.

¹ Ocak, A; Türkler, Türkiye ve İslam, İletişim Yayınları, İstanbul 2009 s.35

² Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Ocaklar, Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları, İstanbul 2004 s. 136

³ Özkırımlı, A; Alevilik-Bektaşılık, Cem Yayınevi, İstanbul 1990 s.14

Bu görüşü savunan kişilerin Emevi iktidarları döneminde çoğunlukla muhalefette kalmaları ve baskı görmeleri, İslamiyet'in baskıcı unsurlarla yayıldığı Türk topraklarında Emevi iktidarlarına muhalif kimliklerinden dolayı Türkler arasında sempati kazanmalarına neden olmuştur⁴. Bu açıdan değerlendirdiğimizde Alevilikteki dedelik kurumunun muhaliflerin Emevi iktidarlarına karşı geliştirdikleri imamlık veya halifelik merkezli görüşlerinin eski Türklerdeki dede- baba kültü ile bir sentez oluşturması sonucu ortaya çıktığı düşüncesindeyiz. Bugün ocakzade dedelerin peygamber soyundan geldiklerini iddia etmelerinin en önemli nedenin bu durumdan kaynaklandığı göz önünde bulundurulabilir.

Seyitlik kavramı ise, Alevilerde dedelerin peygamber soyundan geldiklerini ifade etmek için kullanılmıştır⁵. Aynı zamanda seyitlik kavramı dedeler için bir dizi ahlaki ve tasavvufi erdem anlayışının niteliğini ifade etmek için de kullanılmıştır. Bu anlayışa göre seyit dedeler dört kapı kırk makamın gizli ve mistik bilgisine sahip olmalı, on iki erkân, on yedi kemerbest, üç sünnet ve yedi farzı iyi bilmelidirler. Şeriatta şeri atmalı, tarikata göre yaşamalı, marifetten ayrılmamalı, taliplerine yol göstermeli ve sürekli hakikati aramalıdır. Bu inanç karakteristiği içerisinde olan Kızılbaş Aleviler Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle Safevi tehlikesinden kaynaklanan ideolojik bir bakış açısından dolayı Yavuz Sultun Selim'den itibaren merkeziyetçi bir yapı kazanmaya başladığı dönemlerde merkezin siyasi, dini ve ekonomik baskılarından kaçmak için kırsallarda yaşamayı tercih etmişler ve toplumsal yapılarını ve inanışlarını kapalı kültürler içerisinde cumhuriyete kadar taşımasını bilmişlerdir⁶.

1.1. Çalışmanın İçeriği

Bu çalışmada Aleviliğin tarihi gelişimine kısaca değinilerek Alevi Bektaşî inancının karakteristik özellikleri örneklerle açıklanmaya çalışılmış, çalışma alanımız olan Dersim Aleviliğinin inanç öğelerini Tunceli ve Erzincan bağlamında, Erzincan Büyükkadağan köyü Ağuışen Ocağından olan ve ataları kendi anlatılarına göre sekiz veya dokuz nesil önce Dersim'den göç etmiş olan Mustafa Erdoğan Dede ve İsmail Erdoğan Dede, Beşsaray köyü Hıdır Abdal Sultan ocağından (Düşkünler Ocağı) Ahmet Uğurlu Dede; Tunceli Nazımiye ilçesinde ikamet eden Kal Ferat Ocağından Ali Hıdır Çetin Dede, Ovacık Koyungölü köyü Celal Abbas Ocağından Zeynel Batar Dede, Baba

⁴ Çetinkaya, N; Kızılbaş Türkler, Kum Saati Yayınları İstanbul 2004 s.136

⁵ Yaman, A; Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşî Kültürü, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009, s 178

⁶ Yaman, A; age. s 178

Mansur Ocağından Süleyman Cevahir Dede ile yapılan görüşmeler ele alınarak Erzincan ve Tunceli özelinde tarihten günümüze dedelik kurumunun işleyişi açıklanmaya çalışılmıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Cumhuriyetle birlikte değişmeye başlayan ekonomik ve toplumsal yaşam Kızılbaş Alevi topluluklarının sosyal yapılanmalarını ve inanç ritüellerini olumsuz anlamda etkilemiş ve günümüzde Dedelik kurumu Aleviler için gittikçe sembolik anlam taşıyan bir kavram haline dönüşmeye başlamıştır. Sözlü bir zeminde ritüellerini yürüten dedelerin toplumsal konumlarının önemini gittikçe yitirmelerine paralel olarak, sözlü tarih çalışmaları açısından da sahip oldukları değerli bilgilerin de yavaş yavaş yok olmaya başlaması bu türden bilimsel çalışmaların daha hızlı ve ivedi olarak gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Geleneksel ritüellerin kapalı kültürler içerisinde uzun yıllar değişmeden kalması geçmişin günümüze çok az değişerek aktarılması açısından önem arz etmektedir. Özellikle yaşlılarla yapılan görüşmeler, geçmişe ait bu türden bilgilerin, tarihi olgulara ait daha önceden bilinmeyen hikayelerin ve destanların kayıt altına alınmasını sağlayacak farklı yöntemlerden bir tanesidir. Bu çalışmada en önemli amacımız; bu türden değerli bilgilere sahip olduğuna inandığımız dedelerin sahip olduğu bilgileri bir ölçüde kayıt altına alarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

1.3. Çalışmada Kullanılan Yöntem

Alevilik ve Aleviliğe ait kültürel kavramlar ve ritüeller çeşitli kaynaklardan derleme yapılarak gösterilmek istenmiş, dedelerle yapılan görüşmeler kayıt altına alınarak bu tez çalışmasında aktarılmaya çalışılmıştır. Gerçekleştirilen kayıtlar, serbest konuşma tekniğiyle yapılmıştır. Sonuç bölümünde Alevilerin kültürel ve inanç ritüelleri ile ilgili sorunları “dedeler” özelinden yola çıkarak günümüzdeki durumu irdelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DERSİM/TUNCELİ ERZİNCAN TARİHİ VE COĞRAFYASI

2.1. Dersim/Tunceli Tarihi

2.1.1. Tunceli'nin Coğrafi Konumu

Doğu Anadolu Bölgesi hudutları içerisinde bulunan Tunceli, batısında Malatya, doğusunda Bingöl, kuzeyinde Erzincan, kuzey-doğusunda Erzurum, güneyinde ise Elazığ illeri çevrelenmiş olan 7774 kilometre karelik bir alana üzerindedir⁷. Yöre, coğrafik nedenlerden dolayı komşu olduğu diğer illerle ulaşımın zor olduğu yalıtılmış gibi görünen küçük bir ada konumundadır. Batıda Karasu, kuzeyde Munzur Dağları, Güneyde Murat Suyu ve doğuda Peri Suyu ile çevrili olması nedeniyle tarihte Dersim'de kendine has, kapalı toplumsal örgütlenmeler paralelinde kültürel değerler gelişmiştir.

2.1.2. Dersim/Tunceli Tarihçesi

2.1.2.1. Türk Öncesi

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda elde edilen bilgilere göre Tunceli hakkında Selçuklular öncesi devirlere ait yeterli bilgiler elde edilememiş olsa da bölgenin, tarihin bilinen ilk dönemlerinden itibaren bir iskân merkezi olduğu düşünülmektedir⁸.

Tunceli üzerinde bulunduğu alanın küçüklüğüne rağmen, tarihi süreçlerde çeşitli uygarlık ve devletlere ev sahipliği yapmıştır. Yapılan arkeolojik çalışmalar yörenin, tarih öncesi birçok devrin kalıntılarını (Kalkolitik, Neolitik, Tunç, Paleolitik ve Demir Çağı) bünyesinde barındırdığını ortaya çıkarmıştır. Adı geçen dönemlere ait bulgular içerisinde Tunceli'nin bölgede varlık gösteren Sümer, Asur, Hurri, Hitit, Urartu, Med, Pers, Roma ve Makedonya Krallıklarına ev sahipliği yaptığı da düşünülmektedir⁹.

Dersim'in (Tunceli) Subartular'ın (Hurriler) eline geçtiği dönemlerdeki adının "İşuwa" olduğu dile getirilmekle birlikte¹⁰ bölge üzerindeki ilk hakimiyet unsurlarına ait bulgular, hakimiyetin ilk kez Sümerler tarafından gerçekleştirildiği iddiasını ortaya

⁷ Tunceli İl Yıllığı, 1973, s. 27.

⁸ Akgül, S; Amerikan ve İngiliz Raporları Işığında Dersim. (4. bs.), Yaba Yayınları, İstanbul 2009, s 11

⁹ Sevgen, Nazmi, Zazalar ve Kızılbaşlar (Coğrafya-Tarih-Hukuk-Folklor- Teogoni), Kalan Yayınları (2. bs.). Ankara 2003 s. 37-40

¹⁰ Koşay, Hamit Zübeyr; Keban Projesi Pulur Kazıları – Keban Project Excavations 1968-1970.Odtü Keban Projesi Yayınları, Ankara, 1976 s 17

sürmektedir¹¹.

Hitit Devleti'nin yıkıldığı M.Ö. 12. yüzyılda Dersim bölgesinde çeşitli kavimler hâkimiyet sağlamıştır. Asur kaynaklarında “Muşki” olarak bilinen kavim, bu kavimlerden biri olarak M.Ö. 9. yüzyılda Murat Suyu ile batı Fırat arasındaki bölgeye kadar ilerlerken, aynı şekilde Asurlular'ın da bölge üzerinde bir hâkimiyeti söz konusu olmuştur¹². Asurlulardan önce ise Mitannilerin bölgeyi egemenliği altına aldığı düşünülmektedir¹³.

M.Ö. 9. yüzyılda başkenti Tuşpa olarak bilinen Urartuların, M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Dersim bölgesini toprakları içine kattığı bilinmekle birlikte, Dersim'in M.Ö. 6. Yüzyılın sonuna kadar bu devletin egemenliği altında kaldığı da ileri sürülmektedir.¹⁴ Elazığ'ın Palu ve Tunceli'nin Mazgirt ilçelerindeki çivi yazılı kitabelerden anlaşıldığı kadarıyla yörenin bu dönemdeki adı “Supani” dir¹⁵.

M.Ö. 715 yılında Med İmparatorluğu'nu kuran Dayarikku (Keyaksar, Daiakku) önce Asurluları, sonrasında da M.Ö 560 yılında Urartuları yenilgiye uğratıp topraklarını ele geçirerek Dersim'i de egemenliği altına almıştır¹⁶.

Dersimin, Perslerin egemenliği altına geçmesi ise Perslerin MÖ. 550 yılında Medler ile girdiği mücadeleyi kazanmasından sonra olmuştur. Dersim bu zafer sonrasında kurulan üçüncü büyük satraplık olan Medya sınır satraplığı içinde yer alarak Persler'in hâkimiyeti altına geçmiştir¹⁷.

Darius olarak bilinen Pers kralı Dara (M.Ö. 521-486) daha sonr Pers topraklarını 23 büyük satraplığa bölmüştür. Tarihçi Heredot'un verdiği bilgilerin değerlendirilmesinden anlaşıldığı kadarıyla Dersim 13. satraplık olan Armenia satraplığı içinde kalmıştır.¹⁸ Dersim böylece, kral Darius' tan yola çıkarak Daranalis olarak anılmaya başlanır¹⁹.

¹¹ Açar, Ömer Kemal; Tunceli Dersim Coğrafyası. Türkiye Basımevi, İstanbul, 1940 s 26.

¹² Danık, Ertuğrul; Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezar Taşları. T.K.A.E. Yay (2. bs.). Ankara, 1993s. 3

¹³ Aksoy, Bilal; Tarihsel Gelişim Sürecinde Tunceli. (c.1), Yorum Yayınları, Ankara 1985 s. 53

¹⁴ Kaya, Ali; Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi. Demos Yayınları, İstanbul 2010, s. 202

¹⁵ Danık, 1993. s. 4

¹⁶ Ünal, Mehmet Ali; XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı. Ankara: T.T.K. Yayınları, Ankara 1999 s. 8

¹⁷ Aksoy, age s. 63 ve Danık, age s. 4

¹⁸ Danık, 1993 s. 5-6

¹⁹ Aksoy, age s. 69

Perslerin, MÖ. 301'de Makedonya Kralı Büyük İskender'e yenilmesi ve tarih sahnesinden silinmesinden sonra Makedonya Krallığı'nın egemenliği altına geçen Dersim M.Ö. 322'de İskender'in ölümü sonrasında meydana gelen parçalanmalar sonucu Kapadokya Krallığı'nın topraklarına dâhil olur²⁰.

Trakya üzerinden gelerek, M.Ö. 180'li yıllarda Kızılırmak bölgesine kadar ilerleyen Galatların ve Romalıların, Kapadokya Krallığı üzerinde uyguladıkları baskılar sonucu Dersim, M.Ö. 140 yıllarında Part Krallığı'nın idaresi altına geçer²¹. Part topraklarının içerisinde yer alan Dersim, prensliklere bölündüğünde Artavasd'ın oğlu Tigran kontrolünde yönetilmiştir. Partların topraklarını genişletmelerine karşı harekete geçen Roma İmparatorluğu, M.Ö. 69 yılında Lukullus komutasındaki ordu ile Tigran'nın üzerine yürüyerek, Melitene (Malatya) ve Sophane'nin de (Tunceli-Elazığ) arasında olduğu birçok yeri yağmalar. Bu tarihten itibaren Dersim, Romalılar ve Partlar arasında meydana gelen bir dizi savaş sonucu sürekli el değiştirir ve Romalıların Anadolu'ya tamamen hâkim olması sonucu Roma İmparatorluğu'nun kontrolü altına geçer²².

Tunceli, M.S. 395 tarihine kadar Roma İmparatorluğunun hakimiyeti altında kalmıştır. Bu tarihten itibaren ise Roma'nın ikiye bölünmesiyle Doğu Roma İmparatorluğu olarak adlandırılan Bizans'ın sınırları içinde kalmıştır²³.

Dersim'in, Bizans İmparatorluğu'nun doğudaki komşusu Sasani İmparatorluğu ile arasındaki toprak mücadeleleri nedeniyle arada kalması ve Bizans'ın dinsel kavgaları sonucu zayıflaması nedeniyle kısa bir süreliğine Sasanilerin egemenliği altına geçer. Sasani kralı Nuşirevan'ın 579'da ölmesinin bir sonucu olarak, yönetimde meydana gelen aksaklıklar dolayısıyla tekrar Bizans'ın eline geçmiştir²⁴. 8. yüzyılda Bizans eyalet sistemine göre Mezopotamya Teması içinde bulunan Dersim, Sasaniler tarafından çeşitli dönemlerde egemenlik altına alınsa da, nihayetinde Sasanilerin 642 yılında İslam ordusu tarafından ortadan kaldırılmasıyla, Sasanilerin kontrolünden çıkmıştır²⁵.

²⁰ Aksoy, age s. 76

²¹ Aksoy, age s.7 ve Danık, 1993 s. 7

²² Aksoy, age s.80-81, Danık(1993), s.8-9 ve Kaya, age s. 218

²³ Danık(1993), s.7 ve Ünal, age s.9

²⁴ Aksoy, age, s. 94

²⁵ Aksoy, age, s. 96

Müslüman Arapların eline geçmesinden sonra Bizans İmparatorluğu, yöre halkını oluşturan Ermenileri Araplara karşı kışkırtmak gibi yöntemleri kullanarak Dersim'i tekrar geri alma girişimleri içerisinde olmuştur. Mesela İmparator II. Justinianus (685-695) yöre halkını oluşturan Ermenileri Araplara karşı kışkırtsa da başarılı olamamıştır²⁶.

Dersim, uzun yüzyıllar süresince Bizans ve Müslüman Arapların hâkimiyet için verilen mücadelelerin cereyan ettiği yerler arasında bulunmuşsa da, her iki imparatorluk arasındaki nihai galibiyeti sağlayan taraf 970'li yıllardan itibaren Bizans İmparatorluğu olmuştur²⁷. “Bununla birlikte dağlık ve sarp bir bölge olan ve adeta doğal bir kale görünümündeki Dersim'e tam anlamıyla nüfuz etme hiçbir güç tarafından gerçekleştirilememiştir”²⁸.

2.1.2.2. Türk Dönemi

Türklerin Anadolu'ya geçiş güzergahı içerisinde bulunan Dersim, göç dalgalarından büyük bir oranda etkilenmiştir. Dersim, Türklerin Malazgirt Savaşı'nı kazandığı 1071 tarihinden sonra Türk hâkimiyetine kapılarını açmıştır. Dersim, Malazgirt zaferinden sonra 1113 yılına kadar Harput ve Çemişgezek'i hâkimiyeti altında bulunduran Çubuk Oğulları'nın kontrolündeyken, sonrasında parçalar halinde Erzincan ve çevresinde hâkim olan Mengücek Beyliği ve Nazımiye ile civarında hakimiyet kuran Saltuklular'ın idaresi altına girmiştir²⁹.

Bu beyliklerin belirli bir süre hakimiyeti altında kalan Dersim, (1226-1227) yılında Alaeddin Keykubat'la Anadolu Selçuklu Devleti'nin hakimiyeti altına girmiştir³⁰. Uygun coğrafik özellikleri nedeniyle Moğollar'dan kaçan toplulukların sığınması için yaşanılabilir bir ortam sunan Dersim, günümüzde bile o dönemlerden kalma olduğuna inanılan söylencelerde Harzemşahlar'a yurtluk yaptığına dair önemli bulgular elde edilmiştir. Celaleddin Harzemşah'ın Dersim'de öldürüldüğü ve mezarının bugün yörede bulunan Sultan Baba-Tacik Baba dağında olduğu yönündeki iddiaların çeşitli araştırmacılar tarafından da kabul edilmesi, Dersim'in Anadolu'ya gelen

²⁶ Danık, 1993, s. 9

²⁷ Danık(1993), s. 10, ÜNAL, age s. 15 ve Kaya, age s. 221

²⁸ Yılmazçelik, İbrahim. XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı (İdari, İktisadi ve Sosyal Hayat), Çağ Ofset Matbaacılık, Elazığ 1999, s. 15

²⁹ Açar, age s.27, Yılmazçelik, age s. 16 ve Sevgen, age s. 41

³⁰ Ünal, age, s. 11

Harzemliler ile tarihi bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir³¹.

1340 yılına kadar İlhanlılar'ın hakimiyet alanında yer alan Dersim, bu tarihten sonra sırasıyla bağımsızlığını kazanan Eretna Beyliği ile Mutahharten Emirliği'nin hâkimiyeti altına girer³². Doğu Anadolu'yu kontrolü altına alması ile birlikte tekrar Timur'un hâkimiyetine giren bölgede, bu süreçte Karakoyunlular ve Akkoyunlular olmak üzere iki önemli siyasi gücün etkin hale geldiği görülür³³. Birbirlerine rakip olan iki güçten biri olan Akkoyunlular'ın hükümranlığı Diyarbakır ve çevresini içerirken, karşı tarafta yer alan Karakoyunlular'ın hükümranlılık alanını ise Erzurum, Erzincan, Sivas ve Dersim coğrafyası oluşturmuştur. Akkoyunlular, Timur'un Anadolu'yu terk etmesi sonucu XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Dersim'i ele geçirerek kontrolleri altına almış, fakat 1473 tarihinde Osmanlı Devleti'ne Otlukbeli' de yenildikleri için bölgeyi kaybetmişlerdir³⁴.

2.1.2.3. Osmanlı Dönemi

Dersim uzun süre Safevi propagandacılarının etkisi ve yönetimi altında kalmıştır³⁵. Yavuz Sultan Selim himayesindeki Osmanlı Ordusunun 1514 Çaldıran Savaşında Şah İsmail himayesindeki Safevi Ordusunu mağlup etmesinden sonra Dersim, Osmanlıların idaresi altına alınmıştır³⁶ ve Pir Hüseyin Bey'e sancak olarak tevcih edilmiştir.1566 yılına kadar Çemişgezek Sancağı olarak anılan bu yer, kendi içinde daha da küçültülerek Mazgirt, Sağman, Pertek ve yine aynı adla anılan Çemişgezek olmak üzere dört sancağa ayrılmış olup yönetimi Pir Hüseyin'in çocuklarına verilmiştir³⁷. Buna göre, Çemişgezek, Pertek, Sağman ve Mazgirt'ten oluşan bu bölgeye Çarsancak adı verilmiş olup³⁸, bu ad ilk önce Pertek sancağına, daha sonraları da Pertek kazasına alem olmuştur³⁹.

Uzun bir dönem boyunca Pir Hüseyin Bey'in çocukları tarafından idare edilen bölge, 17. yüzyılın sonlarına kadar Osmanlı Devleti ile çeşitli çatışmalara girmiştir. Ayrıca bölge üzerinde Safevi etkilerinin sürdüğü ve bir kısım Kızılbaş Dersimlinin,

³¹ Yılmazçelik, age s. 17 ve Sevgen, s. 45-47

³² Ünal, age s. 14 ve Yılmazçelik, age s. 20

³³ Danık, age s. 13 ve Yılmazçelik, age s.20

³⁴ Danık, age s. 15 ve Yılmazçelik, age s.20

³⁵ Ünal, age s. 17

³⁶ Gün, Tufan; Safeviler. T.D.V.İ.A., (c.35, s. 451-457) T.D.V. Yayınları, İstanbul 2008 s. 452-453 ve Ünal, age s.13

³⁷ Yılmazçelik, age s. 22

³⁸ Danık, age, s 17

³⁹ Sevgen, age s. 54

Safevi hükümdarı Şah Abbas tarafından kuzeyden Sünni Özbeklerin ve Türkmenlerin, İran topraklarına saldırmalarını önlemek amacıyla göç ettirilerek Horasan bölgesine yerleştirildikleri görülmektedir⁴⁰.

Çarsacak beylerinden Kulu Ağa ve evlatlarının bölgede nüfus kazanmaya başlamaları ile birlikte (1788-1789) Pir Hüseyin ve evlatlarına tevcih edilmiş olan Dersim bölgesi, Ovacık ve Sağman olmak üzere iki kadılığa taksim edilmiş ve Harput Sancağına bağlanmıştır⁴¹.

Osmanlı kontrolü altında olduğu süre boyunca Bayburt Sancağı, Diyarbakir ve Erzurum Beylerbeyliği'ne bağlanan Dersim, Tanzimat sürecine değin yapılan yönetsel taksimatlarından ötürü sancak statüleri çok kere değişen bir yer görünümüne sahip olmuştur⁴².

1848'de Dersim, hükümetin üzerinde tam bir otorite kuramadığı ve Hozat'tan idare edilen bir kaza olmuştur⁴³. Özellikle de bu tarihten itibaren bölgede Şah Hüseyin, Gülabi, Mansur ve Şeyh Süleyman gibi aşiret reisi ve şeyhlerin idareyi elinde bulundukları ve Hüseyin Bey'in Pülümür'e, Gülabi Bey'in ise Mazgirt'e kaymakam olarak atandığı görülmektedir⁴⁴. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Dersim'de görülen isyanlar sonucu 1861 yılında Derviş Paşa, 1877'de Osman Bey ve Ali Şefik Paşa, 1878'de ise Kurt İsmail ve Ahmet Muhtar Paşa tarafından yöreye askeri hareketler yapılmıştır⁴⁵.

1893-1905 yılları arasında da bölgedeki karışıklıklar devam etmiş ve devlet 1896'da bölgeye Müşir Zeki Paşa'yı göndermiştir. Zeki Paşa bölgede bir takım tedbirler alarak, Dersim'in ıslahı için bir rapor hazırlamıştır⁴⁶. Her ne kadar Zeki Paşa tarafından çeşitli çözüm arayışlarına gidilmiş olsa da, hazırladığı raporlarda sunulan çözüm önerilerinin uzun erimli bir sonuca ulaştığı da görülmemiştir⁴⁷. Böylece, 1892 yılından başlamak üzere 1909'e değin bölgede sürdürülen tedip hareketleri, 1. Dünya Savaşı boyunca da sürdürülerek devam ettirilmiştir⁴⁸. Uzun süreli meydana gelen bu isyanların

⁴⁰ Bruinnessen, Martin van, Ağa, Şeyh, Devlet, İletişim Yay. (4. bs.). (B. Yalkut, Çev.). İstanbul 2006, s. 201

⁴¹ Yılmazçelik, age, s. 22-23

⁴² Yılmazçelik, age, s. 24

⁴³ Yılmazçelik, , 1999, s. 24

⁴⁴ Yılmazçelik, age, s. 24

⁴⁵ Yılmazçelik, age, s. 25-26

⁴⁶ Yılmazçelik, age, s. 26

⁴⁷ Yılmazçelik, age, s. 26

⁴⁸ Danık, age. s. 18

sebeplerinin başında, Osmanlı yönetiminin bölge üzerindeki kontrolünü güçlendirme isteğine karşılık, bölgedeki yerel güçlerin bunu kabul etmemiş olması gelmektedir.

2.2. Erzincan Coğrafyası Tarihi

Erzincan, Fırat'ın kollarından Karasu, doğu batı doğrultusunda uzanan demiryolu ile Sivas-Erzurum ve Trabzon-Sivas karayollarının birleştiği noktadadır.

Şehir İstanbul'un 1100 km, Ankara'nın 690 km doğusunda, Yukarı Fırat havzasının içinde 1200 m yüksekliğindeki bir ovanın ortasındadır. Ovanın boyutları, doğu-batı yönünde 30 km, kuzey-güney yönünde 10-15 km'dir⁴⁹.

Erzincan'ın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden, Mengücek Beyliği ve Selçuklu döneminde ve ondan sonra gelen yüzyıllar içerisinde de Anadolu'nun ileri gelen ticari ve kültür merkezlerinden biriydi. O dönemler içerisinde ekonomisinin temelini oluşturan faaliyetler açısından çağdaşı olan kentlerin pek çoğundan hayli ileri idi. 12. yüzyılda Gezgin Marco Polo, kentte dokumacılığın gelişmiş olduğunu, 14. yüzyılda İbni Batuta da kentte dokumacılığın ve bakır eşya yapımının ileri düzeyde olduğunu yazarlar. Dokumacılık, boya yapımının gelişmesini de sağlamıştı. 1561-1518 yıllarında düzenlenen tahrir defterlerinde kentin yıllık geliri 224.753 akçe idi. Bu gelir, çeşitli vergi ve resimlerden oluşmaktaydı⁵⁰.

Evliya Çelebi'ye göre, 17. yüzyıl ortalarında Erzincan'ın ortasında küçük ve alçak duvarlı kalesi içinde; 200 ev ile 1 cami vardı. Kale dışında ise 1800 ev, 7 cami, 60'tan çok mescit ile içinde 500'den fazla dükkanın bulunduğu bir çarşı ve bedesten, bütün şehirde ise 48 mahalle ve 40 okul bulunmaktaydı. Evliya Çelebi'nin Erzincan'da 500 dükkanın varlığından söz etmesi, 17. yüzyıl ortalarında ticaret ve el sanatlarının gelişmiş olduğunu göstermektedir. İlin ticaret yolları üzerinde bulunması da bu kanıtı doğrulamaktadır. Aynı yıllarda Erzincan vilayeti dahilindeki padişah hasları 146.000 akçe tutuyordu. 1566 yılında şehrin geliri 234.000 akçeye ulaşmıştır.

Erzincan, tarihi boyunca tarım ve hayvancılık ürünlerinin yanı sıra yeraltı kaynaklarına, özellikle zengin maden işletmelerine yakın bir konumda bulunmaktaydı. Bakır, kurşun, mermer ve taş ocakları bilinen en eski çağlardan beri işletilmekteydi.⁵¹

Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyıldan itibaren duraklama ve gerileme sürecine girmesi, özellikle de 19. yüzyıl boyunca sanayileşmiş Batı Avrupa ve Rus

⁴⁹ <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/erzincantarihce.htm>

⁵⁰ <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/erzincantarihce.htm>

⁵¹ <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/erzincantarihce.htm>

emperyalizminin Osmanlı yönetimi üzerindeki askeri, mali ve siyasi baskıları İmparatorluğun her bölgesini, özellikle Doğu Anadolu'yu ekonomik yönden geri bıraktı.⁵²

Osmanlı döneminde doğu sınırından içeride bulunması nedeniyle Erzincan şehri, 19. yüzyıla kadar ordular için sadece bir konak yeri oldu, daha sonraki Rus istilaları karşısında askeri bakımdan önem kazandı ve bu sıralarda Erzurum Kalesi'nin koruyup kapattığı bir hareket noktası özelliğini aldı.

19. yüzyıl sonunda Erzincan'da 210 cami ve mescit, 35 medrese, 2 rüştiye, 9 ilkokul, 18 han, 1550 dükkan, 3 gazino, 35 kahvehane, 8 hamam, 14 fırın, 145 çeşme, 15 tabaklane, 12 bezirhane, 11 boyahane, 1 silah ambarı, 1 askeri tabakhane, 1 aba yapımevi bulunmaktaydı. Yukarıda saydığımız iki rüşdiye mektebinden biri 1865, diğeri 1883, idadi mektebi ise 1908 yılında öğretime açılmıştır.

19. yüzyılın son yıllarında Erzincan şehrinin nüfusu 23 bin iken, 1883 yılında göçmenlerin buraya yerleştirilmesi ve IV. Ordu Müşriklik Merkezi'nin buraya taşınması sonucu şehrin nüfusu kısa sürede artmıştır.⁵³

Erzincan Adının Kaynağı

Erzincan'ın kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Asur kaynaklarında geçen Zuhma (Suhma), yörenin bilinen en eski adıdır. Erzincan adının Eriza'dan geldiği sanılmaktadır. Eriza adı Selçuklular tarafından Erzingan olarak kullanılmış, daha sonra da Erzincan olarak anılmıştır.

Erzincan adı bir söylenceye göre, eski çağlardaki "Azzi" bölgelerinden dolayı Aziriz olarak bilinmekteydi. Selçuklular, Aziriz adını çok beğenmiş ve buna "Rahmet yağarsa can Aziriz can" rahmet yağmazsa "Yan Aziriz yan" biçiminde bir tekerleme uydurulmuş, bu tekerlemedeki Aziriz sözcüğü zamanla değişerek, Erzincan biçimini almıştır. Erzincan da bu sözcükten türemiştir.

⁵² <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/erzincantarihce.htm>

⁵³ <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/erzincantarihce.htm>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ALEVİLİK VE TARİHİ

3.1. Bektaşilik - Kızılbaşlık

Başlıkta da görüldüğü üzere tanımların ortak çağrışım yaptığı fakat temelde bazı farklı algılara sebep olduğu görülecektir. Bektaşilik ve Alevilik, yapısal özellikleri itibariyle birbirinden bazı farklılıklar sergilemelerine rağmen, Türkiye tarihinde nispeten yakın bir döneminden itibaren yan yana zikredilmeye başlanmıştır. Bektaşilik esas itibariyle, kökleri 13.yy Selçuklu Anadolu'sundaki karmaşık dini-sosyal yapılanmaların öznelerinden biri olan Hacı Bektaş-ı Veli'nin etrafında gelişen bir kùltten beslenmekle beraber fiilen 16.yy da tarikat şekline dönüşen -tıpkı benzerleri gibi -bir tasavvufi kurumdur. Kızılbaşlık terimi- tarihsel kökeni ile ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmakla beraber⁵⁴ özellikle 16.yy.dan itibaren Osmanlı'da heterodoks toplumsal muhalefetin adı olarak ortaya çıkmıştır. Bektaşi tekkelerinin merkezle organik bağının olmasının tersine Kızılbaşlar Erdebil Tekkesinin, Şeyh Cüneyt ve oğlu Şeyh Haydar'dan itibaren siyasi bir kimlik kazanmasının dolaylı bir sonucu olarak Şah İsmail' in kurduğu Safevi devletinin ilgi odağı haline gelmiştir⁵⁵.

Günümüzde hem Bektaşilik hem Kızılbaşlık terimlerini içeren bir kavram olarak Alevilik ise; bir anlamda Osmanlı'nın iktidar algısında "Kızılbaş" kelimesine duyulan tepkiyi en aza indirmek için 19 yy dan itibaren Bektaşiliğin eş anlamlı ortak inanç öğelerine vurgu yapan bir terim olarak ortaya çıkmıştır⁵⁶.

Genel anlamıyla Kızılbaşlık ile Bektaşilik arasındaki farklılıkları şu şekilde özetleyebiliriz: Bektaşi inanç örgütlenmelerinin Osmanlı'da sarayla barışık kent olgusu

⁵⁴ Eyuboğlu, İ. Zeki; Alevilik- Sünnilik-İslam Düşüncesi, Der Yayınları, İstanbul 1989, s 67-72

"Osmanlı İmparatorluğu'na karşı siyasi ve bir anlamda ulusal bilincin geliştirilmesini de sağlayan en önemli sembollerden birisi de Kızılbaşlıktır. Kızılbaşlık yada aktüel adıyla Alevilik, "göçebe kültürüne" dayanıyor olmasının yanı sıra Çaldıran'dan sonra bir "içe kapanma" devresine girmiştir. Sosyolojik bir dille ifade etmek gerekirse; Kızılbaşlık merkezde değil çevrede kalmıştır. Kızılbaş adı Şeyh Haydar döneminde (1460-1488), büyük çoğunluğu Azerbaycan ve doğu Anadolu Türkmen boylarından oluşan Şeyh Haydar'ın taraftarlarını adlandırmak için kullanıldı. Şeyh Cüneyd döneminden başlayan sürecin bir devamı olarak Şeyh Haydar döneminde Safevi Tarikatı dini-siyasi bir güce; taraftarları amaçlı, düzenli gazilere dönüştü. Bunlar, ayırıcı kırmızı serpuşları, Tac-ı Haydari adı verilen on iki dilimli kızıl börtükleri dolayısıyla Kızılbaşlar diye anıldılar."

Kızılbaşlık teriminin ortaya çıkışına ilişkin bir başka görüş ise Hz. Ali'nin ve taraftarlarının savaşlarda başlarına taktığı kırmızı bir başlıktan dolayı kendilerine Kızılbaş dendiği doğrultusundadır.

⁵⁵ Yakıştıran, B; Müslüman Halk Hareketleri, Kevser Yayınları, İstanbul 1995 s 103-126

⁵⁶ Ocak, A. Yaşar; Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşi Kültürü, s 14

içerisinde ele alınması söz konusudur. Kentli, okumuş Bektaşilerin dinsel törenlerinde Kuran'dan ayetler ve sureler okurlarken, Kızılbaşlarda bu durum sosyal nedenlerden dolayı söz konusu olmamıştır. Kırsal kesim Bektaşilerinde alevi olabilme ölçütü soydan soya aktarılan bir kimlik meselesi olmasına rağmen kimi zaman Bektaşilikte “Bektaşilik” kimliği bir seçim ve tercih meselesi olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda Kızılbaş Alevilikte çok önemli olan muhasiplik (yol kardeşliği) Bektaşilikte bulunmamaktadır. Balım Sultanla başlayan Bektaşilikteki bekar dervişlik olan mücerretlik - Hacı Bektaş Veli de evlenmediği halde-Alevilerde bulunmaz⁵⁷.

Kızılbaşlık ve Bektaşiliğin ortak noktalarını ise şu şekilde özetleyebiliriz: Her iki inanç şekli Hz. Ali, On İki İmam ve Hacı Bektaş Veli'ye ortak bir inanç algısıyla vurgu yaparken gelişimlerinin yüzyıllar süren birçok evresinde farklı kaynaklardan beslenerek senkretik bir yapı göstermişlerdir⁵⁸.

3.2. Alevi Teriminin Etimolojik Kökeni

Hz. Ali'nin isminin Arapça nispet hali olan ve Türkçede “Ali'ye mensup, Ali taraftarı” anlamına gelen (çoğulu: *Aleviyye, Aleviyyun=Aleviler*), İslam tarihinde Hz. Muhammed'in kendisinden yaşça epey küçük olan ve sonradan damadı ve dördüncü halife Hz. Ali'nin soyuna mensup olanları simgeleyen bir isim olmuştur. Kelimenin İslam tarihinde ilk kullanılışı, tamamen siyasi içerikte olup Peygamberin vefatından sonra, üçüncü halife Osman'ın zamanında (644-656) başlayan hilafet etrafındaki kavmi mücadelelerin yol açtığı sivil savaş esnasındadır⁵⁹.

Ali'nin tarafında yer alan insanlar, Peygamberin “Ben ilmin şehri isem Ali onun kapısıdır”, “*Ben kimin efendisi isem Ali de onun efendisidir*”, “*Ali bedenimde bir baş gibidir*”, “*Her nebi için bir vasiy ve varis vardır, Ali de benim vasiy ve varisimdir*” gibi hadisleri Ali'nin imamlığını savunanlar için kanıt olarak kullanılmıştır⁶⁰.

Bu savaşta Hz. Ali'nin tarafını tutanlara *Alevi* dendiği gibi, onun soyundan gelenler de bu nispetle anılmışlardır. Dolayısıyla Alevi kelimesinin tarihsel seyir içinde soybilimsel (jenealojik), siyasi, inançsal (teolojik) ve tasavvufi (mistik) olmak üzere dört anlamı olmuştur⁶¹.

⁵⁷ Melikoff, İ; Efsaneden Gerçeğe Hacı Bektaş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1999 s. 253

⁵⁸ Melikoff, İ; Uyur İdik Uyardılar, Demos Yayınları, İstanbul 2006 s 29-50

⁵⁹ Ocak, A. Yaşar, Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaş Kültürü(Editör: Ocak, A. Yaşar), Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009 s.19

⁶⁰ Noyan, B. Bütün Yönleri İle Bektaşilik ve Alevilik, Ardıç Yayınları, Ankara 2000 s.39

⁶¹ Ocak Ahmet Yaşar; age s.19

3.2.1. Soybilimsel Anlam

Alevi kelimesi bu anlam itibarıyla, Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed'in kızı Fâtma'dan olma Hasan ve Hüseyin; diğer hanımlarından olma Muhammed b. El Hanefiyye, Ömer ve Abbas isimli çocukları üzerinden devam eden soyuna mensup olanları nitelemektedir. Bununla beraber İslam tarihinde asıl meşhur olan Alevi silsilesi, Hz. Ali'nin hanımı Hz. Fatma'dan olan Hasan ve Hüseyin'nin çocukları vasıtasıyla devam eden soydur. Bilindiği gibi Hz. Hasan'nın soyundan gelenler İslam tarihinde Şerif (çoğulu: Şürefâ), Hz. Hüseyin'nin soyundan gelenler Seeyid (çoğulu: Sâdât) olarak anılırlar ve tarihteki bütün İslam devletlerinde son derece saygın kabul edilmişlerdir⁶².

3.2.2. Siyasi Anlamı

Abbasi İmparatorluğu' nun desantralizasyon sürecine girdiği 9. yy. dan itibaren, bu imparatorluğun doğu ve batı eyaletlerinde bağımsızlıklarını ilan ederek birtakım devletçikler kurmayı başaran sülaleler, meşruiyet sağlamak ve böylece İslam dünyasında kabul görebilmek için Kendilerini Alevi sülaleler olarak beyan etmişlerdir. Bunlar arasında en tanınmışlarından ilk sırada, bilindiği gibi, Mısır'da hüküm süren ve parlak bir medeniyet kuran Fatimiler (909-1171) gelir. Bunlar önce Afrika'da ortaya çıkmışlar, 90' lerde Mısır'a gelmişler ve Halife Muizz (953-975) zamanında Kahire şehrini kurarak burada resmen bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Orta Çağ İslam dünyasında devlet kurmuş diğer bazı Alevi hanedanları şunlardır: Fas'ta İdrisiler (789-926) ve yine Fas'ta Sa'diler ve Filaliler (1511-?) ; Yemen'de Zeydiler iki kolu olan Ressiler (860 – 1281) ve Suleyhiler (1047-1138), İran ve Irak'ta Büveyhiler (962-1062), Amul'da Hassaniler ve Hammadiler (1015-1121) ve İspanya' da ve daha başkaları⁶³.

3.2.3. İnançsal Anlamı

“Alevi” kelimesi asıl anlamını, Şiiliğin muhtelif mezhepleri ile işte bu alanda kazanmıştır. Bunlar, 7. yy.daki hilafet mücadeleleri sonrasında sadece siyasi gruplar olmaktan çıkıp belirli şartların etkisi ile inançlarının temeline Hz. Ali'yi oturttarak İslam tarihinde Müslümanların Şii ve Sünni olarak iki büyük teolojik kesime ayrılmasına yol açmışlardır. Bunlar en başta Hz. Hüseyin'in soyundan gelen Oniki İmam'ın etrafında oluşan İmamiye, İsna Aşeriyye veya Caferiyye isimleri ile anılan ve 6. İmam Caferi Sadık'ın iki oğlundan biri Musa-i Kâzım'dan süren asıl büyük kol ile ikinci oğlu

⁶² Ocak Ahmet Yaşar; age s.19

⁶³ Ocak, A. Yaşar; age s.22

İsmail'den süren İsmailiyye'dir. Bir üçüncüsü ise Sünniliğe diğerlerinden daha yakın olan Yemen'deki Zeydiyye'dir⁶⁴.

3.2.4. Tasavvufi Anlamı

Alevi kelimesi aynı zamanda bu üç anlamının yanında bir de tasavvuf tarihinde silsileleri Hz. Ali'ye dayanan tarikatlar için de kullanılır. Silsilesi Hz. Ebubekir'e dayanan Nakşibendiliğin dışında hemen hemen çoğu tarikat geleneksel olarak silsilelerini Hz. Ali'ye dayandırır. Bu sebeple onlara Alevi tarikatlar denir. Mesela Kadirilik ve Rıfailik bunlardandır. Alevi tarikatların hepsinde âyin esnasında yüksek sesle zikir yapılır. Bir tek Nakşibendilik'te alçak sesle zikir vardır. Alevi tarikatların dışında, doğrudan doğruya adı Aleviyye olan tarikatlar da vardır. Bunlardan biri, hiç vasitasız olarak kendini Hz. Ali'ye dayandırırken bir diğeri Muhammed b. Ali adında bir şeyhten gelir⁶⁵.

3.3. Aleviliğin Tarihsel Kökeni

İslam tarihinde Peygamberin ölümünden sonra baş gösteren ilk siyasi akımlar halifelik merkezli olmuştur. Hz. Ali'nin halifeliğini tanıyan insanların içinde olduğu önemli bir siyasi akım olan Ali taraftarlığı (Şia-i Ali); İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren etkin olduğu ve yayıldığı bölgelerde –Emevi-Abbasi iktidarlarına muhalefetin bir simgesi de olarak- yerel inançlarla İslam ekseninde çeşitli felsefi ve tasavvufi akımlarla senkretik ilişkilerin ön planda olduğu bir sentez oluşturmuştur⁶⁶.

Özellikle Hz. Hüseyin'nin Kerbela'da katledilmesinden sonra mezhepsel bir anlayışa bürünerek Şiilik içerisinde kristalize olmaya başlayan bu muhalif akım, Arap olmayan çeşitli toplumlarda, o toplumların geçmişlerinden gelen kültürleri ile yoğrularak heterodoks İslam anlayışlarının da gelişmesine ön ayak olmuştur⁶⁷.

“Emevilerin zulmünden kaçan Taliboğulları'nın Türk meliklerine sığınması süreci hızlandırmıştır. Orta Asya Türkleri İslamiyet'e geçtikleri sırada İslamiyet'in, kendi göçebe yapılarına uymayan özelliklerini kolayca kabul etmediler. Bilhassa kadın-erkek ayrılığı, şarap yasağı gibi normlar kendilerince kolay benimsemedi. Şehirdeki seçkinler İslam'ı olduğu gibi kabul ederken, şehir kültürünün dışında kalan Türkmen

⁶⁴ Ocak, A. Yaşar; age s.22.

⁶⁵ Ocak, A. Yaşar; age s.23.

⁶⁶ Su, S; Hurafeler ve Mitler, (Halk İslamında Senkretizm), İletişim yayınları, İstanbul 2009, s. 57-61

⁶⁷ Ocak, A.Yaşar; Alevi – Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yayınevi, İstanbul 2003 s 53-110

aşiretleri ve bir dereceye kadar seçkinlerden olamayanlar İslam'ın heteradoks, sufi şeklini tercih ettiler”⁶⁸.

Emeviler ve Abbasiler döneminde Orta Asya'da Müslümanlığın Türkler arasında yayılmasında önemli engellerle karşılaşmış ve süreç çok kanlı çatışmalara sahne olmuştur. Bu süreçte Emevilerin İslamiyet’i o dönemin önemli bir ticaret hattı olan İpek Yolu’nu ele geçirmek için bir baskı unsuru olarak kullanmaları Türkler arasında İslamiyet’in yayılmasını önemli oranda engellemiştir. Hatta Türklerin İslamiyet’i kitleler halinde kabul etmediği bu dönemlerde bile Ehlibeyt soyuna, kendilerine de benzer bir şekilde uygulanan baskılardan dolayı sempatileri oluşmuştur⁶⁹.

Ebu Müslim'in Türklerin askeri desteği ile iktidarı ele geçirmesine paralel olarak Horasan ve Maveraünnehir, Türklerin askeri ve siyasi olarak ağırlık kazandıkları önemli bir merkez haline gelmiştir. Siyasi baskılardan kurtulmak isteyen Ehlibeyt soyundan birçok kişi Horasan ve Maveraünnehir'de Türklere sığınmışlardır. Bu dönemlerde Türklerin kendi yerel kimlikleri ile Ehlibeyt merkezli İslam kültürünün belirli bir zeminde buluşması, Türkler arasında önemli bir heterodoks İslam anlayışının, başka bir anlamda Anadolu Aleviliği'nin de oluşum koşullarının hazırlanmasına neden olmuştur. Türklerin Anadolu'ya gelmeye başladıkları 11.yüzyılda Türk yurtlarında İslam inancıyla eski Türk inançlarını özellikle Şeyh Ahmet Yesevi önderliğinde önemli bir çatı altında birleştiren çok güçlü tasavvufi akımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Türklerin İslam’ı kitleler halinde kabul etmeye başladığı 10. yüzyıl, Türk dünyası için tarihi bir dönüm noktası olmuştur⁷⁰.

Bu yüzyıldan itibaren Türkler, Şeyh Ahmet Yesevi örneğinde olduğu gibi İslam’ın özellikle tasavvufi yorumuna vurgu yapan, kendilerine özgü bir İslamiyet anlayışını benimsemişlerdir. Diğer bir taraftan Anadolu’ya gelen, İslamiyet’i kabul ettikleri halde İslam adına pek az şey bilen, kendi örf, adet, inanç ve yaşam biçimlerini benimseyen Türkmenler Şeyh Ahmet Yesevi’deki gibi el aldıkları tasavvufi anlayışlarını Anadolu'nun yörelerine göre farklılıklar arz eden Süryani, Ermeni, Hristiyan ve Yahudi vb. kültürleri ile de harmanlayarak oluşturdukları senkretik heterodoks inanç ve yaşam biçimleri içerisinde genelde eski kültürlerini yaşatmasını bilmişlerdir⁷¹. Aşağıda özel bir

⁶⁸ Mardin, Ş; Din ve İdeoloji, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s 94

⁶⁹ Çetinkaya, N; age s.166

⁷⁰ Köprülü, F; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991

⁷¹ Doğan, İ; Türklük ve Alevilik, Moralite Yayınları, İstanbul 2011, s 46

“Türkmenler genelde göçebe olup şehir hayatındaki medrese kültüründen uzak idiler ve sünni islam'ın namaz, oruç gibi belli bir düzeni gerektiren İslami yaşantısına karşı, bunlardan uzak, mistik bir tasavvufi

başlık açtığımız, Türk-İslam tarihinde ve yetiştirdiği halifeleri ile Anadolu Aleviliğinin şekillenmesinde çok önemli bir yeri olan Şeyh Ahmet Yesevi çok önemli bir düşünür ve mutasavvıf olarak bu açıdan tarihteki yerini almıştır⁷².

3.3.1 Şeyh Ahmet Yesevi

Tam adı Ahmet bin İbrahim bin İlyas Yesevi olan Şeyh Ahmet Yesevi, Karahanlılar'ın hüküm sürdüğü çağlarda Orta Asya'nın iktisadi, sosyal, siyasi ve medeni hayatında önemli bir yer tutan, Yesi şehri yakınlarında Sayram kentinde doğmuştur. Babası Hacı İbrahim Şeyh ve manevi babası Arslan Baba'nın ölümlerinden sonra Buhara ve Semerkant'ta Şeyh Yusuf Hmedani'nin yanında eğitimini tamamlamıştır. Yusuf Hemedani'nin Melameti-Kalenderi şeyhi olduğu iddia edilmekle beraber Yesevi'nin Fakrname adlı eserinde adları geçen Şakik-i Belhi, Ahmed-i Cami-i Namiki ve Kutbu'd-din Haydar gibi önemli şahsiyetlerin Melameti-Kalenderi çevrelere mensup oldukları da kaynakların verdiği bilgilerdir. Hatta bu müridlerden Kutbu'd-din Haydar, 12. yüzyıldan itibaren Kalenderiliğin en yaygın ve faal kolunu oluşturan Haydariliğin kurucusudur⁷³.

Anadolu'ya hiç gelmemiş olmasına rağmen Anadolu'da da tanınan ve sevilen Ahmet Yesevi, yaygın olan kanaate göre, Mevlana, Yunus Emre ve Hacı Bektaş Veli gibi Anadolu ekollerini ve Aleviliği etkilemiştir. Ahmet Yesevi, Divanı Hikmet adıyla yüzyıllar sonra derlenecek olan Hikmetleri aracılığıyla Türklere İslam'ı kolaylaştırarak benimsetmiştir. Bunun için İslam inancını, Türk gelenek, inanç ve yaşam tarzı ile uygun biçimde sentezleme yolunu seçmiştir. Üstelik bu yolu seçen kimi din alimleri sapkınlıkla ve dinden çıkmakla suçlanmasına rağmen Yesevi başarıyla yolunu (tarikâtını) kurmuş ve geliştirebilmiştir. Eski Türk inanışlarından, adetlerinden bir kısmını İslam dininin içine dahil ederek, dinlerini yeni değiştirmiş olan Türk topluluklarına dinin özünü yani felsefi yönünü tanıtmıştır. Yesevi, Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilmesine rağmen eserlerini ısrarla Türkçe'de vermiştir⁷⁴.

hayat anlayışını benimsemişler idi. Bizim heterodoks İslam dediğimiz bu Müslümanlık tarzı, Türk göçleriyle beraber XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya da girdi ve bir takım popüler Sufi çevreleri temsil eden Türkmen babaları etrafında odaklaştı”(Ocak, A. Y; Babailer İsyanı, Dergah Yayınları, İstanbul (4. Bs), 2009 s 71-72)

⁷² Ocak, A.Yaşar; Türk Sufiliğine Bakışlar, İletişim Yayınevi, İstanbul 1996, s. 22-63

⁷³ Ocak, A.Yaşar; Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik Kalenderiler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999. s.58-59

⁷⁴ Köprülü, F; age s.126

3.3.2. Osmanlı İmparatorluğu ve Safeviler

Şeyh Ahmet Yesevi'nin öğretisini, sosyolojik yapılarına uygun olarak yüzyıllar içerisinde halk İslamı şeklinde içselleştiren göçebe Kızılbaş Türkmenler, ağırlıklı olarak 16. yy.dan sonra Osmanlı'nın oluşturmaya çalıştığı merkezîyetçi bir devlet yapılanması içerisinde önemli bir tehdit haline gelmeye başlamıştır. Vergilendirmedeki kolaylığından dolayı merkezi bir yapı kurmak isteyen ve nüfusu sünni ortadoks İslam anlayışı doğrultusunda kontrol altında tutmak isteyen Osmanlı İmparatorluğu'nun bu tutumu, manevi dünyaları merkezle teolojik açıdan çok büyük farklılıklar gösteren göçebe Türkmen aşiretleri için bir baskı unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Erdebil'de Şeyh Safüyyiddin tarafından kurulan tekke; Şeyh Cüneyd döneminden itibaren siyasi bir yapı kazanarak Osmanlı topraklarında baskı altında bulunan göçebe Türkmen aşiretleri için bir çekim merkezi oluşturmuş ve göçebelerin akınına uğramıştır⁷⁵.

Aslında başlangıçta Sunni olan Safeviye tarikatının, devletleşme sürecinde Şiiliği benimsemesindeki temel amaç, kendilerini Osmanlılardan ayırt edecek Osmanlı merkezîyetçi politikalarıyla uyuşmayan kesimler ile Suriye, Anadolu ve Azerbaycan'daki Şii-Batını boyları ve hatta Şeyh Bedreddin taraftarlarını kazanmak olduğu söylenebilir⁷⁶.

Anadolu'dan giden Ustacalu, Rumlu, Şamlu, Dulkadır, Musullu, Bayburdlu, Çapanlu, Karamanlı, Varsak, Tekelü, Afşar ve Kaçar gibi göçebe Türkmen aşiretlerince kurulan Safevi Devleti, bir çeşit aşiretler federasyonu şeklinde yapılanmıştır. Göçebe Kızılbaş aşiretlerden oluşan bir nevi federasyon şeklinde örgütlenen tekke Şeyh Haydar döneminden itibaren Osmanlı için çok büyük tehdit oluşturan Safevi Devleti olarak tarihteki yerini alır. Göçebe Türkmenleri kendi içine alan Erdebil Tekkesi'nin inanç doktrini Şeyh Safüyyiddin tarafından şu şekilde ortaya konmuştur: Şeyhe göre Hz. Muhammed'in ölümünden sonra halifelik Ali'ye verilmeliydi. Bu görev seçimle değil babadan oğula geçecek şekilde düzenlenmeliydi. Onun bu düşüncesi daha sonra Oniki İmam kültürünün ve kutsallığının gelişmesine neden olmuştur. Şeyh Safüyyiddin'e göre imam yüce kimsedir ve yaptıklarından sorumlu değildir. Bütün eksikliklerden arınmış İnsan-ı Kâmindir. Halifelik bu özelliklere sahip olan Hz. Ali'nin soyundan gelenlerin hakkıdır. Seçimle gelen imamlarda bu üstünlük olamaz. Safüyyiddin daha sonraki süreçte Hz Ali'nin soyundan geldiğini ileri sürerek torunlarının kurmuş olduğu Safevi

⁷⁵ Savaş, S; Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 2009 s.59

⁷⁶ Savaş, S; XVI. Asırda Anadolu'da Alevilik, Vadi yayınları, Ankara 2002, s. 59.

Devleti'nin Anadolu Alevileri için önemini o zamandan belirlemiştir⁷⁷.

Erdebil Tekkesi döneminde, İran'da heterodoks tasavvuf görüşünün en güçlü, en etkin merkezi konumuna gelmiştir. Bu anlayışa göre “Allah – Muhammed- Ali” üçlüsü tartışılmaz bir inanç odağıdır. İnsanda tanrısal nitelikler vardır. Tanrı insanı kendi varoluşu ile ödüllendirmiştir. Başka bir deyişle insan tanrısal özden yaratılmıştır. Tanrı, Muhammed – Ali ikilisinde nesnel bir görünüme bürünmüştür. Bu nedenlerden dolayı Şeyh, Ali'nin İslam aleminin en yetkin kişisi olarak ilk halife seçilmesi gerektiğine ve daha sonraki süreçlerde de Hz. Ali'nin soyundan gelenlerin bu görevi üstlenmeleri gerektiğine inanıyordu⁷⁸.

⁷⁷ Gölpınarlı, A ve Boratav, P. Naili; Pir Sultan.Der Yay. İstanbul S. 20-32

⁷⁸ Şapolyo, E. Behnan; Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Elif Kitabevi, İstanbul 2006, s. 387

Bu durum günümüzde bile Alevi müziğindeki deyiş çalış - söyleyiş geleneğinde sıkça işlenmektedir. Özellikle Osmanlı ve Safeviler arasındaki siyasi gerilimin en üst noktada olduğu bir dönemde siyasi tavrını Safevilerden yana koyan ve Aleviler tarafından yedi büyük ozandan biri olarak kabul edilen Pir sultan Abdal'ın aşağıdaki dörtlüğü Erdebil Tekkesi'nin Anadolu Alevileri üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından önemlidir.

*Muhammed Ali'nin kurduğu yoldur
Ak üstünde kara seçebilirsen
İ'tikadı dilden söyleyendildir
Ali'nin sırrına erebilirsen*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ALEVİLİĞİN İNANÇ AÇISINDAN ÖNEMİ VE ALEVİ BEKTAŞI TASAVVUFU

4.1. Tasavvuf

Tasavvuf; kökeni hakkındaki görüşlerin kesin bir sonuca bağlanmamasına rağmen, Yunanca, bilgi, bilgelik anlamına gelen “sophos” sözcüğünden türediğine inanılan ve yaratılış olayını, Tanrı'nın birliğini ve gücünü, varlık kavramı içerisinde, sudur (Tanrıdan fışkırma) teorisine göre açıklayan dini ve felsefi akımın adıdır⁷⁹.

Tasavvufta işlenen konular insan üzerinedir. Buna göre insan, iki temel varlıktan oluşur: Ten (beden) ve ruh (tin), (Alevi Bektaşî Edebiyatının önmeli isimlerinden biri olan Yunus Emre bu iki kavramsal varlığı şu dizeleri ile dile getirmektedir; “Bir ben var benden içeri”). Her ikisi de tasavvufa göre insana Tanrı tarafından verilmiştir. Bu iki temel varlığın sembolize ettiği kavramlar şunlardır; Ten İnsanı: Yeme, içme vb gibi biyolojik varlığını ilgilendiren nefis, insanı yeryüzüne; daha geniş bir anlamda yeryüzünün nimetlerine bağımlı kılmaya çalışır. Nefsinin isteklerine dur diyebilen - ruhunu terbiye edebilen- insan olgun insandır (İnsan- ı Kâmil). Bunun sağlanabilmesi için de dervişlere “halvet” önerilir. Halvet, dervişin bir odaya çekilerek yeme içme dışında (yaşamı için ancak gerekli olan) hiç bir dünyevi isteğe el sürmeden kendisi ile hesaplaşmasıdır. Yunus'un “hamdık, piştik elhamdülillah” demesi bu yüzdendir⁸⁰.

Tasavvufta evrensel var oluş tin ve özdek arasında bir nevi döngüsellikle dile getirilir. Bu anlamı ile her ölüm varoluş açısından bir başlangıçtır. Beden toprak olur, ruh ta “fenafillah” yani asıl kaynağına döner⁸¹.

Tasavvufun bir diğer konusu insan sevgisidir, hoşgörüsüdür. İslam Tasavvufunda Tanrı görünmez, yarattıkları ile görünür. Yarattıklarının en mükemmeli insandır. İnsan Tanrı'nın yeryüzündeki tecellisidir. Bu nedenle insanı sevmek Tanrıyı sevmekle eşdeğerdir (Mevlana'nın “ne olursan ol yine de gel” demesi bu yüzdendir). Bu düşünce Yunus Emre'de “Bir gönül yıktın ise / kıldığın namaz değil”. Hacı Bektaşî Veli'de “Her ne arar isen kendinde ara / Mekke'de, Kudüs'te hacda değil” dizeleri ile dile getirilir. Tasavvufta işlenen konulardan biri de Tanrı sevgisidir. Tanrı sevgisi ve ona kavuşma

⁷⁹ Gölpınarlı, A; 100 Soruda Tasavvuf, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985, s 7

⁸⁰ Öztelli, C; Yunus Emre, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997, s 17

⁸¹ Atalay, B; Bektaşilik ve Edebiyatı, Ant Yayınları, İstanbul, s 34

isteği bütün sevgilerin üstündedir⁸².

4.1.1. Alevi - Bektaşî Tasavvufu

Dört Kapı, Kırk Makam (1.Şeriat kapısı, 2.Tarikat kapısı, 3. Marifet kapısı, 4. Hakikat kapısı ve İnsan- Kâmil) olarak derecelendirilen Alevi- Bektaşî tasavvufunda, nefsinin kötülüklerinden arınma süreci, insanın bir erkân anlayışı içerisinde tarikata bağlanması, kurallara uyması, birçok sınavdan ve denemeden geçerek Tanrı'da var olması olgusu ile ilgilidir. Pir Sultan'ın aşağıdaki şiiri inancın bu yönünün bir eğitim konusu olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

*İkarar alıp ikrarından dönersen
Varıp mürşit eteğinden tutmazsan
Aritip kalbini temiz etmezsen
Kıraç yerde duramazsın ebsem dur*

*Pir Sultan'ım söyler sözün doğrusun
Yezit bundan ne anlasın ne duysun
Arit kalbin tahta sultan olursun
Tacın tahtın terk edersen ebsem dur*

Alevi – Bektaşî Tasavvufunda insan yaratılmıştır, ancak özünü oluşturan varlık önsüz ve sonsuzdur. Bu inanç sistemine göre böyle bir tarikat disiplini içinde olmayan insan, kendi içindeki tanrısal özün farkına varamaz ve yorumlayamadığı inançların karmaşıklığı içerisinde doğru yolu bulamaz.⁸³

*Şeriat taşından bir taş kaldırdım
Marifet ehlinin gülün soldurdum
Ne yaman kanlıyım nefis öldürdüm
Aman mürvet günahkarım erenler.*

Alevi- Bektaşî tasavvufunda ve örnek olarak aldığımız Pir Sultan Abdal'ın bir dörtlüğünde insan-evren-tanrı üçlüsünün kutsallığı, Hz. Ali'nin kişiliğinde

⁸² Özkırımlı, A. Toplumsal Bir Başkaldırının ideolojisi Alevilik ve Bektaşilik, Cem Yayınevi, İstanbul 1990 s 219

⁸³ Eyuboğlu, Z; Kaygusuz Abdal, Özgür Yayınları, İstanbul 1992, s 24

oluşturulmaya çalışılmış ve tinsel olarak Ali, Tanrıya ulaşmada yolu ışıklandıran bir varlık olarak ele alınmıştır. Aşağıdaki Pir Sultan Abdal şiirlerinden iki dörtlük bu düşünceyi desteklemek açısından örnek olarak verilebilir.

*Ali söyler Hızır yazar ayeti
Elinde zülfikâr, zehirden katı
Aşikâre Ali'nin kerameti
Birisi Muhammet birisi Ali*

Pir Sultan Abdal şiirlerinde de gösterildiği gibi Alevi – Bektaşî tasavvufunda insan, Ali'nin kılavuzluğunda veya dedelik – dedebabalık kavramı içerisinde kişileştirilen ve yüceltilen bir kılavuzun öncülüğünde, iyi yanlarını yüceltebilir ve bu sayede kötü yanlarını egemenliği altına alabilir. İşte bu yönü ile insan Pir Sultan Abdal şiirlerinde de gösterildiği gibi uyarılmaya ve eğitime elverişli bir varlıktır.

*Sen Hakkı yabanda arama sakın
Kalbini pak eyle Hak sana yakın
Ademe hor bakma gözünü sakın
Cümlesin ademde buldum erenler*

Alevi – Bektaşî tasavvufunda, yukarıda Pir Sultan'dan alınan dörtlükte de ifade edildiği gibi Tanrı'yı insan gönlünde arayan bu anlayışta Tanrı ile bütünleşebilmenin sağlanabilmesi için gönlün arınmış ve bütün eğriliklerden, çarpıklıklardan sıyrılmış olmasının gerekliliği ifade edilir. “Adem'e hor bakma gözünü sakın” dizesi tasavvufun insan – tanrı anlayışını içerir. İnsanın bir gönlü vardır ve bu gönül yani ikiliklerden ve eğriliklerden arınmış gönül- Tanrı'nın evidir. İnsan bu nedenle kutsaldır. İnsanı küçümsemek ve ona aşağılayıcı bir gözle bakmak Tanrı'ya dokunur. “Cümlesin ademde buldum erenler” dizesinde ifade edildiği gibi Alevi – Bektaşî tasavvufunda insan, evrenin özüdür ve Tanrı'nın nesnelleşmiş halidir. Bu durum aynı zamanda varlık birliği gereğidir. Bütün arananları insanda bulmak, insanı varlık türlerinin özü saymak tasavvufun özel bir görüşüdür. Bu konu Yunus Emre şiirlerinde de en coşkunu ve yoğun şekli ile işlenmiştir⁸⁴.

⁸⁴ Gölpınarlı, A; Yunus Emre, Der Yayınları, İstanbul 1991

Hak cihana tolıdır kimseler Hakkı bilmez

Anı sen senden iste o senden ayrı olmaz. (Yunus Emre'den)

Alevi – Bektaşî tasavvufunda normal hali ile insan sadece isim olarak insandır. Gerçeğe ulaşmasını engelleyen bir durum olarak, bilinci olmadan yaşamak hayatın gerçeklik tanımının dışındadır. Ruhsal gözler açılmadan, başka bir anlamda kalp tamamıyla ışıkla dolup Ali sevgisi eşliğinde gerçek benliğini görmeden insan uyanık ve bilinçli değildir.

Pir Sultan' ım münkir yola gelir mi

Kaplumbağa uçup menzil alır mı

Hiç, mürşitsiz kişi Hakk'ı bilir mi

Gel Muhammet Ali katarına gel.

Alevi – Bektaşî tasavvufunda normal insani akıl, Tanrı aşkı ile tasarlanmış “benlik” bilincine erişemez. Tanrı aşkı ile kurgulanmış olan benlik bilincinde Alevi – Bektaşî inancına göre ilahi bir kudretin varlığı söz konusudur ve kurgulamının merkezinde “gönül” kavramı vardır. Alevi – Bektaşî inancında evrende var olan herşeyin özü bu kavram içinde konumlanmıştır. Evrensel olarak insanın kutsallığının bilgisi ve dolayısı ile Tanrı'nın varoluşunun bilgisi, gönül kavramı ile ifade edilen kalbin derinliklerinde gizlidir.

Pir Sultan Abdal'ım arıdır arı

Görünmez arı var gönüller nuru

Sütten ak, abdan ak, sudan arı

Gözlere görünmez baldan haber ver.

Bu anlamı ile “ben” denilen varlıkla anlatılmak istenen şey Tanrı'nın varlığıdır. Bu varoluş insan bilincinde kendini ilahi bir kudretle ortaya çıkarır ve evrene yayılır. İlahi bilinç evrende, kendisini görünüş alanına çıkartmak için yer ve gök olarak ikiye bölmüştür. Doğada görünüş alanındaki göksel unsurlarla ifade edilen veya Tanrı kavramı ile tasarlanan ilahi doğanın tam karşısında yersel unsurlar olarak tasarlanan madde dünyası yer almıştır.

İnsan bilincinde varlıklaşılan şeylerin ortaya çıkması ruh ve maddenin birleşmesi ile gerçekleşmiştir. Oluşun bu şekilde imgelenen doğası içerisinde ruh bağımsız, madde bağımlı bir etmen olarak kurgulanmıştır. Ruh ancak madde ile bu oluş sürecinde seçilebilir hale gelmiştir ve ruh maddeye göre asıl olandır. Başka bir anlamda oluşun mistik özelliğinde, ruhun dışında kalan her şey hayal dünyasındadır ve hiçlikten ibarettir. Bu kurgulamada madde ile ruh arasındaki bağımlılık ilişkisine göre maddenin ruh, yani ilahi bilinç olmadan var olamayacağı anlamına gelir. Bu anlayış çerçevesinde insan, bağımsız olan görünmez ve bilinmez olan ruh ile görünür ve bilinir olan maddenin birleşmesinden meydana gelmiş, göksel unsurlarla yersel unsurların kesişim düzleminde görünür tinsel bir varlık olarak tasarlanmıştır⁸⁵.

*Kâfi nun olmazsa ilim yok olur
Her zerreyi vücut onlardan bilir
Bu ilmi yok olup var olan bilir
Yok olup var olan halden haber ver.*

Bedeni ile somutlaşan birer kavram olarak insanda iki varoluş şekli söz konusudur. Göksel unsurlarla temsil edilen ve Alevi – Bektaşî tasavvufunda dikey düzlem olarak varoluş düzleminde insan için, Tanrı alemi ile insanlık ve madde alemini birbirine bağlayan manevi hayatın varlığı söz konusudur. Bu manevi hayat içerisinde insan ayakları ile maddeye, akli ve ruhunu sembolize eden başı ile gökyüzüne bağlıdır. İnsandaki ilahi bilinç, yersel ve göksel unsurların kesiştiği somut bir yer olarak kalbinde veya tinsel olarak gönlünde saklıdır. Bu anlamı ile kalp ilahi bilinçle yersel unsurların kesiştiği ve oluşun meydana geldiği merkez nokta olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle kalp yani gönül, meyve çekirdeğinin bedeninde kendisini üreten ağacın bilgisini içermesi gibi, hem görünür alemlerin, başka bir anlamda yaratılışın hem de görünmeyen yaratılış öncesi alemlerin bilgisi ile donatılmış “kozmetik bilinç” veya ruh olarak kurgulanmıştır⁸⁶.

Alevi – Bektaşî inancında, gönül kavramının bu şekilde yapılmış tasarımının bir sonucu olarak ortaya çıkan saf ilahi bilinç insanı Tanrı'ya ulaştıracak yegâne etmendir. Bu bilince ulaşmış her varlıkta, yani İnsan– ı Kâmil'de ulaşılan bilincin bu seviyesi ile birlikte, özsel anlamda Tanrısal birlik gerçekleşmiş olur. Alevi- Bektaşî tasavvufunda

⁸⁵ Kara, Dr. M; Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergah Yayınları, İstanbul 1995 s 17

⁸⁶ Öz, B; Bektaşîlik Nedir, Der Yayınları, İstanbul 1997 s 27-54

İnsan-ı Kâmil olma hali sonsuz ve mutlak iyilikle özdeşleştirilirken normal insani akıl gelip geçici olan madde alemi çevrenmiştir. Sınırlandırılmış bir varlık olarak insan aklının kâmil insanın ilahi bilincine ulaşabilmek için kendisini çevreleyen sınırların ötesine; yani maddeler dünyasının ötesine geçme zorunluluğu ortaya çıkar. Ortadan kaldırılması gereken bu maddi engeller, insan bilincinde madde ile sınırlandırılmış kişiliğin bağlı olduğu nefis veya ego benlik olarak ortaya çıkar. Kişiliğin bağlı olduğu nefis ve ego benlik insan aklında geçmişle geleceğin kesişim noktasında maddi dünya ile varlıklaşan, geçmişe yönelik olarak şekillenen ve asla değiştirilemeyecek olan ve bu yönünden dolayı da ölü olarak nitelendirilebilecek olan duygu, düşünce ve hatıralardan oluşur. Başka bir anlamda insanın hafızasına uygun olarak şekillenen zihnin ölü bir mevcudiyeti sözkonusudur. Bu ölü mevcudiyet, Alevi – Bektaşî tasavvufunda yedi büyük günahla sembolize edilmiştir. Bunlar: gurur, kibir, kin, nefret, öfke, şehvet ve aç gözlülüktür. Bu yedi büyük günahla ortaya çıkan övülme ve onaylanma isteği insanın gerçek varlığa ulaşmasına engel olan bir perde olarak kurgulanmıştır.

Alevi – Bektaşî inancında bu perdenin ötesindeki insan, maddenin ve zamanın kaçınılmaz egemenliğinden dolayı, hiçlikle sarmalanmış olduğu niteliklerinden sıyrılmış isimsiz ve şekilsiz gerçek bir tinsel varlıktır. Ama bu perdeyi kaldıramayan bireysel insan tinselliğinin kutsal varlık halini kavrayamaz ve kavrayamadığı için de ölü niteliklerden oluşan duygu ve düşüncelerinin ötesine geçemez. Mevcudiyetine ölü niteliği kazandıran ve geçmişin kaçınılmaz egemenliği ile şekillenen duygu düşünce katmanlarının ortadan kaldırılışı sürecinde acı ve kızgınlıları ile yüzleşmek zorunda kalır. Bu anlamı ile geçmişle gelecek birer olanak olarak insanın önünde, “şimdi” olgusu içerisinde bulunmaktadır⁸⁷.

Bu yüzleşme dönüşüm sürecinin her anında ortaya çıkabilme kapasitesine sahiptir. Bu nedenden dolayı geçmişle ve geçmişin insan bilincindeki ölü niteliği ile yüzleşme, Alevi – Bektaşî inancında Kâmil İnsanın Tanrısal sorumluluğu gereği bir tercih sorunu olarak ortaya çıkar. Alevi – Bektaşî inancında insanın geçmişi ile yüzleşmesindeki amaç; dünyadaki varlığının da nedeni olarak kendisini ve dolaylı olarak ta Tanrı'yı bilmesidir. İnsanın tinsel varlığını değerli kılan yegâne etmen kalbinde barındırdığına inanılan ilahi ışıktır. Bu ışık evrendeki Tanrısal varoluşun veya onunla

⁸⁷ Çamuroğlu, R; Dönüyordu (Bektaşilikte ve Alevilikte Zaman Kavramı), Om Yayınevi, İstanbul 1999 s 69

ilgili olan herşeyin başlangıcıdır. Tanrısal varoluşun evrensel nitelik kazanmasındaki en önemli neden Tanrı'nın kendi özüne duyduğu aşk yüzündendir. Tanrı, özündeki Tanrısal niteliğe sahip kutsal insana duyduğu aşk yüzünden tanınıp bilinmek için bir nur ışık olmuştur; bir başka deyişle aşk kendini ışık şeklinde göstermiştir. Işığın aydınlatıcı bir niteliğe sahip olması ve nesnelere görünür hale getirmesi ile bağlantılı olarak aşk, gönülde saklı olduğuna inanılan özü arada herhangi bir engel olmadan doğrudan görebilmek olarak kurgulanmıştır. Bu anlamı ile gerçek aşkta bilginin kutsallığı söz konusudur, bu da tanımak, bilmek ve yaşamakla mümkün hale gelmektedir.

Hak nasip eylese nura batmaz mı

Kalkıp arzulayıp ceme gelenler

Cümle boş gelenler dolu gitmez mi

Kalkıp arzulayıp Pire gelenler.

İnsan-ı Kamil olma hali içerisinde tüm nefisinden ve kendisini maddi dünyaya bağlayan ego benliğinden sıyrılmış insan için ulaşılması gereken tek bir hedef kalmıştır; aşkın nesnesi olarak tanımlanan dosta ulaşmak. Alevi -Bektaşî inancında insanın nefisinden veya ego benliğinden vazgeçmesi ve onu terk etmesi “ölmeden evvel ölmek” olarak ifadelendirilir ve bireysel ruhun evrensel ruh, evrensel ruhun da Tanrı'dan başka Bir şey olmadığı bilgisi ile bütünleşinceye kadar nefisini veya ego benliğini ortadan kaldırma süreci olarak ifade edilir. Alevi – Bektaşî tasavvufuna göre ruh ve nefis, can ve beden gibi zıt unsurlar insanda birbirleri ile çatışıp dururlar. Beden maddesel niteliğinden dolayı insanın benliğinde dünyaya bağlanma isteği uyandırır. Bedeni canlı bir varlık haline dönüştüren ruh ise asıl kaynağına ulaşmak ister. Bu noktada daha öncede farklı bir açıdan ifade edildiği gibi seçim insanın elindedir. İsim olarak insan olmak ve bunun sonucu olarak nefsinin yaratmış olduğu şartların hiçliği içerisinde yaşamak veya ruhun kaynağına ulaşmak anlamında evrimini tamamlamak ve İnsan-ı Kâmil olmak⁸⁸.

Dolap Ali Ali deyip niçin inlersin

İnilersin dolap derdin ne senin

Sen de mi ayrıldın nazlı yarinden

İnilersin dolap derdin ne senin.

⁸⁸ Kaya, H.; Alevi Bektaşî Erkanı, Evradı ve Edebiyatı, Engin Yayıncılık, İstanbul 1993 s 307-310

Alevi – Bektaşî inancında ifade edildiği hali ile “dolab” şeklin, bedenın sembolüdür. Su ise bedene hayat veren güçtür. Su birbirinden farklı bedenlere ve suretlere girip çıkar. Su ile dolabın birlikteliğinden bir ses çıkar; sürekli bir inilti, bu inilti insanın dünyadaki yalnızlığının sesi olarak ele alınır. Bu ses “can” dır. Onu görebilecek göz İnsan-ı Kâmilin gözü, işitebilecek kulak İnsan- Kâmilin kulağıdır.

Erenler gördüğü bir engin düştür

Eti yok kanı yok bir uçar kuştur.

Pir Sultan Abdal' da da olduğu gibi, aşağıdaki dörtlükte çok güçlü bir ifadesini bulan imgelemde suyun okyanusa kadar izlediği yol, İnsan-ı Kamil olma yolunda Tanrı ile özdeşleşmesi için insanın harcaması gereken emeği ifade etmektedir.

Pir Sultan Abdal'ım sürem bu yolu

İnsan-ı Kâmilin olmuşam kulu

İster yağmur yağsın ister dolu

Nidem ben ummana daldıktan sonra

4.2. Sözlü ve Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik

Kırsalda yaşayanlarının büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmediği, geleneklerine ve örflerine sınıksız bağlı toplumsal bir yapı sergilediği bilinen heterodoks İslami anlayışa sahip Kızılbaş Türkmenler, Hacı Bektaşî Veli'den itibaren, Babailik, Haydarilik, Kalenderilik ve Vefailik gibi sonradan Bektaşîliğin temellerini oluşturacak olan çeşitli tarikatlar altında örgütlenmişlerdir. Yayıldıkları geniş coğrafyalarda mistik ve mitolojik sözlü kültürlerini rastladıkları değişik inanç motifleriyle besleyerek canlı tutmuşlardır⁸⁹.

İnanç motiflerinin kültürel bir zenginlik olarak yansımasını bulduğu Alevi inanç öğelerindeki bu sözlü- kültürel hafızanın dayandığı en yegâne temel; geçmişten günümüze nesilden nesile aktarılan ve her zaman yeniden eklenen anlatımlarla yolunu çizen sözlü halk edebiyatı olmuştur.⁹⁰ Alevilik ya da tarihsel adıyla Kızılbaşlığın çeşitli siyasi ve sosyal sebeplerle tarih boyunca "kapalı toplumsal" özellikler sergilemesi, yazılı kaynaklar açısından Aleviliğin kesintili bir tarihsel sürekliliğe sahip olmasına ve

⁸⁹ Birdoğan, Nejat; Anadolunun Gizli Kültürü Alevilik(5.basım), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006 s.212-213

⁹⁰ Dierl, Anton Jozef, Anadolu Aleviliği, Ant Yayınları, İstanbul 1991 s. 131

varlığını daha ziyade "sözlü kültüre" dayalı olarak sürdürmesine neden olmuştur⁹¹.

Alevi toplulukları tarih boyunca geleneklerini, ortak geçmişlerine dair inançlarını müzik, şiir, destanlar, masallar vb. ve bunlarla bir arada var olabilen ibadet şekilleri sayesinde korumuşlardır. Müzikli- danslı etkinlikleri ile ahlaki kuralların ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa geçmesiyle bugüne taşınan Anadolu Aleviliğinin en önemli özelliği dinamik-değişken müzikal anlayışın ön planda olduğu sözlü bir kültürel yapı arz etmesidir⁹².

Dolayısıyla Aleviliği geçmişte olduğu gibi tamamlanmış bir olgu olarak düşünmek yerine, özcü yaklaşımların dışında sürekli hareket halinde olan bir süreç olarak ele almak gerekir⁹³.

Geçmiş zamanlarda belli ölçüde eğitilmiş olan dedeler "yol" olarak ifade ettikleri Aleviliği, taliplerine özellikle kış aylarında yaptıkları ziyaretlerde ve cem törenlerinde başta buyruklar olmak üzere yazılı kaynaklardan hareket ederek öğretiyorlardı. Ancak şehrin imkanlarından yoksun kalmaları, toplumlarının en eğitilmiş bireyleri olan dedelerin zamanla elinde bulunan eserleri okuyamamaları sonucunu doğurdu. Bir süre sözlü kültürü belleklerinde koruyabildikleri ölçüde törensel uygulamaları yapmaya başladılar, ancak bu durum, yazılı kaynak eksikliğinden dolayı sonraki kuşak dedelerde bir yere kadar devam edebildi⁹⁴.

⁹¹ Kaplan, D; Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010, s.21
Alevilik, Kızılbaşlık paralelinde ele alındığında tarihsel gelişim sürecinde kırsal kesim sosyolojisine ve bunun paralelinde yazılı bir kültür algısından ziyade sözlü bir zeminde senkretik ilişkiler gösteren kültürel bir algıya dayanır.

⁹² Duygulu, M, Deyişler, Sistem Ofset İstanbul 1997 s.7-17

Müzik, toplumsal hafızanın sözlü bir zeminde kalıcı olmasını sağlayan bir özelliğe sahiptir. Bu doğrultuda ele alınacak olursa Alevi Müziğinde ana temalar; Hz. Ali'nin, Hz Muhammed'in, Hacı Bektaşî Veli'nin, kamil insan (insan tanrı) öğretisi çerçevesinde mistik kimliklerine vurgu yapmakla beraber Halk Edebiyatının çalışma alanlarını oluşturabilecek çeşitli türlerde de eserler ortaya konmuştur. Yerel özelliklerin farklı dinamikleri içerisinde bu ortak temaların, irfani bir anlayışı ortaya çıkarmak doğrultusunda bir iradeye sahip olması ile beraber; Alevilikte sözlü kültür, kimliği oluşturan süreçlerde aidiyet hissiyatı açısından mikro değişkenlikler gösterebilmektedir. Bu bağlamın değişkenlik göstermesindeki ana nedenler coğrafik unsurlar; farklı veya ortak özgül tarih alanları, gelenekler vb. ortak yaşam alanlarını içeren unsurlardır. Bu etmenler birbirleri ile diyalojik, yani birbirleri ile - müziğin kimlik oluşturabilme kapasitesi -bağlamında senkretik geçişlerin de söz konusu olabileceği dinamik bir etkileşim içerisindedir

⁹³ Erol, A; Müzik Üzerine Düşünmek, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2009, s 100-102

Günümüzde geleneksel Aleviliği sürdüren dedelerin, heterodoks inanç öğelerinin ve törelerinin gerçekleştirilmesinde ve aktarılmasında kullandığı yazılı tek metin olan "Buyruk" dışında, Alevilikte yazılı kutsal eser bulunmaz. Çalışmamızın ana kaynağı da "dedelerin" gelenekten gelen aktarımları olmuştur. Evlerinde "buyruk" varsa bile eski yazıyı bilemediklerinden kaynaklara atıfta bulunarak bu kitabı okuyamamaktadırlar. Bu durumun hala sözlü geleneğin kuvvetlice devam ettiğini göstermesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

⁹⁴ Kaplan, D; age. s 93

Yukarıda ki nedenlerden dolayı, Alevi geleneksel inanç uygulamalarındaki en önemli etmen, yüz yüze iletişimin geçerli olduğu ibadet şekillerinde, yazılı metinlerde bulunmayan tonlama, tekrarlar, vurgular, mimikler gibi duygusal anlamların ifade edilebilme yeteneğidir. Bu anlamıyla Ong'un da ifade ettiği gibi sözlü kültür evrensel değil yereldir. Yalnızca ifade edildiği bağlam için geçerlidir ve o bağlamın mantığına göre işler.⁹⁵

İşte Alevi kültüründe de sözlü edebiyatın bir yansıması olarak ozanlar ve dedeler, topluluğun belleğidir ve işini icra ederken topluluktan uzakta değil, bizzat topluluğun karşısında, topluluğun denetimine açık vaziyettedir. Bu açıdan ele alındığında Alevi aidiyetine hitap ettiği ölçüde sözün önemli bir özelliği de bu türden toplumsal hafıza sistemlerinde saklanabilir olmasıdır⁹⁶.

⁹⁵ Ong, Walter, J; Sözlü ve Yazılı Kültür (çeviri: Sema Postacıoğlu), Metis Yayınları, İstanbul 1995, s 171

⁹⁶ Okan, M; Türkiye'de Alevilik (Antropolojik Bir Yaklaşım), İmge Kitabevi, Ankara 2004 s 68

Alevilerde inanç ve geleneğin taşıyıcısı ve temsilcisi olan dedeler sözlü kültürden hem beslenir hem de onu beslerler. Bilginin zamanla ozanların şiirlerine gizlendiği derin ve gizli bir anlam kazanması bilinmeyi "sır"ı doğurmuş ve böylelikle daha çekici ve otantik hale gelen bir inanç şekli ortaya çıkmıştır. Menkıbeler; mersiyeler; destanlar vb. şeklinde dile getirilen bu sözlü gelenek, aynı zamanda ortak bir duygudaşlık çerçevesinde dedenin otoritesini de pekiştirmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. OCAK KAVRAMI, DERSİM/TUNCELİO'DE SEYYİTLER VE OCAKLAR

5.1. Alevilikte Dedelik Kurumu ve Etimolojik Köken

Oğuzca kökenli olan "dede" sözcüğü, edebi Türkçede "baba, dede, ced, ihtiyar, amca ve dayı" anlamlarında kullanılmıştır. Dede sözcüğünün, Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarında halka yol gösteren tecrübeli ve bilgili kişiler için kullanılan "ata" ve "baba" sözcükleri ile aynı anlamda fakat daha sonraki dönemlerde Anadolu'da ise ilk zamanlardan itibaren kullanıldığı söylenebilir⁹⁷.

Hoca Ahmet Yesevi ile başlayan Türk sufiliğinin gelişim süreçlerinde kolonizatör dervişlerin Anadolu'ya gelmeden önce kullandıkları ata, dede, baba gibi ünvanlar bize Anadolu'da da kullanılan dede teriminin etimolojik kökeni hakkında bilgi vermektedir. Bu dervişler içerisinde verilebilecek örnek isimlerden birkaçını Arslan Baba, Hakim Ata, Mansur Ata ve Dede Korkut olarak sıralayabiliriz. Özellikle İslamiyet'ten önceki Türk kültürü içerisinde özel ve saygın bir yere sahip olan Dede Korkut'ta da görüldüğü gibi "dede" ifadesi "ata" ve "baba" terimleri Türkler arasında saygın bir mevkiyi ifade etmektedir. Etimolojik kökeni ile bağlantılı olarak bu terimler Anadolu' da efsanelerin de şekillendirilmesinde katkıda bulunduğu bir nevi ulusal anlayışta, ulusal kahramanlar ve din uluları için de kullanılmaya gelmiştir⁹⁸.

Anadolu Aleviliğinde teolojik ve sosyo kültürel yapılanmalarda temel öneme sahip en önemli kurum "Dedelik Kurumu" dur⁹⁹. Kızılbaş Alevi köylerinde cemaatin dini lideri dedelerdir. Bu gelenekte dede mürşitlik eder, irşat eder. Terbiye edicidir, mürebbidir, pirdir. Toplumsal satatü bakımından sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunan alevi dedeleri Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan "ocak" lara bağlıdır. Bundan dolayı kendilerine ocakzade denir. Ocakzade dedelerin Peygamber soyundan geldikleri yani evladı Resul oldukları kabul edilir. Bu nedenle Seyid diye anılırlar. Ocaklar, bu kutsal geçmişi ellerindeki secerelerle destekler ve bu da onlara "Seyid"

⁹⁷ Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Ocaklar, Karacaahmet Sultan Derneği Yayınları, 2004. S. 135

⁹⁸ Yaman 2004. S. 135

⁹⁹ Yaman, 2004. S. 137

Bununla birlikte dedelerin hepsinin elinde bunu destekleyen bir secere olmayabilir. Zira Ağuçan Ocağından İsmail Dede, secerelerinin 12 Eylül 1980'den sonra devletin tavrından ötürü herşeyi yaktıklarını bildirmektedir. Yanısıra Süleyman dede(Babamansur ocağı) hala secerelerinin ellerinde olduğunu bildirmektedir.

ünvanını taşıma hakkı kazandırır¹⁰⁰.

Ayrıca bu ayrıcalıklarının geri alınması gibi bir tehlike yoktu. Nesiller boyu devam edebilirdi.¹⁰¹ Buradan hareketle geleneksel dedelik kurumunun meşruluğunu Ehli Beyt'ten aldığımızı söyleyebiliriz. Seyidlik, rehber - pir-mürşit olmak üzere üç makamlı bir organizasyona dayanır. Makamlar babadan oğula geçen kalıtsal aktarımı esas alır¹⁰². Şianın imamet anlayışında kutsal kabul edilen kana/soya dayalı hiyerarşik yapı ile Kızılbaş Alevilikteki kan/soy bağına dayanan manevi otorite dedelik kurumu arasında benzerlikler vardır.

Dede terimi ile aynı anlama gelmek üzere Alevilerin bir kısmı (özellikle Dersim) pir, piro, mürşid, sercem, Seyid gibi sözcükleri de kullanmaktadırlar¹⁰³. Pir yaşlı kişi anlamına gelmektedir. Dersim'de alevi din adamları üç grup altında toplanırlar: bunlar, aşağıdan yukarıya doğru rehber, pir ve mürşidlerdir. Bu sınıflara sahip olmayanlar ise talip olarak adlandırılır¹⁰⁴.

Bazı aile ve ocaklarda ise rehberlik, pirlilik, mürşidlik görevlerini yerine getirme, yani posta oturma, aileden bu işle ilgili belli bir eğitim almış, onu en iyi yapacağına inanılan, aile ya da ocak mensubuna verilir¹⁰⁵.

Dede ya da pirin görevleri arasında; sosyal ve dini bakımdan cemaate önderlik etme, cemaati aydınlatma, bilgilendirme, dinsel ayinleri yönetme, adaleti sağlayarak suçluları düşkün ilan etme, inancı ve gelenekleri yaşatıp aktarma, dargınları barıştırmaya, bayram, cem, cenaze, evlilik, sünnet gibi törenlerde üzerine düşen görevleri yerine getirmekle, kutsal güçleriyle hastalıkları iyileştirip, maddi manevi problemleri olanların sorunlarını çözmek vardır¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Kılıç, R; Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 75

¹⁰¹ Kılıç, age. s. 75

¹⁰² Gezik, E; Rayberler, Pirliler ve Mürşitler, Munzur Dergisi, s. 5-26

¹⁰³ Yaman, A; Alevilikte Dedeler, Ocaklar. Ufuk Matbaacılık. İstanbul, 1998 s. 47

¹⁰⁴ Çem, M; Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınevi, İstanbul 2010, s. 17

¹⁰⁵ Çem, age, s. 120

¹⁰⁶ Yaman, 2004, s 135-37

5.1.1. Bağımsız Ocakzade Dedeler

Nispeten Erzincan, Malatya, Elazığ, Tunceli, Erzurum yörelerinde bulunan bağımsız ocakzade dedeler Hacı Bektaş Veli'yi pir ve serçeşme kabul ederler. Bağımsız ocakzade dedeler Hacı Bektaş'ın postunda oturan ve onu temsil ettiğine inanılan Çelebilerden icazetname (hüccet veya izin) almadan taliplerinin dinsel ve sosyokültürel ihtiyaçlarını yerine getirmişlerdir¹⁰⁷.

5.1.2. Hacı Bektaş Çelebilerine Bağlı Dedeler-Babalar

Bu grubu oluşturan dedeler ve babalar belirli aralıklarla yılda bir toplanan ve Hacı Bektaş Veli Postunda oturan Çelebilerden izin almak ve dergâha parasal veya maddi yardımda bulunmak koşuluyla dedelik ve babalık hizmetlerini yerine getirebiliyorlardı. Bu tip dedelerde hizmet babadan oğula geçmekle birlikte ocakzade dedelerdeki gibi Evladı Resul olmak koşulu aranmıyordu. Özellikle Orta Anadolu bölgesinde Amasya, Tokat, Yozgat, Çorum gibi illerde bu tip dede aileleri bulunmaktadır¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Dede Ocakları (OCAK, Ahmet Yaşar (Editör); Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaş Kültürü, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009) s. 178-179
Bu durum, özellikle Yavuz Sultan Selim'den itibaren Anadolu'da Aleviler arasında sosyal ilişkilerin nispeten daha zor koşullarda gerçekleştirilebilmesinde ulaşım ve iletişim olanaklarının sınırlılığının, Osmanlıların Safevilerle olan siyasal mücadelesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülebilir. Çünkü Kızılbaş Alevi Ocaklarının Şah İsmail Hatayi'ye ve hareketine olan sevgisi tartışılmazdır. Özellikle, bunun en büyük nişaneleri deyişlerde çok rahatlıkla görülebilmektedir. Kızılbaş Alevilerin, Yavuz Sultan Selim döneminde Safeviler için önemli bir taban oluşturması Osmanlı'nın bu kitlelere karşı olumsuz psikolojik propagandalar geliştirmesine neden olmuştur. Özellikle "mum söndü" gibi ağır ithamların bu dönemde dillendirilmeye başlandığı düşünülmektedir. Kızılbaş Alevilerin Osmanlı'ya karşı Safevilerin yanında yer alması Osmanlı'nın Bektaş Dergahları ile Kızılbaş Alevi Ocakları'na karşı farklı bakış açıları geliştirmesine neden olmuştur. Bu durumun, aynı zamanda ideolojik bir baskı unsuru olarak ortaya çıktığı böyle bir ortamda Kızılbaş Alevi Ocakları ve onlara bağlı kitleler, Bektaş Dergahlarından farklı olarak, merkezden uzaklaşmışlar, içlerine kapanmışlar, kendi hukuk sistemlerini oluşturmuşlar ve tüm bunların sonucunda sosyo-ekonomik gereksinimlerini karşılayabilecek bir düzeni bu yüzyılın başına kadar sürdürmüşlerdir. Osmanlı'nın baskısından uzaklaşma zorunluluğunun farklı bir açıdan getirmiş olduğu belirleyen olarak kapalı kültürel yapılar içerisinde sosyal ilişkilerde, toplumsal din anlayışlarındaki merkezin insan odaklı olması, kırsal kesim Aleviliğinde Dedelerin rolünü önemli oranda etkin kılmıştır. Özellikle Hacı Bektaş Dergâhı'ndan uzakta bulunan ve merkezin etkisinin nispeten daha az hissedildiği yörelerde bazı ocaklar Hacı Bektaş Çelebisinden izin almadan taliplerini görmeyi sürdürmüşlerdir. Bu ocakların Hacı Bektaş Dergâhı'ndan izin almadan hareket ettikleri için bu ocaklara bağımsız ocaklar denir. Özellikle Osmanlı ve Safeviler arasındaki savaştan sonra Safevilerin Anadolu'daki Kızılbaş Aleviler üzerindeki etkisini kaybetmesinden sonra Hacı Bektaş Dergâhı Anadolu Aleviliği üzerindeki etkisini artırmaya başlamıştır. Bu durum bazı ocaklardaki cem uygulamalarında çeşitli değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Kızılbaş Alevi cemlerinde cennetteki tuba ağacından geldiğine inanılan ve özellikle görgü cemlerinde kullanılan "Tarık" denilen ağaç veya asa ile cem yürütme işine bazı ocaklarda son verilmiş ve Çelebilerdeki gibi pençe ile cem yürütme gibi farklı cem uygulamalarına geçilmiştir.

¹⁰⁸ Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Dede Ocakları (OCAK, Ahmet Yaşar (Editör); Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaş Kültürü, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009) s. 178-179

5.1.3. Ocakzade Dedelerce Görevlendirilen Dikme Dedeler-Babalar

Ocakzade dedelerin taliplerinin sosyal ve dinsel ihtiyaçlarını coğrafik zorluklardan dolayı gideremediği bazı durumlarda, bu taliplerin ihtiyaçlarını ocakzade dedeler tarafından atanan ve bir nevi "yardımcı dedeler" olarak ta nitelendirilebilecek dikme dedeler gidermişlerdir. Ocakzadeler ile talipleri arasındaki ilişkilerin coğrafik doğal koşullar nedeni ile zayıflamasının bir sonucu olarak dikme dedeler bu boşluktan faydalanarak yeni ocaklar kurmuşlar ve taliplerinin ihtiyaçlarını görmeye devam etmişlerdir.¹⁰⁹

Genel bir ifade içerisinde değerlendirildiğinde Alevilerin ve Bektaşilerin kültürel ve dinsel temelli örgütlenmesi bir sonraki başlıkta ayrıntılı şekilde açıklayacağımız gibi; ocaklar ve dergâhlar olarak iki temel yapılanmaya bağlıdır. Özellikle kırsal kesim Aleviliğinde hiyerarşik olarak cemaatin en üst noktasında dedeler bulunur. Anadolu kırsal kesim Aleviliğinde tarihsel süreçte Osmanlının kontrolünden uzak kalmanın getirmiş olduğu zorunluluklar içerisinde Aleviliğin günümüze kadar gelmesindeki en önemli neden, dedelerin sahip oldukları yetkilerinde sosyal düzenin sağlanmasında sıkı disiplin kurallarının uygulanmasından kaynaklanmaktadır¹¹⁰.

Dedelerin çoğu “gezici” dirler, bir başka deyişle belli zamanlarda kendilerine bağlı yerlerdeki taliplerini ziyaret ederek, dinsel törenler düzenler, topluluğu bilgilendirir ve anlaşmazlıkları giderirler. Dedeler bazı yörelerde yanlarına yöreyi iyi bilen ve kendilerine yardımcı olan bir kişiyi de yanlarına alabilirler ki bu kişi ye “kamber” adı verilir. Dede kamberi ile veya yalnız ziyaretleri daha çok hasat mevsiminin dışında gerçekleştirir. Bu şekilde ibadetler sosyal koşullara uyumlu hale getirilmiş olmaktadır¹¹¹.

Bu arada o köyden olan ve cemde genellikle rehber olarak hizmet eden bir kişi dedeyi köydeki gelişmelerle ilgili bilgilendirir. Varsa talipler arasındaki anlaşmazlıklara, düşkünlere, musahip olacaklara, evleneceklere veya Hakka yürüyenlere ilişkin konularda dedeyi bilgilendirir. Düşkünlerle ilgili konu cemden önce çözülmezse bu kişiler Cem ibadetine kesinlikle giremezler ve kurban lokması yiyemezler. Düşkünlere ilişkin konular çözülebilecek gibiyse cemden önce veya cem sırasında çözülebilir. Bir

¹⁰⁹Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Dede Ocakları, (OCAK, Ahmet Yaşar (Editör); Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü), Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009 s. 180

¹¹⁰ Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Dede Ocakları, (OCAK, Ahmet Yaşar (Editör); Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü), Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009 s. 180

¹¹¹ *Eğer dede Cem yapılacak köye Cuma akşamı yani Perşembeyi Cuma'ya bağlayan günden önce varmışsa, o güne kadar büyük bir ilgi ve ikramla karşılaşılır. Onu konuk etmekte adeta yarışılır*

Alevi talip için hayatta en büyük ceza ve küçümsenme bu en önemli ibadetten dışlanmaktır. Dede kendisi cezalandırmayıp düşkünün mürşidine yollayabilir veya bu konuda mürşidine danışabilir. Hatta düşkünün Hacı Bektaş'a veya Düşkün Ocağı'na gitmesine karar verebilir. Çözülmesi olanaksızsa o kişi kesinlikle ceme giremez, kurban lokması yiyemez. Varsa davarı, malı köylünün davarı ve malından ayrılır. Adeta topluluk dışına itilir¹¹².

Ocakzade dedeler arasında "El ele, el Hakka" şeklinde de ifade edilebilen, "Mürşid-Pir-Rehber" şeklinde bir görev bölümüne gidildiği de bilinmektedir. Taliplerin hizmetlerini görmek üzere ocak mensubu dedeler böyle bir iç hiyerarşik düzen oluşturmuşlardır. Burada Mürşid en üst başvuru makamıdır. Rehber Pir'e, Pir Mürşid'e bağlıdır. Mürşid de davranış ve kararlarında bağımlıdır. Bu hem manevi anlamda "Yol" a bağlılık, hem de Buyruklar gibi yazılı kutsal metinlere bağlılık şeklinde ortaya çıkar. Talipler dedeler tarafından denetlenirken, dedeler de bağlı oldukları dedelerce kontrol altındadırlar¹¹³. Özetle kırsal kesim Aleviliğinde her Ocağın ve Dedenin Yol içinde bir olduğuna inanılarak "Muhammed Ali Yolu"nun devam etmesi önemli bir amacı ifade etmektedir. Ocaklar ve dolayısıyla dedeler bu sistem çerçevesinde birbirlerine bağlıdırlar. Aleviler arasında Dedesoylu'ların oranı konusunda somut bir veri bulunmamaktadır¹¹⁴.

5.2. Ocak

Ocak kültürünün eski Türklerde çok önemli bir yerinin olduğu eski metinlerde soy, sülale anlamında kullanılması ile anlaşılmaktadır. Daha sonraki süreçlerde Türklerde boyların en küçük birimlerini ifade etmek için de kullanılagelen bir terim olmuştur¹¹⁵.

Anadolu Aleviliğindeki yaygın ifadesine göre ise ocak, peygamber soyundan geldiğine inanılan dedelerin ve taliplerinin birliktelik oluşturdukları topluluğa verilen addır¹¹⁶. Şamanlıkta ateşin kötü ruhları kovduğuna inanılır. Yakutlarda, Göktürklerde ve daha birçok kültür ve uygarlıklarda ateş temizlenme aracı olarak kullanılmıştır. Ateşin kehanet aracı olarak kullanılması Kırgız ve Kazaklarda aile ocağını ve müşterek atayı

¹¹² Bu durum cezası sona erene kadar sürer. Bu şekilde 7 yıl ceme alınmayanlar, hatta köylerini aileleriyle terk ederek başka yerlere yerleşenler çoktur.

¹¹³ "eçen kördür." deyimleri Aleviler arasında sık sık anılan temel düsturlardandır.

¹¹⁴ Yaman; 2009 s. 181

¹¹⁵ Yaman, A; Eski Türklerde Ocak, Gazi Üniv.Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, sy. 60. S. 45

¹¹⁶ G Bu sistem çerçevesinde ifade edilen "Yol cümleden Uludur.", "Gönül kalsın Yol kalsın.", "Eri erden ölçünarlı, Abdülbaki ve BORATAV, Pertev Naili; . Pir Sultan. Der Yay. İstanbul, 1991 s. 210

temsil eden ataya saygı ifadesidir¹¹⁷.

Ateş, ocak karşısında yapılan dualar, ritüeller, ateşe ve ocağa kurban kesmek, selam vermek, ateş ve ocak karşısında and içmek, onu koruyucu görmek gibi inanışlar ateşe ve ocağa duyulan saygıyı, ona atfedilen kutsallığı açıkça göstermektedir¹¹⁸.

Alevi Ocakları işlevlerine göre a) Mürşid Ocakları, b) Pir Ocakları, c) Rehber Ocakları, d) Düşkün Ocakları; örgütlenme bakımından, a) Bağımsız Ocaklar, b) Hacı Bektaş Çelebilerine Bağlı Ocaklar; uygulama farklılıklarına göre, a) Erkanlı Ocaklar, b) Pençeli Ocaklar şeklinde sınıflandırılır¹¹⁹.

Anadolu'da yaygın olarak bilinen ocaklar; Şücaedin Veli, Hıdır Abdal, Kızıldeli, Hacım Sultan, Garip Musa, Battal Gazi, Otman Baba, Ebu'l Vefa, Sarı Saltuk, Akyazılı Sultan, Demir Baba, Saru İsmail, Abdal Musa, Karadonlu Can Baba, Hubyar Sultan, Kara Pirbad, Dede Garkın, Boz Geyikli, Kureyşanlı, Kalender Veli, Kaygusuz Sultan, Ağuiçen, Üryan Hızır, Derviş Cemal, Pir Sultan, Kul Himmet, Koca Haydar, Gözü Kızıl, Baba Mansur, Şadıllı Ocakları şeklinde sıralamak mümkündür. Ocakların oluşumunu, eski kabile şefleri ve dini reisleri olan Türkmen babalarının, Hz. Ali soyundan gelen Seyidler, dedeler haline geldikleri ve bu soyların da ocak adı verilen kutsal dede-Seyid soylarını meydana getirdiği şeklinde açıklamakta ve Alevi zümrelerinin bu ocaklara bağlandığını ifade ederek bu ocakların her birinin Alevilik bünyesindeki bir tarikat sayılabileceğini belirtmektedir¹²⁰.

Her ocağın Hz. Peygamber soyundan geldiği kabul edilse de her dede aynı yetkiye sahip değildir. Bu durum her ocağın farklı bir statüye sahip olmasını beraberinde getirmiştir. Ocaklar kendi aralarında mürşid, pir, rehber ocakları olarak ayrılmaktadır. Örneğin Tunceli-Dersim bölgesi Zaza Alevi ocaklarındaki inanişe göre 13.yy da bölgeyi iskana açan Seyid Mahmud Hayrani Ocağı mürşid ocağıdır. Onun yakınlarında olan Baba Mansur ve Kureyş ocakları pir ocaklarıdır. O dönemde Palu-Seydili köyünde ocak kuran Seyid Sabur ise rehber ocağıdır¹²¹. Ocakların Hz. Peygambere ulaşma dışında diğer ortak noktaları, Horasan'dan geldikleri iddiasıdır. Ocak aynı zamanda halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikayeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan ailelerdir.

¹¹⁷ Tekin, Nergishan, Türklük ve Alevilik Bektaşilik, İlgı Kültür Sanat, İstanbul 2011, s. 97

¹¹⁸ Yaman, A; age. s 45

¹¹⁹ Yaman, 2004 s.80-81

¹²⁰ Ocak, A. Yaşar, Türkler Türkiye ve İslam, İletişim Yayınevi, İstanbul 2009, s. 49

¹²¹ Kılıç, R; Osmanlıda Seyidler ve Şerifler, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005 s. 130

Alevilikte ocak kavramı XVI. yüzyıldan itibaren söz konusu olmuştur. Ocakların Aleviler açısından önemi, farklı sosyal grupların aynı kutsal ailelere bağlı olduğu Alevi topluluklarının bir arada tutulmasının güvence altına alınması dolayısıyladır. Dede, pir gibi dini önderlerin uzlaştırıcı rolleri üzerlerine almaları, olası hukuksal sorunlarını kendi toplulukları içinde çözmelerini sağlıyordu. Böylece ocak sistemi Alevilerin bütün dışlanmalarına karşı yüzyıllarca dış dünyadan bağımsız olarak varlığını sürdürmesini sağlıyordu¹²².

Tarihsel süreçte bugüne değin varlığını koruyan Alevi-Bektaşî ocaklarının çıkış noktasına dair yapılan tartışmalar, farklı tarihsel dönemlere dayanmaktadır. Bu görüşler, ocakların, Hz Ali'nin soyundan gelen ailelerce oluşturulduğu, Hacı Bektaş-ı Veli zamanında ortaya çıktığı, Anadolu'ya gelen kabilelerin dinsel, siyasal lideri olan Türkmen babalarının ailelerince oluşturulduğu ve Şah İsmail zamanında ortaya çıktığı şeklindedir¹²³.

Dile getirilen bu düşüncelerin farklılığına rağmen, ocaklara formel bir hüviyet kazandıran kişi olarak Şah İsmail'in kendisinden bahsedilebilir. Şah İsmail'in kendi politikasını güçlendirmek amacıyla Seyid ve dedelik hüviyeti verildiği düşünülen Türkmen babalarının, soy ve bağılıklarını isnat ettikleri bir kurumun oluşmasına vesile oldukları söylenebilir. Alevi ocakları Seyid saydığı ve kutsal kabul ettiği din ulularının adlarını taşımaktadır. Ocaklar zaman içerisinde bu kutsal dervişlerin soylarından gelenlerce kurumsal hale getirilmiş, bu soylardan ocakzade denmiştir. Mürşid, rehber, pir ve düşkün ocakları şeklinde ayrılacağı gibi Hacı Bektaş Veli dergahına bağlı olanlar ve bağımsız olanlar şeklinde sınıflandırılabilir. Alevilikte Alevi olan kişinin babası ya da ataları hangi ocağın talibiyse oğlu da o ocağın talibidir. Burada en önemli husus ocağa bağılılığın erkek üzerinden yürütülmesidir. Şiiilikte ve Alevilikte "karizmatik otorite" düzeni, "Allah/Hak, Muhammed, Ali" şeklinde bir sıra düzeni izler. Hz. Ali'nin soyunun bir devamı olarak kabul edilen imamlar ve dedeler karizmatik otoritenin yaşayan somut halleridir. Görüldüğü gibi Şia'nın karizmatik otorite anlayışı, Weber'in "karizmatik önderin bizzat halefini seçmesi" görüşüyle uyumaktadır. Karizmanın kalıtım yoluyla iletilen bir vasf olduğu anlayışına göre karizmaya sahibinin akrabaları, özellikle en yakın akrabaları iştirak ederler. Bu kalıtımsal karizma durumudur. Kalıtımsal karizma durumunda, tanıma bireyin karizmatik nitelikleri için değil, fakat kalıtımsal haleflik

¹²² Yaman, 2004, S. 55

¹²³ Şahin, H.; Ocak. T.D.V.İ.A., (c. 33, s. 316-317). İstanbul: T.D.V. Yay. 2007, s. 316

yoluyla elde ettiği konumun meşruiyeti içindir¹²⁴.

Ocazade olmak Alevi toplumunda ayrıcalıkları da beraberinde getirmektedir. Onun temsil ettiği değerlere büyük kutsallık ve manevi güç atfedilmekte, onlara karşı büyük bir saygı duyulmakta hatta ocaklarla ve ocazade dedelerle ilgili olağanüstü birçok kerametlerin söz konusu olduğu olay (menkıbe) dilden dile aktarılmaktadır. Örneğin Dersim yöresinde aşiretler arasındaki çatışmalar sırasında bile sadece ocazade olanların silahsız dolaşabildikleri ifade edilmektedir¹²⁵.

Bu açıdan ele alındığında Seyidler toplumsal statülerinde daima yüksek konumlarda bulunmuşlardır. Gerçek ya da sahte, Muhammed'in soyundan gelme özelliğini kullanan Seyidler, kalabalıklar halinde Küçük Asya'ya geliyorlardı. Küçük Asya'da, örneğin Seyidabad gibi(bugünkü Seydişehir) Seyid merkezleri yaratılmış gibiydi. Horasan'dan açılmış olan yol üzerinden, Osmanlı döneminde de dervişler gelmiştir, bunlar zamanımızda da Dersim'de derviş olarak kendilerine verdikleri adla Horasan Erenleriydi¹²⁶.

Makamlar babadan oğula geçen kalıtsal aktarımı esas alır ve bu yüzden bireysel veya ailesel seçim ya da tercih mümkün değildir. Kalıtsallık yalnızca seyit örgütlenmesinin içyapısıyla sınırlı değildir. Bu durum talip olarak nitelenen nüfus içinde geçerli bir kural olduğundan; her Alevi babadan devraldığı bir rehber, pir mürşide sahiptir. İkrar olarak adlandırılan bu bağları aşmak yoldan çıkmak, düşkün olmak gibi ağır suçlar kategorisinde değerlendirilir¹²⁷.

Ocakların zaman içerisinde dedeler tarafından kurumsal hale getirilmesi ile oluşan ocazadelik, dedelik görevinin bu ocazadeler tarafından yürütülmesinin geleneğini oluşturmuştur¹²⁸.

5.3. Ocaklarda Dedelik ve Pirlilik

Dedelik kurumu soy esasına dayanan bir yapılanmaya sahiptir. Anadolu Alevileri inanç önderlerini "dede" olarak adlandırmışlardır. Dede soyunun saflığının korunabilmesi için mümkün olduğunca evliliklerinin aynı soy içinde yapılması önemlidir. Buyruğa göre Hz. Peygamber soyu dışında bir kişinin pirlilik yapması caiz

¹²⁴ Altıntaş, R, Alevi Bektaşî Geleneğinde Dedelik Kurumu, Uluslararası Alevilik Bektaşîlik Sempozyumu 2005

¹²⁵ Yaman, A; Eski Türklerde Ocak, Gazi Ün. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi, sy. 60. S. 57

¹²⁶ Aksoy, Gürdal; Anadolu Aleviliği'nden Dersim'e, Ankara: Dipnot Yay. Ankara 2009, s. 84

¹²⁷ Gezik, E, Reyberler Pirlere Mürşidler, Munzur Dergisi sy. 37

¹²⁸ Gölpınarlı, A; Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2004 s. 245

olmadığı gibi bu soydan başkasının pir tanınması kesinlikle mümkün değildir¹²⁹.

Alevi Ocaklarında Dedelik Kurumu üçlü bir hiyerarşiye dayanır: 1-Mürşid, 2-Pir, 3-Rehber. Kimi yörelerde bu hiyerarşi Pir ve Mürşid'in yer değiştirmesi şeklinde uygulanmaktadır¹³⁰. Yani şu şekildedir: 1-Pir, 2-Mürşid, 3-Rehber Şüphesiz bu üçü de dedesoylu olan kişi için varolan bu sıralama işlevseldir. Birbirlerini tamamlarlar, biri olmaksızın diğeri anlamsızlaşır. Tümü de ocakzade olan yani dedesoylu olan dede aileleri bu görevleri paylaşmışlardır. Görev paylaşımı daha çok aynı ocak ve yakın akraba Dede aileleri arasında gerçekleşmektedir.

Dede Alevilikte dini önderliği yürütebilecek kişidir. Onun bu otoriteyi Ehli Beytten alındığına inanılır. Duaları bereket ve mutluluk getirir. Lanetleri ise son derece tehlikelidir. Hayır duasını almak için onu memnun etmek gerekir. Dedenin görevi Alevi toplumda dini içtimai hayata yön vermektir. Alevilikte ibadet zamanı kış aylarıdır. Seyid bir veya birden fazla aşirete dedelik yapabilir. Dedenin gittiği köyde ayn-i cem düzenlenir. Çarşambayı perşembeye bağlayan gecelerde sorgu ayini yapılır. Gece yarısına kadar sohbet edilir, sonra müshap kavline girmiş olanlar müshapileri ile dara gelirler. Suçlar ve şikayetler söylenir. Dede bu ayini yöneterek icap ederse ceza verir, barıştıırır, düşkünleri kaldırır, suçluları düşürür. Dedeler toplum içinde oynadıkları rollere uygun olarak halktan maddi destek beklerler. Yaptıkları hizmet karşılığı verilen hediyeye "uma" adı verilir. Dedenin yıllık olarak topladığı verginin adı "çerağ hakkı", "hakkullah" veya "çıralık"tır¹³¹.

Alevilerde üç tür ocak yapılanması vardır. Bu ocak yapılanmaları a) Bağımsız ocakzade ve dedeler, b) Hacı Bektaş Çelebilerine bağlı dedeler ve babalar, c) Ocakzade dedelerce görevlendirilen dikme dedeler ve babalar. Buyapılanmalardan birincisi olan bağımsız ocakzade ve dedeler daha çok Erzincan, Malatya, Elazığ, Tunceli, Erzurum yörelerinde bulunan bağımsız ocakzade dedeler Hacı Bektaş Veli'yi pir ve serçeşme kabul etmekle birlikte, Hacı Bektaş'ın postunda oturan ve onu temsil ettiğine inanılan Çelebilerden icazetname (hüccet veya izin) almaksızın taliplerinin hizmetlerini görürlerdi. Bu durum hem ulaşım ve iletişim olanaklarına dayandırılabilceği gibi, hem de Osmanlıların Safevilerle olan siyasal mücadelesinin de bir sonucu olarak

¹²⁹ Kılıç, R, age2005, s.128 (Hz.Peygamber buyurdu ki: Benim evladımdan başkalarını pir edinenlerin piri şeytandır.(İmam Caferi Sadık Buyruğu)

¹³⁰ Öztürk, Sezai ; Tunceli'de Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bl., Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi. 1972 s. 49-50

¹³¹ Kılıç, R, age2005, s. 129

görülebilir.”... Osmanlı'nın Bektaşî Dergâhları ile Kızılbaş Alevî Ocakları'na yönelik farklı bakış bu durumdan kaynaklandığı düşüncesindeyiz. Böylece Kızılbaş Alevî Ocakları ve onlara bağlı kitleler, Bektaşî Dergâhlarından farklı olarak, içlerine kapanmışlar, sosyo-ekonomik gereksinimlerini karşılayabilecek bir düzeni bu yüzyılın başına kadar sürdürmüşlerdir...¹³².

Hacı Bektaş Çelebilerine bağlı dedeler babalar ise belli aralıklarla -genellikle yılda bir- Hacı Bektaş Veli postunda oturan Çelebilerden onay almak ve dergâha parasal veya aynı bir ödemede bulunmak suretiyle dedelik/babalık hizmetlerini yerine getirebilirlerdi¹³³.

Dikme dedeler/babalar ise Ocakzade dedelerce görevlendirilirler ve tanınmış bir ocağa mensup değillerdir, ancak ocakzade dedenin yokluğunda taliplerin hizmetlerini görürler. Bazı bölgelerde dikme dedelere mürebbi de denir. Dikme dede, taliplerin şikayeti ve onu atayan dedenin isteği üzerine görevden alınabilirdi. Ancak bu uygulamada o kadar da kolay değildi. Dikme dedelik uygulaması da koşulların doğal bir sonucu olarak görülebilir. Uzakta bulunan taliplerini sık sık ziyaret edemeyen dedeler taliplerin dedelik hizmetleri yokluğunda da sürsün diye bu çözümü bulmuşlardır. Büyük ölçüde Ocakzade dedelerle taliplerin arasındaki coğrafi uzaklıktan kaynaklanan bu uygulama, uzun vadede ocakzade dede-dikme dede ve ocakzade dede-talip ilişkilerinde zayıflamaya ve kopmaya yol açmış ve sonuçta yeni ocakların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bazı bölgelerde, bu dikme dede aileleri zamanla oldukça etkili bir hale gelmişlerdir¹³⁴.

5.4. Seyidlik

Seyidlik, Alevilerde kutsal soyla olduğuna inanılan bir bağıdır ve bu doğrudan Ali ile olan kan bağıını işaret eder. Bu sınırları keskin bir ayırımdır. Bu bakımdan Seyidler, din kimliğinin somutlaştığı biricik yürütücülerdir¹³⁵.

Seyidliğin ve Şerifliğin ne zaman ve nasıl başladığı açık değildir. Ancak bunu 12 ve münhasıran 13.yüzyıllardaki göçlerle birlikte değerlendirmek kanaatimizce doğru olacaktır.¹³⁶ Alevî topluluklarında Seyidlik organizasyonun kutsallığında en önemli

¹³² Yaman, A; <http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/anasolu-aleviliginde-ocak-sistemi-ve-dedelik-kurumu-2/>

¹³³ Melikoff, İ; Efsaneden Gerçeğe Hacı Bektaş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1999 s. 254

¹³⁴ Yaman, A; <http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/anasolu-aleviliginde-ocak-sistemi-ve-dedelik-kurumu-2/>

¹³⁵ Gültekin, A. Kerim, Tunceli'de Sünnî Olmak, Berfin Yayınları, İstanbul 2010, s. 202

¹³⁶ Kılıç, R, age2005, s. 58

unsurun, bu kutsiyetin odağını oluşturan ailelerin aynı zamanda soylarının İslam peygamberinin ve onun soyundan gelen Oniki imama dayandığına inanılmasıdır. Bilindiği üzere Oniki İmam, peygamberin kızı Hz. Fatıma ve amca oğlu Hz. Ali'nin soyundan gelmektedir. Gelenek, dede ailelerini işte bu soya bağlamakta ve "Seyid" adıyla da anmaktadır. Alevi Ocakları Dede Garkın, Sarı Saltuk ve Hıdır Abdal gibi Alevi geleneğinin Evlad-ı Resul (Seyid) saydığı ve kutsal kabul ettiği din ulularının adlarını taşımaktadır¹³⁷.

İslamiyet'ten önce Arap toplumunda asil atalara sahip olmak hasebiyle üstün bir mevki talebine hakkı olan hür kimse veya kabile soy reisi için kullanılan Seyid-şerif ünvanları, geniş anlamda Hz. Peygamber ailesi mensupları, dar anlamda ise Hz. Hasan ve Hüseyin evladının anılma şekli oldu. Seyid ve şerif olmanın temel ölçütü Hz. Muhammed'in ailesi, yani ehlibeyte mensubiyettir¹³⁸.

Arapçada "ulu, büyük, efendi" anlamına gelen Seyid sözcüğü, Hz. Hüseyin soyundan gelenler için kullanılmıştır. Yine Arapçada "şerefli" anlamına şerif sözcüğü ise Hz. Hasan'ın soyundan gelenler için kullanılmıştır. Zaman içerisinde Hz. Ali soyundan gelenleri nitelemek üzere "Seyid" sözcüğünün kullanımının yaygınlaştığı görülmüştür. Abbasilerden başlamak üzere Evlad-ı Resul'e, iktidarlarla iyi geçindikleri sürece büyük saygı gösterilmiş, özel giysi ve belirtilerle halk arasında dolaşabilen bu kimselerin işleriyle ilgilenmek üzere, yine peygamber soyundan gelen bir Nakib'ül eşraf(Ali evladı müfettişi) atanmıştır. Dolayısıyla Seyid olmak, kamil anlamda kendisinde bazı niteliklerin bulunmasını gerektirir¹³⁹.

Nakib'ül eşraf'ın başında bulunduğu kurum, peygamber soyundan gelenlerin işlerine bakar, neseplerini, doğum ve ölümlerini kaydeder, onları kötü durumlarından korur, fey ve ganimetten paylarını dağıtır, kadınların kendilerine uygun olmayanlarla evlenmemelerini sağlar ve sahte Seyidlik olaylarını takip eder. Bu durum Osmanlı döneminde de böyle sürmüştür. Seyid olduğunu iddia eden kişi bunu yine Seyid veya şerif olan tanıklarla kanıtlarsa şecere-i tayyibe'ye (soy kütüğü kitabına yazılır, kendisine siyadet hücceti verilir, ayrı mahkemelerde yargılanırlar, verilen cezalar yine Nakib'ül eşrafın onayıyla gerçekleştirilirdi. Selçuklularda ve Osmanlılarda Seyid olanlara vergi

¹³⁷Yaman, A; Alevilikte Dedelik ve Dede Ocakları, (Ocak, A. Yaşar (Editör); Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü), Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009, s. 181

¹³⁸ Kılıç, R, age2005, s. 23

¹³⁹ Aaltıntaş, R, Alevi Bektaşî Geleneğinde Dedelik Kurumu, Uluslararası Alevilik Bektaşîlik Sempozyumu 2005

muafiyetleri de tanınmıştır¹⁴⁰.

Tarihi süreç içinde Seyid ve şerifler İslam toplumlarında sahip oldukları özel konuma ve taşıdıkları asil kana dayanarak devletten ve toplumdan birtakım ayrıcalıklar elde eder hale gelmişlerdir.¹⁴¹ Peygamber soyundan olan kişiler, o soydan olduklarını yine seyidlerden olan kişilerle kanıtlarlarsa ellerine "siyaadet beratı" denilen bir belge verirlerdi. Anadolu Alevilerinin ocaklı olanlarının tümünün Peygamber soyundan geldiğine ilişkin savlar ve kimilerinde bunu kanıtlamaya çalışan belgeler vardır¹⁴².

5.5. Dersim/Tunceli'de Şifa Merkezi Olarak Ocaklar, Kutsal Mekanlar ve Ziyaretler

Ocak ve ateş kültü, Sümer, Asur, Hitit gibi Antik Anadolu uygarlıklarında ve eski Türklerde önemli bir inançtır. Aynı gelenek Alevi kültürüne ve örfüne de eklenerek yaşatılmıştır. Şamanın Ocak kutsiyeti ve tanımlaması " od ve ata ve od ata" geleneği, Alevilerde "Dede Ocakları" şeklinde İslami bir forma girer. Cemlerde ilk önce "çerağ uyandırılıp" ayine başlaması, ateş kültürünün bir gereğidir. Alevilikte ocak ve ocakzadeler zaman içinde şifa merkezi, rehabilitasyon merkezi gibi görevleri de olmuştur. Hasta olan insanlar sıtk ile gelip, birkaç gün yattıktan ve kurbanını kestikten sonra iyileşerek giderler. Aleviler, dedelerden şifa ummaya İmam Cafer Buyruğundaki "mürşit sözü, ağrıya ağuya karşı şerbettir." sözüne bağlarlar. Halk arasında bazı tedavi usullerinin sadece belirli kimseler tarafından yapılması ve bazı hastaların belirli araç ve yerlere başvurularak iyileşeceği inancı hakim olmuştur. Bu sebeple öncelikle hastalıkları hangi ocak ve tekkenin iyi ettiği bilinmelidir. Seyidlere ait ocak ve tekkeler de kendi aralarında iyileştirdikleri hastalıklara göre ayrılmıştır. Örneğin Pertek-Hozat-yolu Zeve köyünde mezarı bulunan ve İmam Hüseyin evladından addedilen Sultan Hızır bunlardan biridir¹⁴³.

Dersim bu anlamıyla şifa merkezi konumundadır. Ziyaretlere kurbanlar, niyazlar, hediyeler sunarlar. Hasta kişilerin ve ailelerinin, bu ocaklardan beklentilerinin fazla ve yoğun olmasının belki de en önemli nedeni inanç unsurunun varlığıdır. Ocaklara giden kişiler inanarak gittikleri bu ocaklı kişilere bu ocaklı kişiler sayesinde psikolojik rahatlığa kavuşarak iyileşmektedirler¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Kılıç, R; age2005, s. 35-42

¹⁴¹ Kılıç, R; age2005, s. 111

¹⁴² Birdoğan, N; age, s. 232

¹⁴³ Kılıç, R; age, s. 126

¹⁴⁴ Demren, Ö; Folklor Edebiyat (56.sy)(Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm), 2008

Dersim'de kırık çıkık Ocağı, Mahmut dede Ocağı, Sarılık Ocağı gibi şifa ocakları bulunur genelde kabul günleri çarşamba günleridir. Halk kültüründe önemli bir unsuru olan halk hekimliği geçmişten günümüze modern tıp uygulamalarına da seçenek olacak birçok şifa pratiği göstermişlerdir. Bunlar çok farklı şekilde olabileceği gibi daha çok, ocaklı kişilere başvurma ve bitkisel ilaçlarla çare arama şeklinde görülür. Bazı ocaklara mensup dede aileleri hastaların başvuru merkezleri konumunda olup, örneğin Tunceli Hozat Karaca köyündeki Sarı Saltıklı dedelere hastalar başvuruyordu¹⁴⁵.

Şifa dağıtan dervişlerin "keramet sahibi" olduklarına inanılmıştır.¹⁴⁶ Bu dervişler metapsişik yeteneklerinin Tanrı vergisi olduğunu belirtirler. Halk böyle mistik, ruhani bir moral- motivasyonla dervişlerle ilişki kurarlar, birçok fiziksel ve psikolojik sorunlarını söz konusu dervişler aracılığıyla çözmeye çalışırlar. İnanç kurumsallaşmasının bu yönü içerisinde dervişler halka göre, yeryüzünde şifa kaynağı olarak ruhsallığın odağı olan kişilerdir¹⁴⁷.

Yine Dersim'de alan gezileri sırasında halk tarafından Kureyşan Ocağı dedeleri ruh hastalıklarına şifa bulmak amacıyla ziyaret edildiği söylenmektedir. Bazı hastalıkların sağlıltılması konusunda olumlu sonuçlar alan halk ziyaretlere çok daha işlevsellik kazandırmıştır. Ocaklı belli bir hastalığın tedavisiyle uğraşan kişi yada ailedir. Ocaklı kimseye tedavi etme kudreti akrabalık yoluyla geçer. Ocaklı olmak için özel bir eğitim devresine ihtiyaç yoktur fakat ocaklı kişinin başarılı olabilmesi için bazı kurallara dikkat etmesi "elini alacağı" kişiyi gözlemlemesi önemlidir. Ocaklı kimse kadın yada erkek olabilir. Ailenin tedavi ile uğraşan kişisi ekseri ailenin büyük ferdidir. Eline kendi soyundan gelen kimseye vererek "elim sana, benden sana izin" der. Artık ocaklı olan kimse elini aldığı büyüğü ocaklının bilgilerini ve tedavide kullandığı usullere dikkat ederek, gözlemleyerek öğrenir. Keramet gösterdiğine inanılan dedelerin bir kısmı "divane diye adlandırılan yarı deli dedelerdir. Bunlar bilinmeyen bazı şeyleri

¹⁴⁵ Yaman, A; Gazi Üniv. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi (sayı 60), S. 67

¹⁴⁶ *Çalışmalarımızda Dersim'in bu özelliğini hala koruduğunu gördük. Ocaklar bu anlamda kamil insanları olgun topluma dönüştürme görevine devam etmektedir. Kal Ferat ziyaretinde dedeye yöneltilen soruda; Buraya gelenler ne istemeye gelirler, hastalığa şifamıdır? sorumuza "şimdi bu gibi zatların her türlü varlığa gücü yeter. Bir veli ne derse o olur; mesela adamlar geliyor diyor, Ya Kal Ferat bizi şu dertten kurtar diyor, Ya Kal Ferat bana bir evlat ver diyor bakarsın kurtarır bakarsın evlat verir."* (ALİ HİDİR DEDE)

"Kötürümde olsa kalkar yürür giderdi. Birşeyi kalmazdı, öyle doktorların eline düştük ki derman arıyoruz bulamıyoruz." (ZEYNEL DEDE)

¹⁴⁷ Tekin, N; age. s.288

Özellikle meczup karakterli dervişler bu kategori içinde sayılabilir. Bunun yanında bazı nefes söyleyen dervişlerin de böyle metapsişik yetenekleri olduğuna inanılır

suya bakarak, düşte görerek veya içine doğarak bilen dedelerdir¹⁴⁸.

Dersim bölgesinde kutsal mekanlar hala daha şifa merkezi olma özelliğini koruyor. Örneğin bazı hastalıkların sağltilması konusunda olumlu pratikleri ile yaygınlıkla tanınan bir ziyaret yerinin, yakın geçmiş içerisinde birebir bazı örneklerde gösterdiği kerametler, söylencesinde işlevsellik kazanır ve tüm sorulara cevap sunabilir¹⁴⁹.

Seyidler dini aktivitelerde gösterdiği sıradışı pratiklerin yanısıra çeşitli üretim araçlarına yahut bazı hastalıklarına karşı yazdığı muskalar ve kimi zamanda gösterdiği sağaltıcı uygulamalarda keramatin görünür olduğu yerlere işaret eder¹⁵⁰. Bu ziyaretler yılın tüm zamanlarında ve bilhassa kutsal günlerde ziyaretçilerini ağırlar. Çoğunlukla etki alanları dahil oldukları aşiret bölgelerinin sınırları ile örtüşür. Bu aşiretlerin bazıları Seyid aileleri olabilir. Kişileştirilen kutsal mekan ya da veli kültleri içerisinde sınıflayabileceğimiz özellikler gösteren bu mekanlar, doğrudan Seyid ailesinin kutsal atasına ait olabildikleri gibi ondan sonraki kuşaklardan gelenlere de ait olabilirler. Bu ziyaretlerin etki dereceleriyle diğerleri kıyas kabul etmeyecek ölçüde ileridir ve tümünün yani kendi hakimiyet alanlarında kalanlarının bir nevi piridir/Seyididir. Çünkü bu ziyaretlerde kendi aralarında bazı hiyerarşik dengelere sahiptirler ve bu durum doğrudan, mıntıkasında kaldıkları Seyid ailelerinin karşılıklı pirlık-mürşidlik ilişkileri ile ilgilidir¹⁵¹.

Kültler, değerler sistemini ve bu değerler sistemi ile uzlaşan davranış ve eylem biçimlerini, içlerinde gizlemektedir. Daha genel anlamda o, toplumsal bir yapıyı bünyesinde kodlamaktadır. Başka bir ifadeyle değerler sistemi toplumsal eylemler yani ritüeller vasıtasıyla su yüzüne çıkmaktadır. Ziyaret fenomeni, değerler sistemi ile ilişkili bu güçlü sembolik eylem biçimlerinden ilk akla gelenlerdendir¹⁵².

¹⁴⁸ Bozkurt, F; Toplumsal Boyutları ile Alevilik, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005 s.99.

Daha yakın zamanda Hak'ka yürüyen Baba Bertal'da veli sıfatıyla anlam bulmuş ve yöre halkının sahip çıktığı deli'lerinden biridir.

¹⁴⁹ Gültekin, A Kerim; age s. 90

¹⁵⁰ Gültekin, A Kerim; age s. 203

¹⁵¹ Gültekin, A Kerim; age s. 95

¹⁵² *Ali Hıdır Dede'nin Kal Ferat Baba ziyaretgahına dair söylencesi bu kutsal mekan kültürünü destekler niteliktedir. "Şimdi buraya Kal Ferat Baba türbesi derler. Gerçi burda türbesi yok. Türbesi Malatya'da. Burası evidir. Buraya tam gelişi bilinmiyor. Kal Meme Sur'un mekanı vardır. Kal Meme Sur bir ara Şıx Hasan dediğimiz zatın misafirleri geliyor: Diyor" git ateş yak gel" darı tarlasında. Ayı geliyor. Puu diye bir ses çıkarıyor. Güliyorlar: Diyor ayı geldi ok attım oraya düştü diyor. Gülişüyorlar sen bir ok atmayla ayı öldümü? Sabah kalkıp bakıyorlar ayı ölmüş. Şıx Hasan'ın bir kızı var. Öldümse toprağın kaldıysam Kal Meme varacam. Annesi durumu babasına anlatıyor kızın. Kal Meme Sur Horosan'dan gelme. Horosan erenlerinden gelme. "*

Ziyaret fenomenine arkaik toplumlardan günümüzün modern toplumlarına kadar pek çok kültürde rastlanmakta, inanç ve uygulama düzeyinde bazı farklılıklara rağmen ziyarete konu olan mekanların varolduğu bilinmektedir¹⁵³. Alevilikte suya ve ağaçlara atfedilen kutsiyet geçmişde olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Saflığın ve temziliğin sembolü olan su, Dersim'de oldukça kutsal kabul edilmektedir; öyleki alabalıklara, yapılan dualarda alabalıklara atıfta bulunmakta ve bir çok ziyaret Munzur Çayının etrafında toplanmaktadır. Munzur ve Pülümür çaylarının birleştiği noktada bulunan "Gole Çeto" suya verilen önemle yöre halkı tarafından oldukça önemsenmekte ve korunmaktadır. "Heniyeye Ana Fatma" ya da sadece "Ana Fatma" olarak bilinen bir kutsal su var ki bu, Hz. Ali'nin eşi Ana Fatma'ya atfedilmiş dişil bir ziyarettir. Seyidin dini aktivitelerde gösterdiği sıra dışı pratiklerin yanı sıra çeşitli üretim araçlarına yahut bazı hastalıklara karşı yazdığı muskalar ve kimi zamanda gösterdiği sağaltıcı uygulamalar da keramet'in görünür olduğu yerlere işaret eder¹⁵⁴.

5.6. Dersim/Tunceli'de Ocaklar

Dersim'de ocak ve aşiret ilişkisi oldukça fazladır. Dersim de Seyidlerin Horasan'dan geldikleri iddiası hayli yaygın olsada bu terim zamanla manevi ve sembolik bir yer olarak kullanıla gelmiştir.

Ocak örgütlenmesi, özellikle Dersim ve çevre bölgelerinde Aleviler açısından tek bağlayıcı dinsel yapı olarak üçlü bir sistemle karşımıza çıkmaktadır. Bu sistemin ilki, aşiretler ve seyitler arası kurulmuş pir-talip ilişkisine dayanır. Bu geniş coğrafyada geleneksel toplumsal yapı aşiret temelinde örgütlendiği için, bağlı olunan seyit ocakları da, aile veya köy bazında değil, aşiret ve aşiretin ana kolları esas alınarak belirlenmiştir. Aşiretlerin bağlı oldukları rehber-pir-mürşid temsilcileri aynı Seyid ailesinden

Halk arasındaki diğer bir rivayete göre, Kalmamsır adında Horasan'dan göç eden bir seyyid Nazimiye tarafında Kalmam adında bir köye yerleşir. Seyyidin Şeyh Hasan adında birde damadı vardır. Her ikisinde Anadolu topraklarında gün geçtikçe zenginleşir. Şeyh Hasan hayvanları ile çocuklarını alarak Ovacık kazasında Lertik'e yerleşir. Böylece Şeyh Hasan zuriyetinden gelen aşiretlere Şeyh Hasanlı ve Kalmamsır'dan türeyenlere de Dersimli denir.(Kılıç, 2005, s 131)

¹⁵³ Ali Hıdır Dede: " Kalman yardım ediyor evin üstünü yapıp geri dönüp evine geliyor. Rivayete göre nice yular sonra işte o zaman Kalmem'in altı oğlu varmış. Birincisi Areylilerin dedesi, ikincisi Şıx Memet, biri Alan aşiretinin dedesi, biri Demanan aşiretinin dedesi biride Hayderan aşiretinin dedesiymiş. Bir oğluda bekar kalıyor. Pir Kalmem hayvanlara vermek için yaprak kesiyor. Köyün üst tarafı orman orada yaprak kesince o sırada hanımı keşkek yapıp getiriyor. Getirene kadar yemeğin yağı donuyor. Hanım ne yapayım diye düşünüyor. Kalmem üflüyor, çalıcırpı topluyor alsana ateş diyor. Keramet işi tabi. Yağı ısıtıp yemeği yiyorlar. Şimdi de su yok, diyorlar. Orman içine açılıyor. Gelin gelin burda su var diyor. Eskiden olmayan su o gözede çıkıyor. Sonrada su kayboluyor. Onun için Kalmeme Sur derler. Sır'a geçmiş. O gözede muazzam bir şekilde ulu ağaçlar vardı. Şu yakın zamana kadar duruyordu, ama şimdi bir iki tane ya var ya da yok." "

¹⁵⁴ Gültekin, A. Kerim; age s. 203

olabileceği gibi, her biri farklı bir Seyid ailesinden de gelebilir¹⁵⁵. Örneğin Dersim bölgesi Zaza Alevi ocaklarındaki inanışa göre 13.yüzyılda bölgeyi iskana açan Seyid Mahmud Hayrani Ocağı müşid ocağıdır. Onun yakınlarında olan Baba Mansur ve Kureyş ocakları pir ocaklarıdır. O dönemde Palu-Seydili köyünde ocak kuran Seyid Sabur ise rehber ocağıdır¹⁵⁶.

Dersim'de Alevi aşiretler arasında çıkan kavga, sürtüşme, kan ve mülk davaları, Seyidlerle aşiret ağalarından ibaret, "cemaat" adı verilen bir meclis tarafından halledilmekte ve cemaattaki toplumsal, ailevi meseleler de İmam Cafer Buyruğuna göre yürütülmekteydi. Cemaat yapmak" bir nevi sulh hakimliği idi. Aşiret efradı, hukuki veya cezai davaları, ekseriyetle aralarında anlaşma yoluyla çözerlerdi. Bu da ancak nüfuzlu ağa ve Seyidlerin tesiriyle olurdu. Seyidler (yahut dedeler), tarafları bir araya getirerek dava ve müdaafalarını dinledikten sonra bir karar verirlerdi. Cemaat neticesinde hakemliği yapan dede Seyid veya dedeye "hıl'at", yani hediye verilirdi. Bunun miktarı belli olmamakla birlikte davanın keyfiyet ve önemine göre değişirdi¹⁵⁷.

5.6.1. Dersim’de ve Erzincan’da Bulunan Ocaklar

1. Ağuıçen Ocağı
2. Ali Abbas Ocağı
3. Baba Mansur Ocağı
4. Celal Abbas Ocağı
5. Şeyh Delil Behrican Ocağı
6. Derviş Cemal Ocağı
7. Hıdır Abdal Ocağı
8. Kureyşan Ocağı
9. Munzur Baba Sultan Ocağı
10. Pir Sultan Ocağı
11. Sarı Saltık Ocağı
12. Seyit Seyfi Ocağı
13. Şeyh Ahmet Dede Ocağı
14. Şeyh Çoban Ocağı
15. Şeyh Hasan Ocağı

¹⁵⁵ Gezik, agd, s. 5

¹⁵⁶ Kılıç, R; age. s. 130

¹⁵⁷ Kılıç, R; age. s. 134

16. Üryan Hızır Ocağı

17. Kal Ferat Ocağı

5.6.1.1. Ağuiçen Ocağı

Tunceli ili Pertek ilçesinde bulunan Karabakır (Bargini) Köyü'ndedir. Ağuiçen Ocağı'na gelenler arasında daha çok çocuğu olmayanlar yer alır, türbede kalarak kurban keserler. Kendilerini Ağuiçenli olarak nitelendiren dede ocakları Mir Seyyit, Köse Seyyit, Seyyit Mençek, Koca Seyyit olmak üzere dört koldur¹⁵⁸.

"...Tunceli'de bulunan ve Ağuiçen olarak adlandırılan evliya Seyid Mençek olarak da bilinir. Elazığ'ın Sün Köyü'ndeki eren ise Koca Seyid'dir. Ağuiçen'in bir diğer yaygın adı da Kara Donlu Can Baba'dır. Hem Elazığ, Sün Köyü ve hem de Tunceli Hozat Karabakır köyü'nde bu konuda yaşlılarla görüştim. Anlatılanlar kapsamlı olduğundan burada en genel bilgilere değinmekle yetiniyorum. Ağuiçen Ocağı'ndan dedeler ağırlıkla Elazığ, Erzincan ve Tunceli'de bulunurlar. Sivas Karakeban yakınlarında bulunan Alevi Ocak Ulularından Kara Pirbad'da Kara Donlu Can Baba olarak adlandırıldığından bazı araştırmacılar bu iki evliyayı karıştırmaktadırlar"¹⁵⁹.

5.6.1.2. Ali Abbas Ocağı

Sözlü geleneğe göre Hazreti Abbas neslindedir. Ali Abbas Ocağı dedeleri Özellikle Erzincan ve Tunceli yörelerine dağılmışlardır.¹⁶⁰ Bazı dedeler Ali Abbas ve Celal Abbas Ocaklarının aynı ocağı nitelediğini ifade ederler.

5.6.1.3. Baba Mansur Ocağı

Tunceli ili Mazgirt ilçesinin doğusunda Darikent (Muhundi) Bucağı'nda ünlü Alevi evliyalarından Baba Mansur'un yürüttüğüne inanılan bir duvar bulunur. Muhundi orada bulunan bu ziyaretin anısı nedeniyle Dersim ve çevresinin en ünlü ziyaretgâhlarından. Ali Kemali'ye göre Baba Mansur Dedeleri Seyidlerdendir, kolları yoktur, üç büyük kabiledir. Bir kabilesi Mazgirt kazasının Darikent (Muhundi) bucağında, İkincisi Pülümür'ün Tahti ve üçüncüsü yine Pülümür'ün Gersinot köylerinde bulunur. "...Gersinot'ta oturanlara Şahverdi Evladı derler ki, Sivas ve Koçgiri aşiretinin

¹⁵⁸ Kemali, Ali; Erzincan (Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnografi, İdari, İhsai İnceleme Araştırma Tecrübesi). (2. bs.). Kaynak Yayınları, İstanbul 1992, s. 192

¹⁵⁹ Birdoğan, Nejat; Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi (Ocaklar- Dedeler- Soyağaçları), Alev Yayınları, İstanbul, 1992 s. 149

¹⁶⁰ Kemali, A; age, s. 193

seyitleridir.”¹⁶¹.

Bu seyitler ayrıca Erzincan’ın Kısmikör ve Erdene, Pülümür’ün Seyyitler Kapiri ve Tahsini köylerinde bulunurlar. Mazgirt kazasında da vardırırlar¹⁶².

Bir araştırmada Tunceli Pülümür Yeldeğen Bucağı’nda Şah Mansur’un evlatlarının türbesinin ve Sivas Zara Kızılkale Köyü’nde de Baba Mansurluların bulunduğu ifade edilmiştir¹⁶³.

Baba Mansur’un Horasan’dan geldiğine inanılır. Halk Cuma akşamları buraya toplanır, kurbanlar keser, cem yaparlardı. Baba Mansur’un yüzyıllardır dilden dile dolaşan menkıbelerinin en bilineni şu şekildedir: “...Bir de Baba Kureyş (Hacı Kureyş) varmış. Bir gün vahşi bir ayıya binmiş ve bileğine de bir yılan dolamış, onunla ayıyı kamçılıyarak yürütmüş. O sırada duvar yapmakta olan Baba Mansur ise bu duvara binerek Baba Kureyş’e doğru yürümüş. Kureyş Baba bu mucize karşısında hayran olarak “Sen taş duvara can verdin.” diyerek, Baba Mansur’un eline sarılıp öpmüş...”

Baba Kureyş Ocağı’nın talipleri, Kureyş Baba’nın Baba Mansur’a bağlılığı üzere, Baba Mansur Ocağı’nın da müritleridir. Yüzyıllardır Kureyşan Ocağı Dedeleri’nin mürşidleri de Baba Mansurlu Dedeler olmuştur. Pir ve seyitleriyle birlikte Koçgiri ve Hiran aşiretleri de Baba Mansur Ocağı’na bağlıdırlar¹⁶⁴.

5.6.1.4. Celal Abbas Ocağı

Ali Abbas Ocağı ile aynı ocak olduğu söylenir. Bu ocak ulusu hem Ali Abbas hem Celal Abbas olarak aynı kişi olabilir veya iki farklı kişi olup aynı aileden gelebilirler. Celal Abbas Ocağı Dedeleri Tunceli Ovacık’ta da bulunurlar. Ancak Erzincan ve Elazığ yörelerinde de bu soydan ocakzadelere rastlamak olanaklıdır¹⁶⁵.

5.6.1.5. Şeyh Delil Behrican Ocağı

Bu ocağın merkezi Tunceli yakınında kırmızı dağın güney batısındaki Dedeagaç (Pilvenk) köyündedir. Bu ocağın kurucusu bu köyde türbesi olan Şeyh Delil

¹⁶¹ Kemali, A; age, s. 193

¹⁶² Kemali, A; age, s.184

¹⁶³ Clarke, Gloria Lucille (1998): “Bir Dedenin Kimliğinde Müziğin Yeri Ne Kadardır?. Seçkinlerin Müzik Eğitimi: Türkiye Alevilerinin Manevi Liderlerinin Yetişmesinde Müziğin Rolü, İstanbul, MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji ABD., Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 205

¹⁶⁴ Uluğ, N; Tunceli Medeniyete Açılıyor, Cumhuriyet Matbaası. İstanbul, 1939 s. 83

¹⁶⁵ Kaya, A; age, s. 99

Behrican'dır¹⁶⁶.

5.6.1.6. Derviş Cemal Ocağı

Tunceli ili Hozat ilçesine iki saat uzaklıkta Seyit Cemaller (Derviş Cemal) Köyü'ne adını veren ziyaretgâhtır. Erzincan'ın Tercan ilçesinin otuz kilometre güneybatısındaki Bulmuş Köyü'nde ve yine Erzincan Tercan'a bağlı Zorum Köyü'nde de Derviş Cemal Ocağı Dedeleri ve ziyaretler bulunurdu.

İnanişaya göre; Derviş Cemal'in oturduğu köy kuru bir meşelik iken yemyeşil bir yere dönüşmüştür. Bir başka rivayete göre de Derviş Cemal Hacı Bektaş Dergâhı'nda hizmet görmüş erenlerdendi. Hatta bu konuyu Derviş Cemalli dedeler sürekli anlatırlar. Ali Kemali'nin verdiği bilgilere göre Şeyh Hasan koluna mensup aşiretler Derviş Cemal Ocağı talipleridir¹⁶⁷.

5.6.1.7. Hıdır Abdal Ocağı

Hıdır Abdal Sultan, Gözcü Karaca Ahmet Sultan'ın oğludur. Türbesi Erzincan, Kemaliye Ocak Köyü'nde bulunmaktadır. Hem sözlü hem yazılı kaynaklara göre¹⁶⁸ Hıdır Abdal Ocağı Dedeleri yüzyıllardır Hacı Bektaş Dergâhı'na vekaleten Düşkün Ocağı olarak işlev görmüşlerdir.

Özellikle Malatya, Erzincan ve Tunceli yörelerinden talipler Hıdır Abdal Sultan'ın türbesinin bulunduğu bu yere akın akın gelirler. Eskiden düşkünlük konularında başvuru makamı olan Hıdır Abdal Ocağı dedelerinin bu işlevi bugün artık geçmişte yaşanmış bir konu olmaktan öteye geçmeyecektir. Şimdi Hıdır Abdal'ın anısına her Ağustos'un ilk Pazar günü onbinlerce kişinin katıldığı büyük bir etkinlik düzenlenmektedir. Hıdır Abdal Ocağı'na mensup dedeler Ocak Köyü'nde 12 ailedir. Bunların dışındaki Ocaklılar talip soylu ailelere mensupturlar. Hıdır Abdal Ocağı'ndan dede soylular Erzincan ve Sivas Divriği'nin (Mesela Höbek Köyü) çeşitli köylerinde de bulunmaktadır. Hıdır Abdal Ocağı'na bağlı talipler de Malatya, Erzincan, Tunceli ve

¹⁶⁶ Kemiklerin Dirilişi olarak bilinen bir efsaneye göre; Şeyh Delil uzun süreden beri yanında çalışmakta olduğu Pilvenk (Şimdiki Dedeğaç) köyünün Ermeni Keşişi Piro'dan yaşadıkları köy ve yöre için pay ister... Karşılıklı diyalog sonucu Şeyh Delil ruhani üstünlüğünü kabul ettirince Piro, Şeyh Delil'e kurbanlık bir koç gönderir. Koç kesilerek büyük bir ziyafet verilir. Her şey yenilip içildikten sonra Şeyh Delil kesilen koğun kemiklerini postun içine doldurulmasını söyler... Bütün kemikler konulduktan sonra asasıyla posta dokunur ve ona hayat vererek kerametini gösterir... Tekrar canlanan koçu Piro'ya geri gönderir... Dersim yöresinde anlatılan bu mitos Pilvenk aşiretinin soy babası olarak kabul edilen Şeyh Delil ile ilgili anlatılan en önemli mitostur.

¹⁶⁷ Kemali A; age, s. 185

¹⁶⁸ Dersimi, N; Hatıratım, Doz Yayınları, İstanbul, 1997 s. 144

Sivas yörelerinde bulunmaktadır.¹⁶⁹

5.6.1.8. Kureyşan Ocağı

Bu soydan dedelerin anlattığına göre Hacı Kureyş, Seyid Mahmut Hayrani'nin soyundan gelmektedir. Düzgün Baba da Hacı Kureyş'in tek oğludur. Tunceli'deki ocak Mazgirt kazasının Düzgün Baba Dağı civarındaki Büyük Köyü'ndedir. Rivayete göre Moğol istilasıyla başlayan göç sırasında Hacı Kureyş, Horasan'dan çıkarak Nizip'in Milelis Köyü'ne gelmiş, burada Hakka yürümüş ve köy civarındaki Zarar mevkiine defnedilmiştir. Tunceli, Nazımiye ve Mazgirt'te, Adıyaman'ın Yukarı Şeyhler Köyü'nde de bu ocağa mensup Dede aileleri bulunmaktadır. Halk tarafından Kureyşan Ocağı Dedeleri ruh hastalıklarına şifa bulmak amacıyla ziyaret edilmektedirler. Bu ocağın bir merkezinin de Malatya'nın eski Adıyaman mntıkasında olduğu ileri sürülmektedir. Tunceli'de başta Kureyşan aşireti olmak üzere Bahtiyarlar, Sisanlar, Erzincan'ın Cibice Boğazi'ndeki Balabanlar, Kuziçan'daki Çarekanlılar, Haydaran, Demenan, Yusufan, Karsan, Alan, Lolan, Şeyhmehmetli aşiretleri ve Koç ve Kalan aşiretlerinin bir bölümü Kureyşan Ocağı'nın talipleridir. Yine bir araştırmada belirtildiği üzere Adıyaman'ın Kayabaşı Köyü'nün 2 km güneyinde Hacı Kureyş ve oğlunun bulunduğu ziyaret vardır¹⁷⁰.

Bir rivayete göre bir keramet olayı sonrasında Baba Mansur mürşid, Kureyş Baba pir, Derviş Beyaz da rehberlik görevlerini paylaşmışlardır¹⁷¹.

5.6.1.9. Munzur Baba Sultan Ocağı

Munzur Ocağı'nın talipleri Erzincan, Kemah ve Tunceli'nin çeşitli yerlerindedirler. Ali Kemali'nin verdiği bilgilere göre Sultan Munzur evladı; Tunceli Ovacık kazasının Ziyaret, Erzincan'ın Kıştim (Avcılar) Köyü ve Başköy nahiyesinde bulunurlar¹⁷².

5.6.1.10. Pir Sultan Ocağı

“...Hem Sivas, Yıldızeli, Banaz Köyü ve hem de Tunceli, Pülümür ilçesi Hacılı Köyü'ndedir. Bu köyün adı eskiden Bahçecik idi. Bir rivayete göre burada bulunan

¹⁶⁹ Sevgen, N; Zazalar ve Kızılbaşlar, Coğrafya, Tarih, Hukuk, Folklor, Teogoni, Daktilo Halinde Notlar, İstanbul, 1946, s. 292

¹⁷⁰ Clarke, Gloria Lucille (1998) s. 204

¹⁷¹ Yazıcı, Mehmet; Osmanlı Türk Toplumunun Sosyal Yapısındaki, Alt Dinamikler: Anadolu Aleviliği, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 53-55

¹⁷² Keamli, A; age, s. 193

Ocazadeler, Sivas'ta bulunan Pir Sultan Abdal'ın soyundandırılar. Bu köyün bütünüyle ocakzade olan halkı Kербela'ya gidip geleli köyün adı Bahçecik'ten Hacılı'ya dönüşmüştür. Bu köydeki cemevinin içinde onun ilk inşaatı sırasında Pir Sultan'ın Horasan'dan getirdiğine inanılan ve ziyaret haline gelmiş olan bir ağaç sütun vardır. Bu direği inanişa göre Pir Sultan Abdal Horasan'dan getirmiştir. Halk arasında bu direğin büyük bir ağırlık üzerinde olmasına karşın havada durduğu inanişı yaygındır. Bu direk yüzyıllardır cem ibadetlerinin yürütüldüğü bir cem odasının içinde bulunmaktadır. Bu cem odasına ilişkin de bir çok kerametler anlatılmaktadır. Ruslar buraları işgal ettiğinde burayı yakmak istemişler ama başaramamışlardır. Bu cemevini 1 Kasım 1999'da ziyaret ettim. Burada 1996'da kendisiyle Şahkulu Dergahı'nda görüştüğüm Pir Sultan Ocağı dedelerinden Mehmet Çelebi ile görüştüm...¹⁷³.

5.6.1.11. Sarı Saltık Ocağı

Tunceli'de Hozat-Ovacık yolu üzerinde 2000 metreyükseklikte bir tepede oldukça bakımlı bir türbe içinde Sarı İsmail ve Sarı Sultan da denilen Sarı Saltık yatmaktadır¹⁷⁴.

“...Sarı Saltık, Hakk'a yürüdüğünde yedi tabutta baş göstermiş. Sarı saltık'ın Anadolu dışında da makamları bulunmaktadır. Eskiden Sarı Saltık ziyareti Dersim aşiretlerinin vicdanı durumundaydı. En büyük antlar onun başında içilir, aşiretler antlaşmalarını bu ziyaretin başında yaparlardı. Bu ziyaretin yakınında bulunan Karaca Köyü'nde bulunan seyitler Sarı Saltuk Ocağı dedeleridir. Ancak eskiden göç etmiş ve Sivas, Erzincan gibi başka yerlere yerleşmiş bulunan Sarı Saltık Ocağı'na mensup dede aileleri bulunmaktadır. Gölpınarlı'ya göre Divrik Gürenlerli Köyü'nde de Sarı Saltuklu Dede aileleri vardır...¹⁷⁵.

“...Eskiden halk ağız ve göz hastalıkları için Sarı Saltık Dedelerine gelirlerdi. Bu soydan dedelerden birinden dinlediğim şu kısa bilgi dedelerin nasıl çeşitli yerlere dağıldığını gösteriyor: “...Sivas İmranlı İlçesinin Tokluca Köyü'nden Emir Hüseyin'in torunu Seyit Kasım'ım ben. Dedem Tunceli Hozat'ın Ağvıran Köyü'nden gelmiş. Erzincan'ın Kabullar Köyü'ne oradan da bu İmranlı'ya gelmişler burada 200-300 senelik mazimiz var. Bizim ocak Sarı Saltık, Musayı Kazım'a bağlı. Tapduk Emre'den

¹⁷³ Yaman, A; <http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/anasolu-aleviliginde-ocak-sistemi-ve-dedelik-kurumu-2/>

¹⁷⁴ Kemali, A; age, s. 192

¹⁷⁵ Gölpınarlı, A; Yunus Emre ve Tasavvuf, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1961 İstanbul, s. 45

el alma Sarı Saltuk Sultan. Hünkara hizmet eden Tapduk Emre'den el almış. Soy şeceresinde böyle yazılıdır. Bir şecere var heder olmuş Tunceli Hozat'ta. Bir de Sivas'ın Ezeltere Köyü'nde..." Sarı Saltık'ın menkıbevi yaşamına göre yedi tabutta baş gösterdiğine inanılır ve buna dayanarak da birçok yerde makam ve türbelerinin olduğu söylenir. Bunların en tanınmışları yukarıda belirttiğim Tunceli'deki ziyaret ve Romanya Kaligra'da Babadağ'da bulunan Sarı Saltuk türbeleridir. Ayrıca son olarak Sivas Koyulhisar Bahçe Köyü Delmece yaylasında da Sarı Saltuk ziyareti bulunmaktadır..."

5.6.1.12. Seyit Seyfi Ocağı

Bu ocak evladı Musa Küçük Dede'nin verdiği bilgilere göre Seyit Seyfi, Oniki İmamlar'ın yedincisi olan İmam Musa Kazım evlatlarından. Elazığ ili, Palu ilçesinde Seydili Köyü'nde ocağı vardır. Ocak ve Vakfiye şu anda kullanılmamaktadır. Tunceli, Elazığ yöresinde Seyit Sabun olarak bilinir. Vesikalarda ise Seyit Sabır olarak geçmektedir. Doğum ve ölüm tarihleri tam olarak bilinmemekle birlikte, Yavuz Selim döneminde yaşadığı biliniyor. Bu soydan gelenler Tunceli'ye yerleşmişlerdir. Mazgirt ilçesinde Seyitli ve Balan köylerini yurt edinmişlerdir.

5.6.1.13. Şeyh Ahmet Dede Ocağı

Ali Kemali'nin verdiği bilgilere göre Ocaktır ama yeri belli değildir. Ancak ve Şeyh Hasan onun soyundandır. Malatya, Erzincan, Tercan ve Tunceli Mazgirt'te dedeleri bulunur. Şeyh Ahmed Yesevî evlâdındandır, bütün seyit ve ocakların serçeşmesidir. Biri Şeyh Hasan, diğeri Seyyit namında iki oğlu vardır, bazı aşiretler, bu iki babadan türemişlerdir; fakat o aşiretler beyninde seyit namı zikredilmez, her ikisinin soyuna birden (Şeyh Hasanlı) adı verilir¹⁷⁶. Cemal Abdallı, bir dedenin anlattığına göre Şeyh Ahmet Dede Ocağı, Cemal Abdallıların piri olmuştur.

5.6.1.14. Şeyh Çoban Ocağı

Şeyh Çoban Ocağı'nın merkezi Tunceli, Mazgirttir. Türbesi oradadır. Şeyh Çoban soyundan dedelerin bir bölümü Elazığ'ın içinde Fevzi Çakmak mahallesinde diğeri bir bölümü ise Çorum, Alaca ilçesi Büyükkeşlik köyünde bulunmaktadır. Şeyh Çoban Ocağı talipleri Çorum, Sivas, Tunceli ve Elazığ bölgelerinde bulunmaktadır.

¹⁷⁶ Kemali, A; age, s. 192

Pilvenk ve Kavli aşiretinin bir bölümü de bu ocağın talibidir¹⁷⁷.

5.6.1.15. Şeyh Hasan Ocağı

Şeyh Hasan Ocağı denildiği zaman onunla ilintili dört ocağı daha açıklamak gerekir. Bunlar Sultan Onar Ocağı, Şeyh Ahmet Dede Ocağı, Şeyh Bahşiş Ocağı ve Seyidan Ocağı'dır. Sultan Onar Ocağı olarak bilinen, Şeyh Hasan'ın Piri Baba'nın kızıyla evliliklerinden olma çocuklarının Malatya Arapgir ilçesine bağlı Onar Köyü'nde kurdukları ocaktır. Şeyh Ahmet Dede Ocağı olarak bilinen, Şeyh Hasan'ın kardeşi ve Şeyh Hasan oymağının ikinci reisi olan Şeyh Ahmet'in çocuklarının Elazığ, Baskil'e bağlı Tabanbükü (Şeyh Hasan) Köyü'nde kurdukları ocaktır. Şeyh Bahşiş Ocağı, yine Şeyh Hasan'ın evlatlarının Elazığ, Baskil'e bağlı Kumlutarla (Adaf) Köyü'nde kurdukları ocaktır. Seyidan Ocağı olarak bilinen, yine Şeyh Hasan'ın oğlunun torunlarından Seyid adlı bir zatın Tunceli'nin Bodik Köyü'nde kurduğu ocaktır¹⁷⁸.

Şeyh Hasan'ın oğlunun diğer torunlarından Şeyh Hasan ise, Tunceli Ağdat Köyü'nde Şeyh Hasan Ocağı'nı kurmuşlardır. Ataları Şeyh Hasan'ın ocağına "Büyük Şeyh Hasan Ocağı" ya da sadece "Büyük Ocak" denir ki bu Malatya Arapgir'e bağlı Onar Köyü'ndedir. Torun Şeyh Hasan'ın Ağdat'taki ocağına ise Küçük Şeyh Hasan Ocağı denilmektedir¹⁷⁹.

5.6.1.16. Üryan Hızır Ocağı

Üryan Hızır Ocağı Tunceli ilinde Pertek-Hozat yolu kenarında bir sırtın üzerinde bulunan Dorutay (Zeve) Köyü'ndedir. Bu köyde Üryan Hızır'ın kutsal ziyaretgâhı bulunur. Bu ocak çocuğu olmayanlar, sara ve akıl hastalarının akınına uğramakla ünlüdür¹⁸⁰.

"...Bu ocağın Kahramanmaraş ve Erzurum'da da talipleri bulunur. Hubyar Dedeleri mürşit ocaklarının Üryan Hızır olduğunu söylerler. 3-4 Kasım 1999 tarihinde bu köye yaptığım ziyarette Ocağı gördüm. Bu köyün tamamı taliplerden oluşuyor. Dört aileye dayanıyormuş Dorutay köylüleri. Üryan Hızırlı ve Ağuiçenli Dedeler zaman zaman bu köye gelerek cem yapıyor ve sorunları çözmeye çalışıyorlarmış..."¹⁸¹.

¹⁷⁷ Onarlı, İ ; "Mazgirt'te Şeyh Çoban Ocağı", CEM, sayı: 92, Ağustos 1999, s. 26-27.

¹⁷⁸ Kemali, A; age, s. 188

¹⁷⁹ Onarlı, İ "Şeyh Hasan Ocağı ve Aşireti", G.Ü.T.K.H.V.A.D.(sayı: 12), Kış 1999

¹⁸⁰ Dersimi, N; age. s. 128

¹⁸¹ Yaman, A; <http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/analodu-aleviliginde-ocak-sistemi-ve-dedelik-kurumu-2/>

5.6.1.17. Kal Ferat Ocağı

Büyük bir çoğunluğu Tunceli'nin Pertek ilçesinde ikamet eden Pilvenk aşiretinin atası olarak kabul edilen Şih Delil Berhican¹⁸², aynı zamanda adını taşıyan ocağın da kurucusu sayılmıştır. Türbesi, aşireti ile aynı adı taşıyan Pilvenk (Dede ağaç) Köyü'nde bulunmaktadır¹⁸³. Bugün, kendisinin yazdığına inanılan bir kitap, mühür, Sağman beyi tarafından verilen bir belge, üzerinde yazılar bulunan altın bir tas ve aşağıda da bahsedileceği gibi can verdiği kuzunun postu, yöredeki Aleviler tarafından kutsal kabul edilip “ziyaret” olarak adlandırılmaktadır¹⁸⁴.

¹⁸² Gültekin, A; Kerim. “Şah Delil Berhican” Tunceli (Dersim) Aleviliği'nin Eksik Parçaları Üzerine Kısa Notlar Kırk Budak, 7, 87-107, s. 87

¹⁸³ Danık, 1993, s. 38

¹⁸⁴ Aksüt, H; Aleviler (Türkiye – İran – Irak, Suriye, Bulgaristan). (3.bs.), Yurt Kitap-Yayın. Ankara, 2012 s. 259

ALTINCI BÖLÜM

6. OCAKZADE DEDELERLE YAPILAN GÖRÜŞMELER

Ocakzade dedelerle yapılan görüşmelerde iki farklı yöntem uygulanmıştır. Birincisinde doğrudan kayıt esasına dayanan bir yöntem izlenirken, diğer yöntemde ise daha önceden yapılmış röportajlar değerlendirmeye alınmıştır. Doğrudan kayıt yönteminde Erzincan'da Ağuichen Ocağından Mustafa Erdoğan Dede, İsmail Erdoğan Dede, Hıdır Abdal Sultan Ocağından, Ahmet Uğurlu Dede, Tunceli'de Babamansur Ocağından Süleyman Cevahir Dede, Kal Ferat Ocağından Ali Hıdır Çetin Dede, Celal Abbas Ocağından Zeynel Barak Dede, Sarı Saltık Ocağından Ahmet Yurt Dede ile yapılan röportaj ise, Tunceli Üniv. Öğr. Üyesi Yalçın Çakmak'tan alınmıştır.

6.1. Tunceli/Dersim'de Yapılan Görüşmeler

6.1.1. Baba Mansur Ocağından Süleyman Cevahir Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Mazgirt Yeldeğen (Şoağ) Köyü, 1928)

Aleviliğin temeli “eline, beline, diline sahip ol”, temeli budur bunu geliştiren insanlık daha güvenilir hale gelir. Eline beline diline sahip olmak, bu üç sözcük söyleyince kolay ama incelendiğinde çok ağırdır. Bizde bir söz vardır; sen seni bilersen nuru Hudasin, sen seni bilmezsen Hakta cüdasın. İyiliği de kötülüğü de başka yerde aramamak lazım. Başkasının yaptığı eğer fiziksel olarak kötüyse elbette önlenmelidir. Ama inanç bakımından başkasının yaptığı beni ilgilendirmez. Ben neyim neye hizmet ediyorum. Bu çok önemlidir. Eğer bir alevi ben gerçek aleviyim diyorsa eline, beline, diline sahip olmalıdır. Bunun açıklaması da gayet basittir. Eline sahip olmak sana ait olmayan bir şeyi almayacaksın. Beline sahip olmak eşinin dışında kimseye hor bakmayacaksın. Eşine hor bakmak değil, cinsellik bütün canlı varlıklar için vardır. Ancak bunu eşinle icra edebilirsin. Onun dışında haramdır, yasaktır. Bizim inancımız zinayı kesinlikle yasaklıyor. Hiç kabul etmez. Şimdi diline sahip olmak kırıcı olamamak lazım. Dil dergahı Hudadır yıkma gönlünü kimsenin mervedir kabedir sefadır. Haccın üç bölgesi insanın içindedir. Eğer sen birinin kalbini kırırıyorsan oraya gitmenin de bir anlamı yoktur. Alevilikte bu çok önemlidir, insana değer vermek, insanlara hor bakmamak lazım bunlar Aleviliğin başta gelen öğeleridir. Eğer bir alevi ben hep öyle derim bak cemevleri vardır saygı duyarım, güzel insanlar ölümlerini yıkıyor defnediyor, bu güzel bir hizmettir. Bu kafi değil. Cemevlerinin kapılarının önüne kimsenin

görmediği zaman altın serp oraya, eğer basıp cemevine giriyor, çıkınca da basıp geçiyorsa cemevi gerçek görevini yerine getirmiştir.

Çünkü eline sahiptir. Kendisine ait olmayan bir eşyayı alamaz bana ait değildir. Şimdi bakıyorum birbirimize baktığımızda kinavi olarak değil insani olarak bakmak lazım. Bununla bir yere varamayız. Hep intikam hep rahatsızlık. Hanım kızıma diyeyim ki ayağına bastığın yere dikkat et, düşmeyesin. Bu sana kızdığım için değil sana karşı kinavilik değil de yanlıştığını göstermek içindir. Kendi yanlışlarını gören insan başkasına da örnek olan insandır.

-Kıymetli Dedem biraz ocağınızdan bahsedermisiniz?

Babamansur evladınız, soyumuz İmam Bakır'dan gelir, Hz. Ali'nin torunu. Elimizde ki secereler oraya götürüyor bizi ama siz gençsiniz size şunu söyleyeyim. Soyların ne suçu olabilir nede kutsallığı olabilir. Hepimiz insanız. Bu dünya hepimizin yaşamı içindir. Eğer bu dünyada sevgi üretmezsek Allah'ın oğlu olsak ne değişir. Düşün ki babam Allah'tır ben hırsızlık yapıyorum siz bunu nasıl algılıyorsunuz bilmem yani. İnsanlar kendisine yakışanı yaşamalıdır. Mühim olan karşıda ki insanlarla değil kendisiyle yarışmalıdır. Kimseyi incitimi mi? pis yerlere bastım mı? Kimsenin hakkını yemedim mi? Bu insanın kensini kontrolüdür. Biz ne yapıyoruz daha araştırmadan iki meyve çalan ekmek çalan insanları hırsız yapıyoruz. Eli cebinde olan hırsız göremiyoruz bunlar muhtaç insanlar. Emeğimize el uzatan hırsızdır.

-Dedem gençliğinizde cem yürüttünüz mü?

-Şimdi babamın dedemin evinde çok cem yürütülmüştür. Ama ben cem hiç yürütmedim. Şimdi seyitlik soy menkıbesinden oluyor. Ben bu çağda bunu hiç kabul edemem. Adamın babası Allah'tır ama oğlu hırsızdır. Bunlara itimat etmem mümkün değil. Ben insan aşığıyım. İnsanlık mertebesine ulaşmak için evvela kendi nefsinde fedakarlık yapmak lazım kendi nefsinde talimat vermek erdemdir üstünlüktür. Düşünün ben gençken müritlerimin köyündeyim. Gencim kış mevsiminde köy odalarında birisi bana sordu: dedi kadınla ilişkin nedir dedim bende erkeğim elbette kadınla ilişkim olmalıdır ama bazıları bırakmıyor. Mesela kim bırakmıyor seyit Nuri talibimizdi ismi Nuriydi. Bizleri hayvanlardan ayıran davranışlarımızdır.

-Bizleri hayvanlardan ayıran düşüncedir. İnsanla hayvan arasında utanma perdesi vardır. İnsan ilk önce kendisiyle meşguldür. Ben neyim ne yapmam gerekiyor bir insan sadece kendi menfaatine iyi derse o kendisiyle meşguldür fakat bir insan erdemlilik gösterir kendi menfaatini değil başkalarını da gözetirse o zaman anlamlı olur.

İnsanlar gelişmemiş, itikati tarif edeyim, insanların bilmediğinden korkmasıdır. Bunun neticesidir. İtikat budur. Bilmek, bir insan ateşi biliyor ama hiç bilmeyen yakıcı yönünden korkar çünkü onun yakıcı olduğunu düşünür. Birisi bana Allah'tan korkmaz mısın? diyor ben diyorum Cenab-ı Hak korkumdur. Bizi niye imtihan ediyorsun. Sevgi yoksa tanrı olmaz.

-Dede bize 1938'i anlatır mısın?

1938'de 10 yaşındaydım. Şimdi kızım bu dünya da yaşıyoruz ya herkes kendisini görüyor. Bir daha o yanlışa düşmeyelim. Kimse kendi suçuna sahip çıkmıyor. Dedemin yaptıklarını babam, babamın yaptıklarını ben. Devlet dediğimiz olaysa insanlar birbirine düşman olsun diye yaratılmış. Fatih Sultan Mehmet'ten nefret ediyorum. Kardeşin kardeşe katlini helal etmiş. Kendi kardeşine acımayan halka acır mı? Bunları devlet arşivinden çıkarıp okudum. Seyit olmak kafi değil. Nedir seyitlik efendi demektir. Seyitlik manada efendilik demektir. Hz. Peygamberin soyundan gelmesidir. Ben "efendilik" kelimesine daha çok önem veriyorum. Yalancı insanlara Allah'ın oğlu olsa itimat etmem ama insan vasfı taşıyan insanın kuluyum.

-Dedem cemevlerine nasıl bakmaktasınız?

Cemevlerine ipini koparan gidiyor. Cemler suçsuz insanlara mahsus yerlerdir. Yalancının talancının yeri değil. Ben benden mesulüm. Eski cemler köylerde yapılıyordu. Herkes birbirini tanıyor, zina yapanı, hırsızlık yapanı, yalan söyleyeni ceme bırakmazlardı.

Ama şimdi eskilerden hiçbir şey kalmadı. Ben cemevlerine gitmiyorum. Nedeni de açıktır. Yaratılış varsa onu yine insan koymuştur. Beyin dediğimiz insanın yaratıcısıdır. En yaratıcısı insanın beynidir. Düşünen kainatı tarif etmiştir. İnsanlar tanrıyı yarattı insan kendi kendisini Tanrısallaştırmıştır. Tanrı bir kraldır. Öyle bir krallığın varlığına ve tarifine inanmıyorum. İnsan kendi öz benliğini tanımazsa gücün esiridir. Nesimi korkmadı ne yaptılar yobazlar bunu asın dediler. Sonuç olarak kızım Alevilik her çağda gereklidir. Herşey insanlık üstünedir.

Dilinize ve gerçeğin sesinin geldiği yüreğinize sağlık Dedeciğim.. nefesiniz daim olsun...

6.1.2. Kal Ferat Ocağından Ali Hıdır Çetin Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Nazımiye Geriş Köyü, 1937)

Ali Hıdır Çetin Dede: " Şimdi toplumun temeli ailedir¹⁸⁵. Ailede iki gencin birleşmesinden meydana geliyor. Bunlar evlenme çağına geldiğinde üçbeş kişi erkek tarafından gider Allah'ın emriyle kızı ister. Eğer anne babanın rızası olur gençlerde birbirini isterse nikah kıyılır. Bu size anlattıklarım İncilde de var, Tevrat' da, Zebur'da, Kuran'ı Kerim'de, İmam Cafer Buyruğu, Mürşüdim Hasan Efendi Kitabında da mevcuttur. O nikah Hakkın nuru, sırrı, mührüdür. Nikahlarını bozmazlarsa özü, sözü, yolu, yatağı bir olur helal lokmadan yerlerse, dedikodu yapmazlarsa, doğru çalışırlarsa, Hakkın emrine bağlı kalırsa onların Rızayı Hak evidir. Enbiyalar, Erenler o eve uğrar o evi ziyaret ederler, çünkü onlar Hakkın Emrine Rızasına bağlı kalmışlardır" ¹⁸⁶.

Ali Hıdır Çetin Dede: "Miraç gecesiyle ilgili birçok kitap var, değişik rivayetler var. Hem zahiri hem de batını anlamı çok olayı büyüktür. Erenlerin evliyalardan söylediklerinde vardır. Miraç Allahın gizli sırlarından biridir. Rivayete göre; Hz. Muhammed miraca çıkarken üçüncü katta heybetli bir aslanla karşılaşır, cebraille giderken. Cebrail diyor ki ya Resulallah senden bir nişan istiyor, kendi üzerinde bir şey olmadığı için hatem yüzüğünü veriyor. Yol veriyor aslan, yedinci kata çıkıp Sidretu'l-Munteha'ya varıyorlar. Cebrail diyor "ya Resulallah ben bundan sonrasını çıkamam gücüm yok ancak bu kuşağı senin beline bağlarım sen gidersin". Hz. peygamber efendimizin beline bağlıyor nice hicaptan geçtikten sonra yeşil bir perdeye rast geliyor. Yeşil bir perdeye rast gelince birden arkasında bir ses geliyor. ya peygamberi rezişan sen sefa geldin. Bakıyorki bu ses tanıdık Ali'nin sesine benziyor. Kendi kendine düşünüyor bidaha ses geliyor "ya Muhammed Aliyle sohbetin sevgin gayet iyi olduğu için onun lisaniyla hitap ediyorum. Doksanbin kelim danışıyor. Danıştıktan sonra perdenin altında bir el uzanıyor tepsinin içinde süt bal elma getiriyor İmam Cafer Sadık buyruğunda buyuruyor ki süt insan mayasıdır, bal ilahi aşktır elmada birçok derde

¹⁸⁵ *Atalar kültü, ocak kültürünü doğurmuştur. Ocağın tütmesi, ateşin devamlı şekilde yanmasını, ataların o ocakta, o yurtta o çadırda devamlı şekilde bulunması demektir. Ataların canları ocağın ateşi içinde tecelli eder. (Tekin, 2011 S.303) Eski inanç unsurlarının aile ocağının kutsiyeti ve bunun soy yoluyla babadan oğula sürdürülmesi ocağın önemini arttırmıştır.*

¹⁸⁶ Deniz, Dilşa; Yol/Re: Dersim İnanç Sembolizmi, İletişim Yay, İstanbul, 2012 s.186:

Bu nedenle ocağın kutsallığı Alevilik için önemli bir semboldür. Soyun saflığını, evlilik tabusunu işleterek yeniden üretimin örgütlenmesini de organize eder. Dolayısıyla ocağın tütmesi analogik olarak soyun/inancın devamını anlatır Bu noktada ocak ile ev bir kabul edilmiş, ocağın yanması, bir anlamda evin yani soyun devam etmesi şeklinde algılanmıştır. Zira, ocak, evdeki yaşantıyı, hareketliliği, ruhun varlığını, hayatın devamını, toplumun birlikteliğini ve dayanışmasını simgelemektedir. Aile ocağının kutsiyetine inmiş en eski uygarlıklardan bu yana var olan bir olgudur.

devadır. Bakıyor ki aslanın ağzına attığı yüzük o eldedir. O elde tıpkı Hz. Ali'nin eline benziyor. Sonra tekrar ses geliyor ya Muhammed gel tarık altına gir bizden sitem senden cevır olmaz. Tutuyor üç züraf uzunluğunda bir ağaç geliyor tuba ağacından ağaç iki çatallıymış, kabzasında yedi ayet, annem süreleri çatallarında da teberike sürelerinden birkaç sure yazılıymış.

Hz peygamber sırtını dönüyor bir dua okuyor, üç sefer sırtına vuruyor o sebeple Alevilikte tarikat tarık altına girmek vardır¹⁸⁷.

-Varlık nereden geldi pirim, geçmişten bugüne Alevilik nedir?

-Alevi demek Ehlibeyt'e tabii olmak demektir. Ehlibeyt yolunu sürmek demektir. Ehlibeyt kimdir? Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan Ehlibeyt ismidir. Bu beş varlığın dört kitapta yeri vardır. Bazı beyitlerde anlatılıyor; Ali'dir dört kitapta ismi okunan. Alevilik iki varlık üstüne anlatılıyor. Biri zahiri, biri batını anlamda veya sırrı alemde. Alevilik; tasavvuf açısından Hz. Ali efendimiz olsun, Hz. Peygamber efendimiz olsun, Hasan, Fatma anamız olsun Alevilik hakkında söyledikleri tasavvuf ilmine göre söyleniyor.

-Evliyalar, erenler, enbiyalar mürşüdüm Baş Köylü Hasan Efendi' nin anlatımına göre şu kainat sonsuz bir boşluk, zifiri bir karanlıktı bu kainatta rahmet deryası vardır. Rahmet deryası Fatma Ana'dır. Rahmet deryası Fatma Ana olduğu için Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Fadime rahmet deryasında mevcuttur. Rahmet deryasında birbirine ikrar verdiler. Birbirine ikrar verince şu kainatın sonsuz boşluğunun tam orta merkezinde ikrar iman perdesi diye bir perde gerildi. O perdenin ismine ikrar iman perdesi dendi. O perde gerilince rivayete göre; tasavvuf ilmine göre Cebrail yaratılıyor, bekliyor. O perdenin üstüne konuyor; o perdenin üstüne konunca gaipten bir seda geliyor." ya Cebrail ben kimim?" Cebrail diyor: "Sen sensin, ben de benim deyince

¹⁸⁷ Her ne kadar tarihsel veriler ışığında Aleviliğin önce siyasal bir oluşum olarak ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı biliniyorsa da, sözlü gelenek bu olayları zaman zaman ahistorik ve menkıbebi olarak dikkate almakla birlikte, bu meseleyi çok daha geriye götürür ve daha mistik bir açıklama tarzı benimser.(Yaman 2004 s. 60) Sen sensin, ben benim!dedi Cebrail

*"Olmadı mürşidün emrine ka'il
Havada dolandı tamam kırk bin yıl
Tevekkel babına vardı dayandı
has nenni nenni dost nenni nenni"(Malatyalı Hasan Dede)*

Bu nefes yaratılışın başlangıcındaki karmaşaya ve tanrısal özünden habersiz, bu karmaşa içinde başıboş kalan ve boşluğa düşen "manevi rahbere", Cebrail'e göndermeye başlıyor.(Melikoff, İ; Kırkların Ceminde, Demos Yayınları, İstanbul, 2007 s. 176) Buradan hareketle Kal Ferat Uşağı'ndan Ali Hıdır Dede yaratılışın sırrını mitolojik bir anlatımla devam ettirmektedir

perdenin üstünde bir derya meydana gelir. O derya meydana gelince Cebrail uçmak zorunda kalıyor.

-Hakkın emriyle deryanın ortasında bir kubbe meydana geliyor. İmam Cafer Sadık Buyruğunda olsun nice nice evliyalarımızın buyruklarında olsun, Kubbe-i Rahman diye hitap ediyoruz. Hz. Musa Peygamber'e gelen Tevrat kitabının yaradılışının 1.babın 6.ayetinde diyor; dünya yokken beyaz bir kubbe deryanın ortasında vardı. Biz buna Kubbe-i Rahman diye hitap ediyoruz. Hz. Musa'nın tevratında beyaz rahman deniyor. Cebrail havada dolaşırken, Cebrail Kubbe-i görmeden rahmet deryasında bir yol açıldı. Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Fadime Kubbe-i Rahman a geldiler. Görünce konmak zorunda kaldı. Yer-su-gök-duman konacak yer yok. Konunca (tabi bunun hakkında değişik rivayetler vardır) konunca bir seda daha yine geldi. "ya Cebrail, kubbe kapısını aç! İçeri gir, içerde bir nur var, o nura secde kıl, Cebrail indi, kubbe kapısını açtı, baktı bir nur var, o nur bir rivayete göre yeşil ve beyazdır. O nura secde edince, o nurdan Cebrail'e bir seda geldi ;"ey Cebrail yanlış cevap verme." Deki sen yaratıcı Halıksın, bende senin yarattığın malukum, kurtuluşa eresin. Yoksa sen sensin ben de benim dersin, sen yanlış anlatıyorsun. Seni yaratan Cenab-ı Haktır. Cebrail bu hitabı alınca kubbenin üstüne kondu. Kubbenin üstüne konunca, Hatiften yine bir seda geldi; "Ey Cebrail sen kimsin, ben kimim? De ki yaratıcı Halıksın, bende senin yarattığın malukum¹⁸⁸.

İşte bizim yolumuz Alevilik yolu, Ehlibeyt yolu o gün kuruldu. Hz. Cebrail talip oldu, Hz. Ali pir oldu, Hz. Muhammed rehber oldu, Hz. Fatma mürşit, Kubbe müsayip oldu. Alevilik yolunda pirlük-taliplik- müsaheplik yolu o gün kuruldu." Sonra soru geliyor, "Sen kimsin? Ben kimim?" Cebrail bilgisiz olduğu için yanıtlamıyor. Sonunda " Hatiften bir ses, ona yanıtı öğretiyor: Sen yaradansın ben yaradılanım!" O gün o yol kurulduktan sonra tekrar ikinci bir perde deryanın üstünde açıldı, o perdeye kandil-i kudret ismi verildi. Kandil-i kudretin anlamı dünya demektir. Kandil-i Kudret suları çekildi, bugünkü dünyamız meydana geldi. Dünyamız meydana gelince rahmet dünyasından kubbe-i rahmana gelen Ehlibeyt kubbe-i rahmanla dünyanın cennetine

¹⁸⁸ " Cebrail, kendisini saran ve bilgisizliğin rangi olan karanlıktan sıyrılıyor ve ışığın rengi olan alaya rengine bürünüyor.(melikoff a.g .e s-177) Tanrının Adem'de gizli olduğu söylencesi Aleviliğin temel anlayışı ve belki de kendini varediş biçimidir. "Biz Adem'i balçuktan yarattık ve Adem'e secde etmeyi de cennetimizden kovduk."(Kuran'ı Kerim Bakara Suresi) " Burada, gnostik-maniheer bir bağlam beliriveriyor: İlk Kişi'nin kendini bilinçsizleştiren ve yanlış götüren bir madde alemine düşüşü ile onu bilgisizlik uykusuna dalmış bularak uyarın Kurtarıcı'nın (Dost'un) çağrısı. Kişi sınanır ve tanrısal özünü kavrar."(imelikoff age s.177)

vardılar. Kubbe-i Rahman'la beraber dünyanın cennetine varınca Hakkın emriyle melekler yaratılıyor.

-Melekler Ehlibeyt yolu erkani için Allah'a secde kırlardı ve Cenab-ı Hak tealadan nice yıllar sonra kendisine bir hitap geldi:" Ey melekler! Ben yer yeryüzünde bir halife yaratacağım ona secde edin. "Kuran-ı Kerim'de Bakara suresinin 30. ayetinde ve birçok ayette var. 30.ayette şöyle bir emir var: Ey melekler ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, ona secde edin. Meleklerde Cenab-ı Hakka hitap ettiler. "Yarabbinalemin senin yaratacağın o halifeden katil, kötülük zuhur eder". Hz. Musa peygamberin tevat kitabının yaradılış babında ey melekler havadaki kuşlara, karadaki cümle hayvanlara, denizlerdeki cümle mahlukatlara hakim olsun ve melekler bunu söyleyince Cenabı Hak buyurdu ki "benim bildiğimi siz bilemezsiniz, Adem'i topraktan, sudan, havadan ateşten kalıbına tuttu nurundan nur verdi. Adem cana gelince Cenabı hak buyurdu ;"ey melekler Adem'e secde kılın. Şeytan lanetullah secde etmedi. Ben ateşten o topraktan yaratılmış ben ona secde etmem. Secde etmem deyince lanet hırkası geldi, boynuna takıldı ve Hakkın emrine karşı geldiği için cennetten sürgün edildi.

- Cennetten sürgün edilince Havvayla Adem'e Cenab-ı Hakkın emriyle yer verildi. Cennete çekilince Adem bir gün cennette dolaşmaya başladı, dolaşırken Cennet-i Firdevsi vardı, Kubbeyi Rahman-a rast geldi. Bi seda geldi, ya Adem kapının üstündeki yazıyı oku, Adem yazıyı okudu. Hak la ilahe illallah Muhammedin Resullulalah. Yine kapı açılmadı. İçerdeki ses tekrar cevap verdi, Ya Adem o kapı sana açılmaz, sen buranın malı değilsin, anahtarı bendedir, dur ben okuyayım; hak la ilahe illallah Muhammedin Resulallah Aliyülveliyullah Mürşüdi kelimmüllah Fatmayütezere deyince kapı açıldı. Adem baktı ki tahtın üstünde bir hatun oturmuş, içeri gitmek istedi, hatun müsaade etmedi. Ya Adem sen buranın malı değilsin, sen buraya giremezsin. Buraya giremezsin deyince Adem durdu. Ey hatun sen kimsin, dedi; ben ahirzaman peygamberi Muhammed Mustafa'nın kızı Fatma'yım dedi. Peki dedi senin başında bir şey var o nedir, o nedir? Başımdaki taç atam Muhammed Mustafa'dır. Peki dedi kulaklarında bir şeyler var sepemi şüper. İmam Hasan, İmam Hüseyin evlatlarımdır. Belinde bir kemer var o nedir? Belimdeki kemer Ali'yel Murtazadır. Mübarek efendi diyor ki (Başköylü Hasan Efendi) cümle ervahı Fatıma da mevcut. Mürşüdim Hasan Efendiye göre, cümlemiz ervahı nur Fatma'da mevcut. (Ali Hıdır Dede talip olması münasebetiyle konuşmalarında Mürşidim Baş Köylü Hasan Efendiden referanslar olarak anlattısına devam etmiştir. 1938'den sonra Dersim'den sürgün edilen ocak ve

aşiretler kendi inançlarına sahip çıkmak adına bazen manevi önderliği taliplerde üstlenmiştir.) “işte alevi" o gün kuruldu ve böyle bir şey oldu¹⁸⁹.

- O gün kuruldu ve böyle birşey oldu. Tabi Adem ile Havva cennetteydi. Şeytan
- Adem'in yüzünden Adem'e sürgün kesildi ve birgün yolunu buldu cennete düştü. Hz. Musa'nın Tevrat kitabında diyorki yılan gitti cennette Havvayı kandırdı.

- Mürşidim Başköylü Hasan Efendide diyorki; Adem'in boynundaki lanet halkası bir yılan oldu. Şeytanı da içine aldı ve bir delik vardı o delikten içeri girdi. Buğday ekiliydi tarlada, Havva buğday tarlasının yanına gelmişti şeytanda ağacın tepesine çıktı. Baktı ki Havva ağacın tepesinde dolanıyor. Dedi yalan söyledi, Havva o buğdayı ye, diyor dünyada ilk yalan şeytanda başladı. Havva diyor emir yoktur dedi. Ye ye dedi sen ye ve diyor şeytan yalan söyleyerek Havvayı kandırdı. Havvaya yedirdi, şeytan çekilip gitti. Adem geldiki Havva tarlanın başında, dedi ben buğdaydan yedim dedi ya Havva niye yedin, Cenabı Hakkın emri yoktur. Bize büyük bir azap gelecek, sen nasıl bu işi yaptın. Dedi ki “ben ne yaptıysam sende yap bana ne olduysa sana da, o olsun” ve Şeytan Havva'ya, Havva da Adem'e yedirdi.

- O zamana kadar ikisi arasında cinsi münasebet yoktu. O buğdayı yiyince nefisleri uyandı bir de ortak bir hata işlediler, haşa bu bacılarımdan ilişkiye girdiler. Cenabı Hak Adem'i tövbe kapısından Havva'yı da kezap kapısından, zaten şeytan da cennet kapısından sürgün oldu. Her birini bir yere attı. Nice yıllar birbirini aradılar. Cennet'ten yeryüzüne atıldılar. Birbirini bulunca Havva'da evlat türedi, çocuk türedi her doğumda bir oğlan bir kız, Adem'e benlik getirdi, ben senden üstünüm dedi. Hava dedi neden üstünsün çocuğu ben

¹⁸⁹ *Yaratılışa ait bilgileri bin yıllardan bu yana Alevi ibadetlerinin, deyişlerinin ritüellerinin içine saklanarak "sır" gibi günümüze kadar gelmiştir. Ali Hıdır Dede'nin söylediği kandil; yıldız, güneş, gezegen anlamlarında kullanılmıştır Bir kandilden bir kandile atıldım*

Turab oldum yeryüzüne saçıldım

Hatayi

“Yüzyirmidörtbin peygamber evveli

Kurulmadan şu dünyanın temeli

Ay, gün yayılmazdan evveli

Magrip'ten Maşrık'a doğan nur nedir?”

Kul Himmet

Alevi inancına göre evrenin yaratılışı yüce bir nurdan fışkıрма ile başlamıştır. Bu Nur'dan geliş herşeyin aslına rucu edeceğine bildiren ilahi yasanın hükmü gereği; Nur'a geri dönüş ile sonlanacaktır.(Çınar; Erdoğan; Aleviliğin Kökleri, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2008, s 41)

getiriyorum sende o marifet yoktur. Dedi ki ya Hava bende çocuk olmazsa senden çocuk olmaz. Hava yine inadında ısrar edince, böyle küp gibi bir şey yaptılar. Adem bir küpe Havva bir küpe nefesini üfledi. Dediler kırk gün bekleriz marifet kimdeyse meydana çıksın dediler ve küplerin ağzını sıkıca bağladılar. 39.günü Havva dayanamadı baktı, kendi küpünün ağzını kontrol edince baktı akrep, yılan, çayan nice zehirli böcek fişkırmaya başladı, küpü devirdi kaçtı. Gitti Adem'in küpüne baktı birde ne görsün nurtopu gibi bir çocuk doğmak üzere, yeşil bir suyun içinde dönüyor. Tuttu silkeledi çocuğu yok etsin beceremedi, Hakkın emri yok tabi. Kırk gün Adem ile Havva gidip küpe baktılar. Havvanın küpü bomboş, Adem'in küpüne baktılar nurtopu gibi bir çocuk var. Çocuğu getirdiler ismini Şit koydular. Zahirî alemde ismi “Şit aleyselam” olarak geçer, sırrı alemde Naci diye geçer Adem'e verilen nur Ali'nin Nur 'udur¹⁹⁰.

190

*Kandilin içinde nur olan biziz
La mekan içinde sır olan biziz.*

Devrani

*“Hak bizi yoktan var etti
Şükür yoktan vara geldim
Yedi kat arşta asılı Kandildeki Nur'a geldim”*

Pir Sultan Abdal Aleviliğin akıl ve sezgi yolculuğu nur-u hakikate varır bunun sonucu ise insanın insan-ı kamil olma serüvenidir. Bir sebeplede insanlığın tarihi ışığı aramanın tarihi olmuştur. Aynı zamanda bu yaratıcı etkinlik kutsala "mistik" bir hava katmış, zenginleşerek günümüze kadar gelmiştir:

*“Yoğ iken yerle gökler ezelden
Kudret kandilinde pünhan Ali'dir
Kün deyince bezm-i elestten evvel
Alemi var eden sultan Ali'dir”.*

Genç Abdal

Ali Hıdır dedenin anlatımlarındaki bu mistik öğeler Nur, kandil ve en nihayetinde ışığın ve Adem'in suretinin Ali olarak görülmesi bizleri İrene Melikoff'un Sivas'ın İmranlı kazası, Arık köyünde yaptığı görüşmede bir Alevi'nin babasından söz ederken söylediklerine götürmektedir:

"Hayatı boyunca şafakla dışarı çıkar ve güneşin doğuşunda Ali'ye duada bulunurdu dediğini duydum, güneşin doğuşunu görmesiyle, babasının, işte Ali doğuyor deyişini anlatmaktaydı"(i.melikoff, uyur idik uyardılar, cem yayınevi, ağustos 1994, sy, 124)

Tasavvuf literatüründe "kenz-i mahfi" olarak bilinen ve Allah'ın kainatı niçin yarattığının bir cevabı olan bu anlayış Şeyh Safi Buyruklarında ayrıntılı ve biraz farklı bir şekilde geçmektedir.(KAPLAN, 2010, s. 290) “Görülüyor ki anlatılarda gizli sır ve içindeki hakikat söylencesi yaradılışı, kudretten kopan ve arşta asılı duran bir kandilden (güneş) gelen ışığın yeryüzüne ulaşmasıyla başlatmıştır ve o ışık Ali'de zuhur etmiştir. M.Ö II. yüzyılda Hunlarda da ay ve güneş kültüne rastlanırken modern etnolojik araştırmalar bu kültürün devam ettiğini göstermektedir. Yakutlar güneşe ve aya tanrısal anlamlar yüklemekte bazı kahramanların güneşin ve ayın lütfuyla türediğine inanılmaktadır. Dersim Aleviliğinde de güneşe karşı niyaz etmek, güneşe "ya hızır" diye seslenmek "Ya nure Muhammedi Eli" diye dua etmek bu otantik ritüelin günümüze ulaşmış örneklerindedir. Geleneğin sözlü kültür üzerine olan devamlılığı onu daha da güçlendirmiş ve mistik anlatılar kuvvetlenerek, çeşitlenerek günümüze kadar gelmiştir. "Yersu iken gök tufan iken yeşil kubbede 17 ervah mevcuttu. 17 ervah 7 lerde ordaydı üç günlük beş günlük değil trilyonlarca zaman önceyi diyorum ben tarihi okuyun göreceksiniz"(Mustafa Dede). İmam Cafer Buyruğunda da daha on sekiz bin alem yaratılmazdan evvel Muhammed Mustafa ve Ali el Murtaza'nın nurlarının mevcut olduğu söylenerek zamanları gelince Hz. Muhammed'in nurunun Abdullah'tan,

6.1.3 Celal Abbas Ocağından Zeynel Batar Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Ovacık Koyungözü Köyü, 1952)

-Dede biz hangi ocağa geldik? Siz burdaki ocağın mensubu musunuz? Biraz buradan kutsal emanetlerden söz edermisiniz?

"Şimdi burası Celal Abbas tekkesi, Ali evladıdır. Ali'nin soyundan gelmiştir. İmam Hasan, İmam Hüseyin ile kardeşler bunlar. Anneleri ayrıdır. Hz. El-Murtaza Hz. Fatma'dan sonra tekrar evlenmiştir. Yani aslı temiz bir kadındır. Anasını adı Gülbahar'dır. Celal Abbas ondan doğmadır. Kerbela cenginde bu karargah bekçisiymiş. Kerbelada İmam Hüseyin'in karargah bekçisi. İki kollarını şehit vermiş. En son muaviye çembere aldılar. Üçgün toprakta kanla bölündü, kefeni kan oldu. İşte onun soyundan gelen evlatlardır.¹⁹¹ "

"Celal Abbas Kerbela'da İmam Hüseyin'in karargah bekçisiymiş. İki kollarını şehit vermiş. En son Muaviye çembere aldı şehit etti. Üç gün toprakta bedeni kanla bölündü, kefeni kan oldu. İşte onun soyundan gelen evlatlarıdır. Buraya kadar gelmişler. Sonra bunlar beş kardeşmiş. Biri buraya gelmiş. Biri Elazığ Mıgı'ya gitmiş. Biri Sivas'a gitmiş. Biri de buraya gelmiş. Bir teneside hiç evlenmeden sırrı dünya olmuş. Buraya gelen zatın ismi Mahmut dededir. Mahmut çelebi çelebi demek çok gezmiş çok dolanmış demek. Türkiye'nin her tarafını gezmiş. Kars'a oradan Erzurum'a oradan Erzincan boğazından buraya gelmiş, buraya mekan kurmuş. Bunun iki çocuğu olmuş biri Kadir Dede biri Mahmut'dur. Bugüne kadar bizde ocak, hem zakirlik hem halifelik hem de hocalık var. İki kapı var. Rehberlik ve Pirlilik kapısıdır. Mürşitlerimiz Ağuçan'a

Hz.Ali'nin nurunun ise Ebu Talip'ten zuhura geldiği söylenmiştir. Aslında bunların başlangıçta bir olan nurlarının, doğumlarıyla iki olduğu; ancak yinede manaca bir oldukları söylenebilir".(KAPLAN, age, s. 291) "Görülüyorki buyruklarda da herşey yaratılmadan olan kandilin içindeki nur söylencesi günümüze kadar anlatıla gelmiştir.

¹⁹¹ *Dedelik Aleviliğin en önemli kurumlarından biridir. Geleneksel Alevilikte dedenin, sosyal, dini, hukuksal, tıbbi ve eğitimsel işlevleri vardır. Onun etrafında yürütülen ayn-i cem, dedenin bütün işlevlerinin bir odaklaşma noktası sayılabilir. Her dede bir dede ocağına(ruhani sınıf) mensuptur. Ocak soylarının asılları ya Muhammed, ya Ehlibeyt, yada Hacı Bektaş gibi evliya sayılan şahsiyetlere dayanır. Ocak mensuplarının dini karizması bu ünlü soylarından kaynaklanır. Ocağın kutsallığı Dersim ve Erzincan Aleviliğinde de çok önemli bir yere sahiptir. Ocak aynı zamanda yaşamın, canlılığın, varoluşun ve devamın sembolü olarak bir öncekini bir sonrakine bağlayan ısı enerjisini yani ateşin bulundurulduğu ana noktadır. Ocağın tütmesi ailenin ve soyun devamlılığı açısından elzemdir. Bu açıklamalardan s Alevikte ocağın konumlarını belirleyen unsurları : Keramet, soy ve hizmet olarak ifade edebiliriz.*

Keramet; sözlü geleneğe ve seçerelere göre bazı ocak uluları da olağanüstü güçlere sahip olmaları ve keramet göstermeleri nedeniyle ocak kurucusu olmuşlardır. Bu kerametler ateşe hükmetme, zehir içme, duvarı yürütme gibi kerametler sayılabilir.(Yaman, 2004, s. 151) Bu kerametlere Kureyş'in firına girip yanmaması, Babamansur'un duvarı yürütmesi, Ağuçanluların zehir içmesi ve tüm bunların yanında hasta insanlara şifa vermektele keramet ehli olduklarını göstermektedirler.

bağlıdır. Biz Ağuçan'a gideriz. Rehberlik ve pirlilik var. Bizde bir emanet var. İmam Hüseyin tası, yazılı tespitli. Eski zamanlarda ocağa geldiği zaman eskiden her çağda kerametler vardı. Dedeler kendi vasfına sahip çıkmamış mevzuatlar bitmiş, kaybolmuştur. Eskiden buraya elini kolunu sallayan giremezdi. Korkarak gelirlerdi, insanlar toprağa bastıklarında, çekiniyorlardı. Acaba olmaya ki bir hata işleyelim. Onlar ocağa geldiklerinde araştırılıyorlardı. Günahlı ve günahsız olanları, günahlı olanlar dışarıda kurban kesiyorlardı asla beş kuruş para almıyorlardı, kimseden lokma almıyorlardı. Ama şimdi alıyorlar, lokmaları paylaşıyorlar, şimdi yanlış yapıyorlar”.

“Şimdi nefis olduğu için bu nefis çok acayip bir şeydir. Baştan kurban eder bağlarsan o zaman kurban etmiş olursun. Nefsi bağlamadılar, mevzuatlar kayboldu. Şimdi bu ocak değil bütün ocaklarda halihazırda keramet mevzuat bitmiştir. Özünü Hakka bağlamadılar. Yanlışla yanlış, haksızla haksız, yolsuzla yolsuz oldular, sonumuz kötü oldu. Eskiden öyleydi, çiralık almıyorlardı, para cebine koymuyorlardı. Günahlı dışarıda kalıyordu. Günahsızda ağlaya ağlaya sızlaya sızlaya eşğine yüz sürüp davan sürüp böyle eline eline gidiyorlardı”

“Kötürümde olsa kalkar yürür giderdi. Birşeyi kalmazdı. Bizim eski doktorlarımız ocaklarımız, Öyle doktorların eline düştükki derman arayıp derman bulamıyoruz. Mekanımız öyleydi. Cem cemaat yol erkan, görgü cemi vardı. İki tane evliyamız vardı. Hızıraleyselem değneği var. Biz o görgümüzü onlarla yapıyorduk. Biz, taliplerimiz tarikın altına giriyorlar. Bazı yerler kefen sarıyor bizde kefen yok. Bizde canlar beraber saf olur, bacılar arkada, müsahipler önde. Büyüğü sağ, küçüğü sol tarafta kalıyordu. Müsahibimin hanımı benim ayaklarımı kapatıyordu. Bir metre peştal vardı ayaklarını kapatıyordu. Bir metre büyüklüğünde, bacılar müsahipler yüzünü birbirine çevirmiş. Bunlar tarikçının önüne gider, o kazan getirmiş saka suyu zezem suyu duasını veriyorlar, duadan sonra müsahipler tarikçının önüne geliyorlardı. Müsahiplerin beline vuruyorlardı, Onlar pirin rehberin eteğini tutuyorlardı, eteğini niyaz ediyor, pir ellerinden tutup kaldırıyorlardı. Secde olup mürşide sonra halifeye sonra bacılar ellerinin içine sürüyorlardı. Onlarda böyle devam edip gidiyorlardı. En azında 100-150 çift sofı onlara sofı diyoruz. O hizmetler hiç bitmiyordu. Sabaha kadar devam ediyorlardı. Ondan sonra saka suyu dağıtılıyordu, derde dermandı. Yemekler çekiliyor, niyazlar dağıtılıyordu, sabah oluyor güneş açıyor, cem dağılıyordu.”

Semah bitiyordu. Bizde ilk semah yapılır bizde mirazlama yok. Bizimki öyle değil, bizde folklorcu ekip yok. Sıradan insanlar yaşlı başlı kamil insanlar, bacılarımız istek olarak giriyorlardı, semanın amacı istekli gitmektir. Folklor alemine geçtinmi o semanın bir anlamı kalmıyor. İsimler alınıyordu, tek tek çağrılıyordu. Onlar gelip niyazını ediyordu. Kalk dedi mi herkes semaha, semah dönüyorlar, secde dönüyordu. İstek oldukça insanlar çıkıyordu. İsteğe bağlı, bizim semahımız öyledir ve ondan sonra cem mühürleniyordu.”

“ Mühürlendikten sonra kimseden çıt yok. Edep erkan mümin insan diyorlardı, diz üstü oturulurdu iltimas yok. Hastaysa derdine gelmiş, derdine derman aramak için gelmiş, derdine aramak için gelmiş, çile çekecek ki o derdine derman bulsun. Ben rahatsızım, ben edemem, ben edemem diz üstü oturayım. O zaman niye geldin. O zaman hak-Muhammed -Ali yoluna giriyorsun. Ya Ali bendeki bu emrazı bu derdi def eyle, cefa çekeceksin ki, sitem çekeceksin ki anlamı olsun. O zaman cem mühürleniyordu cem mühürlendikten sonra üç tane düazzı imam okunurdu. Üçtane Hızıraleyselem beyiti okunurdu "sıtkına eteğin tuttum yetiş pirim hızır yetiş" ağlama sızlama birbirini vurma, birbirini dövme, kendini vuruyorlardı. Bütün insanlar secde ederdi, evliyalrı, embiyaları, gerçekleri, ocakları sayar bunların hürmetine burda ki herkesin canları, bu erkandaki mümin kullarımızı bağışla yarabbi, Ehlibeyt yüzü suyu hürmetine af için sana sığındım. Kureyşbaba hürmetine bağışla yarabbi.”

“Ondan sonra miraçlamaya geçerlerdi. Bundanda bütün halk bütün canlar nasıl ki Hz. Muhammed kırklar ceminde semaya girmiş ya herkes semaha girerdi. Burası olurdu bir derya, daha sonra ilahi söylerlerdi. "Eyvallah şahım eyvallah hakleilaheillah Muhemmedin Resullullah ey mürşidi güzel şah." Bu bittikten sonra cem bitiyordu. Süpürgesi yapılıyordu. Tarıkçı yani erkancı geliyordu. Tarık İmam Hasan'dır, celallıdır, çok disiplinli bir zattır. Onda hiç afmaf yokmuş. Kırarım demiş, yıkarım demiş, keserim demiş. Onun için Hz. Hüseyin'e verilmiş. Ona erkan verildi, tarık verildi. 100-150 sofı var. O hizmetin altına girip çıkacaklar. Tarıkın altına girip çıkacaklar, tarıkçı derdi ki; ya rabbi burda sorgu sual sorulmuş ahrette sorulmasın, çünkü o tuba ağacının verdiği ikrardır. Ya Hüseyin bana ikrar et, benim altımdan geçen ahrette sorgusual sorulmazsa suyumı etki ben sana verem. Kansız, kinsiz, kibirsiz özünü bana bağlayıp benim yoluma talip olan hiç bir haksızlık yapmamak şartıyla bunun altına girerse ben ona ahrette sorgu sual sorayım. Ama onun altına girip ikinci bir hata yaptı mı yük üstüne yük biner, görgü böyledir”.

“Bizi toprağa gömüyorlar toprak kapalı. Sen topraktan gelmiş toprağa gidersin. Ruh ölmez, ruh ebedidir. Ruh sağdır. Ruhun olmazsa cesedin bir şey bilmez. Ruh çekilirse taş olursun, biri sana vursa acır. İman-ı kalp demişler, ruhun yanında imanı kalp vardır. Çünkü arkadaş giden var, gelen yoktur. Bazıları uykuda görüyoruz sitem içinde, çile içinde çamur içindedir. Değişmiş hayvan olmuş. Yani her şey ruhtan sorulur. Ruh gider gelir. Ama Allah insanı insan sıfatında getirsin. Bugün mesela Allah'tan emir yoktur. Kerbelada ki şehitler çürümezler ama Allah'tan emir yoktur. İyiler çürümezler zamanı bekliyorlar zaman nedir? Kıyamettir. Kuran'da diyor: Bu insanlar dirilecek. Hesap burada verilecek. Toprak altında değil. Üst sınıf veliler nebiler olacak. İkinci sınıf Gürüh-u Naci bendesi Hak Muhammed yolunu sevenlerdir. Üçüncü sınıf Kerbelada İmam Hüseyin'e zulüm eden onların kıyımıdır. Onlar burda hesap verecek. Bazan görüyoruz, tarihin birinde Zurek adında bir zat varmış. Bilgiliymiş. Erzincan'da karda kışta buraya gelirmiş. Kapının önünde azgın bir köpek varmış. Ev sahibi diyor" lo lo köpek bunu parçalar."

Köpek koşuyor, köpek elpençe gözlerinde yaş geliyor. Zurek'e diyorlar sen ne yaptın o köpek sana bir şey yapmadı. O diyor o köpek bu ev sahibidir. Zamanında zalimlik yapmış, kötülük yapmış, ruhunu buna vermiş, kalıbını buna vermişler.

6.1.4 Sarı Saltık Ocağından Ahmet Yurt Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Hozat, 1934)

(Ahmet Yurt Dede ile Yalçın Çakmak arasında 15 Haziran 2011 tarihinde yapılan Kişisel Görüşmeden Alıntılar)

Kendim Tunceliliyim. Hozatlıyım. Ağveren (Akören) Köyü'ne kayıtlıyım adım Ahmet Yurt. Babamın adı Mustafa annemin adı Zarife. 1934 doğumluyum. Ondan sonra ilkokul mezunuyum. Fakat eski Türkçe okurum. Arap harfini okurum. Sarı Saltık evlatlarındayım. Soyum Sarı Saltık'a dayanır.

Şimdi Sarı Saltık olsun, mesela bunların evveliyatı Hacı Bektaşî Veli, Sarı Saltık, Karadonlu Can Baba, Seyid Cemalettin, Seyid Cemal, ondan sonra Seyid Mahmud-i Hayrani, Karaca Ahmet Sultan. Bunlar hepsi Hacı Bektaşî Veli'nin döneminde yaşayan adamlar. Bunlar hattı zatında önce Türkistan'da Hoca Ahmed-i Yesevi hazretlerinin medresesinde yetişmiş ve Hoca Ahmed-i Yesevi hazretleri de bunları Horasana kadar gelmişler. Horosan'dan da buralara Rum diyarı diyorlar ona, Bizans'mış tabi. Bu

tarafına göndermiş. İslamiyet'i yaymak için buralara kadar göndermiş, Anadolu'ya kadar. Tabi bunlar İslam olmasıyla beraber, inanç ve kültürleri Şiilik, Ehl-i Beyt. Ondan sonra. Tabi Anadolu'ya geldikten sonra Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli ile son görüşen her bir evliya Hacı Bektaş-ı Veli tarafından görevlendirilmişler, anlatabildim mi? Görevlendirilmiş. Bölge bölge buralara her birisi bir tarafa göndermiş. İşte Sarı Saltık'la da, ilk yani öncelenden de bakma bunlar birbirini tanıyorlar mesela Hoca Ahmed-i Yesevi'nin medresesinde bunlar aynı üniversite de mesela okumuş insanlar. Buraya geldikten sonra başta, Hacı Bektaş-ı Veli'yi kendilerine baş tayin ediyorlar. Anadolu'ya geliyorlar işte her biri bir bölgede son zamanlarda Hazreti Hünkâr ile karşılaştıkları zaman Hazreti Hünkâr, Anadolu'ya gelişinde ondan önce de burada yani buraların dışında Rum erenleri varmış, yok değil. Mesela bugün Suluca Hara Höyük Hacı Bektaş Dergâhı'nın bulunduğu yerde, hatta orda Rum erenleri toplanmış, efendime söyleyeyim, bir araya toplanmışlar falan. Hacı Bektaş-ı Veli'nin zevcesi Kadıncık Nuriye Fatma diyorlar ona Kadıncık Ana. Ondan sonra, daha eşi olmazdan önce orda Rum Erenleri ile birlikte oturup sohbet ederlermiş. Hacı Bektaş-ı Veli bir Güvercin donunda geliyor, Anadolu'ya geliyor. Geldiği zaman bunlar güya kendi şeylerine göre, istek ve arzularına göre başkasının gelişini de istemiyorlar yani, bu Rum Erenleri. Fakat bir nevi keramet usulü, üslubu üzerine set çekmişler. Yani kimse bizim şeyimizi bozamaz, üslubumuzu bozamaz falan. Fakat Hazreti Hacı Bektaş-ı Veli güvercin donunda bunların üzerinden uçarken bunlara selam veriyor. Bunların hiçbiri selamının farkına varmıyorlar, fakat Fatma Nuriye Kadıncık Ana, Hazreti Hacı Bektaş-ı Veli'nin zevcesi hatunu, aleyk ediyor tabi. Selamlarını onun yukarıdan geçen selamını alıyor. Bunlar diyor ki kimin selamını aldın. Bu kadın da Fatma Nuriye de diyor ki, üzerimizden er geçti, er geçti. O zaman Karaca Ahmet Sultan gözcü. Karaca Ahmet Sultan'a diyorlar ki, hele çık diyor, şu etrafı bir gözle, bu gelen er nereye gitti falan. Çıkıyor şöyle gözlüyor. Bakıyor ki Suluca Kara Höyük'ün tepesinde bir taşın üzerine bir güvercin konmuş. Ondan sonra, gelip bunlara diyor ki, ben dünyayı tekledim çiftledim kimseyi görmedim yalnız Suluca Kara Höyük'ün tepesinde bir güvercin var tek başına diyor eşi yanında yok, arkadaşı yok. Varsa er odur. Bunlar diyor ki git al da gel. Bu şahin donuna giriyor saldırıyor. Tabi yanına konunca Hazret-i Hünkâr bunun boğazını sıkıyor. Boğazını sıkınca, gözleri dışarı pırtlıyor. Diyor er ere böyle kıyar mı? O da diyor ki er ere böyle hışım ile gelir mi diyor biliyor musun? Neyse tabi, o anda diyor ki Rum erenleri zat-ı âlinizi çağırıyorlar huzura. Ondan sonra buda, Hacı Bektaş-ı Veli'de diyor ki, onlar gelsin. Gelip bunlara

diyor ki, o er işte, Suluca Kara Höyük'ün tepesine konan güvercin diyor, insan donunda, ben kendisine söyledim, buyurun onlar çoğunlukta gel gidelim. Oda dedi ki, yok onlar gelsin. Şimdi onlar bir an bakıyorlar ki altında postları, mostları yok efendim. Kendilerini Hazreti Hünkâr'ın karşısında buluyorlar. Hazreti Hünkâr'a bir keramet teklif ediyorlar. Diyorlar ki ya Hünkâr, darı tığının üzerinde bir namaz, iki rekât namaz kılacaksın, fakat hiçbir darı tanesi oynamayacak. Oda kabulleniyor tabi. Kabullenince, tabi bunların gözüne görünmüyor. Bir seccadenin her kulpundan bir melek tutuyor. Efendime söyleyeyim, çıkıyor seccadenin üzerine iki rekat namazını kılıyor. Darı tanesi deprenmiyor. Bir de, Hazret-i Hünkâr'ın alınında velayet tecelliyatını görüyorlar, velayet mührünü görüyorlar ve Hazret-i Hünkâr'a biat ediyorlar tabi. Teker teker işte Seyid Mahmud-i Hayrani geliyor, Sarı Saltık ile işte karşılaşılıyor. Sarı Saltık da bir koyun sürüsünü otarıyormuş (otlatıyormuş). Ondan sonra o anda Hacı Bektaş-ı Veli ile karşılaşılıyor. İşte soruyor adın ne, diyor Sarı Saltık. Diyor, ben seni Rum'a salduk diyor, biliyor musun? Tutuyor bir seccade veriyor, bir tahta kılıç veriyor. Ondan sonra, yedi tane ok veriyor. Ondan sonra yay veriyor. Seni Rum'a saldı. İyi ama sultanım diyor, bu koyunları ne yapayım? Sahipleri gelir sahip çıkar diyor. Oradan hemen çıkıp gidiyor. Yanına iki tane de arkadaş veriyor. Arkadaşının birisinin adı Ulu Abdal, birisinin adı da Geçi (Keçi) Abdal. Tabi bu çıkıp gidiyor şeye, Sinop'a kadar gidiyor. Sinop'ta Kaldiyaran diye bir mevkiye orda tabi konaklıyorlar orda, kalıyorlar bir müddet o Kandiyarda. Bilahare bir gün, Sarı Saltık getiriyor seccadeyi Karadeniz'in üzerine seriyor. Ulu Abdal'ı sağ tarafına Keçi Abdal'ı sol tarafına alıyor. Ey diyor erenler seccadesi, erenler hangi tarafa emir buyurmuşsa oraya yürü diyor. Seccade Karadeniz'in üzerinden devam ediyor. Onlarda üzerinde. Gidiyorlar tabi. Mesela Velayetname'nin yazdığına göre, Karadeniz'in durgun anında durgun, şey olmadığı zaman, fırtına, mırtına olmadığı zaman, durgun anında, halen bugüne kadar diyor Saltık'ın Karadeniz üzerindeki o gidişi, o izi halen belli olmakta falan. Şimdi Gürcistan'a yaklaşıyorlar. Gürcistan padişahı o gün seyrana çıkmış, deniz kenarına. Ondan sonra, çıkmış etrafı seyrediyor. Bakıyorlar deniz üzerinde bir karartı geldi. Şimdi tabi önce fark edemiyorlar. Bazıları diyor ağaç kütüğüdür bazıları diyor insandır. Yaklaştıkça insan oldukları biliniyor tabi. O zaman mesela Koçın mi diyorlar ona bir isim veriyorlar o şeye, Gürcistan padişahına. Diyorlar ki, sen en iyisi şimdi bunlar geldiği zaman bunlar ermiş insanlardır bunlar velidir. Biz onu güzel bir karşılayalım yoksa bize büyük bir zarar verebilirler bunlar. Neyse denizin kenarına geliyorlar, seccadesini silkiyorlar,

omzuna atıyorlar. Bunlar da karşı geliyor. Efendime söyleyeyim hoş geldin, beş geldin saraya davet ediyorlar. Netice itibarı ile Saltık saraya kadar gidiyor arkadaşları ile beraber. Üç beş gün de orda misafir kalıyorlar. İzzet ikram ediyorlar. Bunları tabi bu Gürcistan eyaletinin işte artık, başkanı mıdır, aşiret büyüğü müdür nedir, bunu dine davet ediyorlar. En sonunda bu da kabul ediyor. Bir nişan olsun diye tutuyor bütün halkına Hüseyini taç giydiriyor. Hüseyini taç giydirdikten sonra tabi birkaç gün kalıyorlar. Ordan Keligra diye bir kale var o kaleye gidiyorlar. Orda, o kalede yedi başlı bir ejderha varmış tabi. Senede bir defa çıkarmış o halkın içtiği sudan içermiş. Fakat hangi gün hangi saat hangi ay belli değil. O arta kalan su ile çevre halkı bütün zehirlenirmiş, falan. İşte o kaleye gidiyor. Bakıyor kale çok sarp. Arkadaşlarına diyor biriniz sağdan biriniz soldan diyor, kalenin yolunu bir görebilir misiniz, yukarı çıkmak için. Onlar tabi gidip yol aramakta iken bu mübarek tırmanıyor taş. Efendim çıkıyor yukarı bakıyor ki bir kuyu kuyunun içinde yedi başlı bir ejderha. Ondan sonra. Tabi Hazret-i Hünkâr'ın verdiği yedi okları ejderhaya havale etmek istiyor. Bakıyor ki ejderha uykuda. Diyor düşmanın uykudayken vurmak diyor, mertlik değil. Bir ok atıyor uyandırıyor. Saltık ile ikisi kucak kucağa, sarma salaş savaşıyorlar falan. Tabi Saltık'ı bunaltıyor, ejderha bunaltıyor. Hazreti Hünkar ile Hızır aleyselama da mesela bu Hacı Bektaş dergahının olduğu yerde, orda şey bir çeşme var o çeşmenin başında sohbet ediyorlarmış, Zemzem Pınarı diye. Tabi Hacı Bektaş-ı Veli'ye ayan oluyor. Hacı Bektaş-Veli Hızır aleyselama diyor ki, ejderha Saltık'ı bunaltı diyor, imdadına yetiş. Kılıcını da diyor, unutmuş diyor hatırlat kendisine. Orda Hızır aleyselama geliyor, Saltık'a diyor ki, Saltık kılıcı neden unuttun? Kusura bakma diyor, yoksa seni buraya kadar zahmet ettirmezdim. Kılıcını çekiyor o zaman ejderhanın yedi balını kesiyor. Kestikten sonra tabi etrafa bakıyor daha bir şey yok. Bu arkadaşlarına, Keçi Abdal'a Ulu Abdal'a diyor ki hele şöyle etrafınıza bir bakın kimse yok mu buralarda falan. Uzaklarda bir çoban görüyorlar. Çobana gidiyorlar. Orası Laz beylerine ait bir memleketmiş tabi, Lazlara ait bir yermiş. Tabi o çobana Sarı Saltık'ın ejderhayı katlettiğini, yok ettiğini, diyor gelin işte padişahınız mı var ben büyüğünüz kimse ona söyleyeyim falan. Tabi bu çoban gidiyor, onlara söylüyor. Sonra işte o beyler karşılaşıyorlar falan. Ondan sonra karşılaştıktan sonra, tabi Saltık artık çevrede, mesela Balkan yarımadasında, işte Romanya'da, Macaristan'da, Bulgaristan' da, efendime söyleyeyim her tarafta artık bilinip, tanınıyor falan. Tanındıktan sonra orda büyük bir veli olarak buralarda yaşamını sürdürüyor ve İslamiyet'i oraya yayıyor. Fakat işte son günlerinde bir ara şeye kadar

geliyor, Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyarete geliyor. Hacı Bektaş-ı Veli hazretleri de, Saltık'ın geleceğinden haberdar oluyor karşılamak istiyor. Beş Taşlar diyoruz oraya kadar. Efendime söyleyeyim, gidiyorlar Sarı Saltık Hazreti Hünkara karşı saygı gösteriyor. Yolunu değiştiriyor başka yoldan şeye gidiyor tabi, dergaha gidiyor. Mesel neyse dergâhta buluşuyorlar işte misafir oluyorlar. Beraber sohbet, mohbet ediyorlar falan. Şimdi Hazreti Hünkâr'ın Ecik diye bir yarıcısı varmış, çiftçisi.

Şimdi bu rençperlik yaparmış falan. Kışın işte o öküzlere yem falan verirmiş, bakarmış. Hatta önce kendi yatarmış. Çıplak olup yatarmış. Yani hayvanlar rahat etsin bir şey, mişey batmasın diye. Fakat o öküzler biraz yaşlanmış. Yaşlandığı zaman götürmüş çifte koşmuş. Bu öküzün birine bir odun dürtmüş, öküzü kanatmış. Öküz dile gelmiş, Ecik'e demiş ki, "ben demiş, Hazreti Hünkar beni, Saltık'a demiş, adak yaptı. Sen beni niye kanattın falan. Ben Saltık geldiği zaman Hazreti Hünkar beni adak etti ki işte Saltık'ın adına kurban olayım." Neyse işte adam özür diliyor, mözür diliyor kendini affettiriyor falan. Sonra Saltık, şimdi gerek Velayetname'ye gerek Saltıkname'ye baktığımız zaman, yani Saltık'ın Amerikan'ın dışında gezmediği görmediği, gerek Asya hatta Avustralya'ya kadar falan oralara gittiğini mesela çok gezdiğini, sonra hattı zatında Saltık kerametiyle mucizesiyle beraber, yani bileğine kuvvet kılıcına kuvvet ondan sonra ben şöyle şey yapıyorum yorumluyorum, nasıl ki hazreti peygamberin yanında Zülfikarı ile Hz. Ali geldi, işte Hacı Bektaş Veli'nin yanına Saltık Baba geldi kılıcı ile birlikte biliyor musun. Dünyanın her tarafını gezmiş, dolaşmış. Yani birçok zaferler kazanmış birçok cenkler kazanmış. Sonra İslamiyet'e birçok hizmet vermiş hattı zatında. İşte buraya gelişini de pek yani belli bir belgesi yok, bu Dersime gelişi. Yalnız ben bakıyorum, mesela bizim 350 sene önce Seyid Nesimi isminde bu Ağveren (Akören) de yatan Seyid Nesimi ceddimiz var, benim 8. dedem oluyor Seyid Nesimi. Seyid Nesimi'nin babasının adı Hüseyin. Onun babasının adı da Ali'dir herhalde. Bu kadarını biliyorum fakat Saltık ile Seyid efendinin arasındaki şeyi tam manasıyla bilemiyorum yani. Babasının ismi Hüseyin onun babasının adının Ali olduğunu biliyorum büyüklerimden duyduğuma göre. Fakat oradaki şeyi tam manası ile hani şeceremiz 38'de kaybolmuş, ağızla konuşmalar da pek kesin şey değil. Onun için neyse, fakat benim kanımca Seyid Nesimi'den önce evladı ya buraya gelmiş, yani Sarı Saltık evladı buralara girmiş. Şöyle gelmiş. Mesela Sarı Saltık'ın ilk gelişi, bizim bu Ağveren'liler var. Sarı Saltık'ın müritleri. Mesela Sarı Saltık 1200 hane ile Kırırma gidip oraya yerleşim yapıyor. Müritleriyle orda bir yerleşiyor. Şimdi burada, buradakiler

Akörenliler, Ağverenliler. Bak şimdi sizin bu Seyid-i Şih Hesen buraya gelmezden önce, yani sizin bu aşiretler gelmezden önce, burada bu Sarı Saltık müritleri varmış. Şimdi mesela Kori Köyü, Samoşi Köyü, Dere Köy, Koçeri, ondan sonra Tanzi, Kavga, Tıtnık, ondan sonra efendim Kakbel, o Laçın Uşağı olan, dolanıp geliyor Mıhsor, Karaoğlan, Beş Pınar, efendim Sırtikan, Derik, Hoşan, Hopik, karşı Cemolar ve Karaca. Buralar Sarı Saltık'ın yerleştiği yerler ve müritleri de buraya yerleşiyor, biliyor musun. Fakat işte bu aşiretler buraya geldi, o zaman bu Saltık'ın müritleri ile beraber bu yörede Ermeniler varmış. Fakat Ermeniler ile bunlar güzel bir uyum sağlamışlar.

Şimdi tabi bu aşiretler geldiği zaman, aşiretler buraya geldiği zaman, aşiretler de yani zulümden kaçıyorlar. Mesela bunların gelişleri, Malatya'dır. Zulümden kaçıyorlar oradan. Yavuz'un zulmünden kaçıyorlar.

Bu aşiretlerden kastım Seyid-i Şih Hasan aşiretleri. Hem Seydanlı hem Şih Hasanlı. Şimdi onlar oradan zulümden kaçtıktan sonra geliyorlar evini barkını her şeyini bırakmışlar kaçmışlar. Yani canlarını kurtarmak için. Şimdi buraya yerleşiyorlar. Yerleşince birazcık hani yerlisine sıkıntı veriyorlar tabi. Sıkıntı verince.... Ondan sonra, tabi bunlar, Sarı Saltık mesela, müritleri mecbur kalıyor, mecbur kalıyor burayı terk ediyorlar. Mesela benim bildiğim Eskişehir'in Beylikağan (Beylikova?) nahiyesinin Hoşmak Köyü'nde bundan 30 sene önce 350 hane orda buradan gitme Sarı Saltık müridi vardı. Buradan gidenler arasında Erzurum'un, mesela Pasınlar'da 200 köy vardı. Endek, Müşkü, bir köy daha vardı. Bu 3 köy Sarı Saltık müritleriydi. Mesela şimdi Pülümür'ün Gömürge Köyü var. Şimdi yeni ismi değişmiş, ne meşe diyorlar Kırk Meşe diyorlar, orda bir ara 80 haneye yakın Sarı Saltık müridi vardı. Yani buradan gitme, anlatabildim mi? Diyarbakır'ın Bismil'de 2 köy var. Mesela Elazığ'ın Koruk Köyü var, yani buradan bu Koru Köyü'nden gitme. Yani 60-70 hane onlar vardı. Mesela Sivas'a gitmişler. Mesela, ta şeye kadar gitmişler Gümüşhane'nin Şiran kazasının İn Özü Köyü'ne gitmişler. Kerkik'in Çorak Köyü'ne gitmişler. Erzincan yöresinde dağınık olarak 40-50 haneden fazla Sarı Saltık müridi var.

Sarı Saltıklılar buradan dağılmışlardır. Şimdi hali hazırda mesela ben Anadolu'nun her tarafını gezmişim. Gezdiğim için yani benim bildiği buradan gitme, bizim buradan gitme Gümüşhane'nin Şiran kazasının İn Özü Köyü'nde bizim buradan gitmeler var. Samsun'a Giresun'a gitmeler var. Mesela tanıyoruz şimdi biliyor musun? Mesela şöyle, Konya yöresine gidenler var. Ama nerdeyse artık şimdiye kadar birbirimizi tanıyamıyorduk bundan sonraki çocuklarımız birbirini tanıyamayacak

anlatabildim mi? Şimdi Sarı Saltık ailesinin nerde olduğunu mesela Adana'da var. Şimdi benden başka kimse bilmez. Şimdi bu bizim dönemimizde benden başka kimse pek bilmez. Onun için tabi dağılmışlar, fakat gerçek dediğin gibi, kültür mesela, artık oralarda ne yapmışlarsa, nasıl etmişlerse buraya kadar gelmişler, burada yerleşmişler. Fakat bu Alevilik ondan sonra Şiilik kültürü buradan dağılmadır yani.

Sarı Saltık'ın buraya gelip gelmediğini bilmiyorum. Gelmişse de, şimdi şeye gelince şöyle bir şey de var mesela. Sarı Saltık'ın dünyasının değişmesi şeyde oluyor mesela Sarı Saltık'ın hali hazırda bak 20'ye yakın da türbesi var, 20'ye yakın. Bir tane bura, bir tane Diyarbakır'da, bir tane Niğde'nin Bor kazasında, bir tane İzmit'in İzmit'de bir tane de İstanbul Rumeli Feneri'nde, bir tane Kırklareli'nin Babadağı'nda, bir tanesi şeyde, Edirne'de. Bir tane Yunanistan' da, bir tane Bulgaristan' da. Ondan sonra, bir tane dediğim gibi Sinop'ta. Hatta Rusya'da Sarı Saltık'ın türbesi var. Kırım da Sarı Saltık'ın türbesi var, Arnavutluk'ta 2 tane türbesi var. Bosna Hersek' de yine Sarı Saltık'ın türbeleri var. Fakat şimdi son ölümü halinde şöyle bir şey var. Baba Dağı'nda adam hastalanıyor. Şeyden, Balkanlardan 7 tane kral geliyor. Sarı Saltık'ı ziyarete geliyor, hastalandığında. Şimdi o an diyor ki, benim günlerim, saatlerim az kaldı. Ben dünyamı değişeceğim, fakat ben dünyamı değiştikten sonra, o krallara diyor, benim naaşım üzerine siz birbirinize hakaret edeceksiniz. En iyisi her biriniz birer tabut yapın, herkesin tabutu belli olsun, ben kimin tabutunda görülürsem ben ordayım. O zaman 7 kral tabut yapıyor. O gece de ruhu Allah'a teslim ediyor. Ettikten sonra sabahleyin herkesin tabutu zaten belli, tabutun kapağını açan içinde görüyor. Alan gidiyor alan gidiyor, yani nizasız fasılasız herkes götürüyor kendi memleketinde gömüyor. Ama mübarek 15-20 tane tabut da olsa bu mübarek tek. Üslubu üzerine herkesin tabutunda görülmüş, ama aslı nerde. Mesela bizim büyüklerimiz derlerdi ki, büyüklerimizden duyduğumuza göre, güya demiş ki benim seyisim nerde ise ben ordayım. Seyis, yani hizmetkârı. Şimdi mesela, bizim bu türbenin alt tarafın da Arap Baba diyorduk, şimdi onu o sene 1954'te, o Sarı Saltık'ın türbesini yaptığımızda o Arap Babayı da böyle mezarını kaldırdık, ettik. Orası bir ara, artık tahmin ederim, yani bu Seyit Nesimi'nin bu Ağveren'deki (Akören Köyü) daha önce bu Dersim'de bu Bizans, Çemişgezek Bizans'ın genel merkezidir. Burası beylik olmasına rağmen, burası da Kemah Kalesi'ne bağlı, Kemah Kalesi'ne bağlı. Şimdi o tarihte bu şey, Çemişgezek beyi, bir ara artık o Ruslarla, efendime söyleyeyim, Bizanslarla mı diyeyim neyi, bir savaş yapıyorlar. Savaşta bu Çemişgezek beyi esir düşüyor. Hoşruf Bey'i derler Hoşruf.

Adam, esir düşüyor. 10 sene Rusya da kalıyor. Tutuyorlar buna bir görev veriyorlar ve domuz çobanlığı görevini veriyorlar. Adam bu kadar zaman içerisinde bir bey olmasına rağmen de artık daha merakından bitmek üzere. Birden bire hatırına bu Sarı Saltık geliyor. Diyor ki, Ağveren'nin başındaki Sarı Saltık eğer sen beni buradan halas edersen, kurtarırsan, vaat olsun memleketime gittiğim zaman, evime uğramadan ilk olarak gelip senin türbeni yapacağım. Böyle bir vaatte bulunuyor. Bunun üzerine şimdi o hayal içerisinde iken adam, birden bakıyor ki yanında bir atlı türedi, o Hoşruf Bey'in. Adam korkuyor bu sefer, korkuyor. Sen kimsin diyor? Hoşruf Bey soruyor Sarı Saltık'a. Biraz önce diyor kimi çağırdın? Ben kimseyi çağırmadım korkusundan söylemiyorum. Çağırdım çağırdım diyor, yok çağırmadım derken ver elini diyor elini alıyor, terkisine alıyor Hoşruf Bey'i. Terkiye alınca yum gözünü diyor yumuyor gözünü. Aç gözünü diyor açıyor gözünü ki Çemişgezek'in başında.

Orda indiriyor onu kendisi kayboluyor. Anlıyor ki yani bu işte Sarı Saltık'ın kendisi beni kurtardı. Yavaş yavaş şehre iniyor. Tabi kimse onun sağ olduğuna ihtimal vermiyor. Özel bir berberi varmış, o berberine gidiyor. Beni tıraş et. Saç sakalı uzamış berberde özel berberi olduğu halde tanıyamıyor kendisini. Gelen tıraş oluyor giden tıraş oluyor ve en son bakıyor kimse yok gel diyor seni de tıraş edeyim. Traş mı olacaksın? Evet diyor. Traşı oluyor. Fakat usturayla yukardan inerken yüzünde bir ben varmış, onu görüyor ve korkuyor. Adamın elinden korkudan ustura da düşüyor, falan. Korkma evlat diyor beni tıraş et. Traş ettikten sonra, yahu diyor git bizim eve, ben buradayken diyor. 7-8 kat diyor, elbisem vardı. O benim çamaşırlarımı, elbisemi banyoya getir hamama getir. Ben hamamdayım diyor. Orda değiştireyim. Neyse gidiyor hamama. Adam getiriyor, birde evine müjdeliyor. Çemişgezek'liler geliyorlar, kapının önünde bekliyorlar, hani hamamdan çıksın falan. Çıkıyor. Geçmiş olsun hoş geldin falan derken, buyurun diyor, niye eve gitmiyorsun? Ahtım var diyor ben gidip Sarı Saltık'ın üzerine bir türbe yapacağım diyor. Çünkü ben kendi kendime söz verdim ki, evime uğramadan önce gidip türbeyi yapıyor orda adam topluyor getiriyor ve ilk olarak bu türbeyi yapıyor. Hoşruf Bey yapıyor üzerine güya, toprak, ağaç, toprak şey yapıyor falan. Fakat o gece rüya görüyor. Oğlum diyor (Sarı Saltık) benim üzerimi topraklama. Kuru taş kuru ağaç kalsın. Sabahleyin kalkıyor ki üzerinde toprak kalmamış.

Ondan sonra 3 defa topraklıyor. 3. Kez kızıyor. Diyor "ben sana diyorum benim üzerimi topraklama." Bırakıyor tabi. O toprak yığını biz garpten döndükten sonra o yığın öyle duruyordu. Tabi biz ondan sonra 1938'den önce, bizim bu Seyyit Kasım'ın

Ali Efendi bir yapmış. Yani Hoşruf Bey'den sonra bir defa yapmış. Ondan sonra biz garpten geldikten sonra askeriye yıkılmıştı orayı. 1954'te bir daha yaptık. Sonra, bu sonra bide, işte bundan 3-4 sene önce kuru taştı, muru taştı falan. Arasına biraz çimento koyduk bir daha yaptık. Ondan sonra, bugüne kadar mezar uzun olarak bilinen türbe olduğu yerinde duruyor.

Şimdi bizde bir Tevfik Paşa vardı burada tugay komutanı oraya güya ben Sarı Saltık dernek başkanırken müracaatlarım oldu. Güya bize ağaç fidan göndereceklerdi. Neyse, bizim bir Dursun Paşa vardı. O Dursun Paşa ağaç fidanı göndermiş 500 tane falan. Şimdi efendi, Haziranın 15'i. Paşa bana dedi ki, "ya dede gidelim ama dedi, hele bir gidelim." Haziranın 15 gittik mübarek daha yol açılmamış kar var hala yolda. Zor bela neyse yukarı çıktık. Allah selamet versin, mezarı görünce, "yav dedi Dede." Buyur paşam dedim paşam. "Bu senin deden mi?" Dedim he. "Yav dedi bu kadar uzun muymuş?" Yav paşam dedim, ben dedemin kendisini görmedim, mezarıymış işte falan, şu bu. Ben de espri olarak dedim ki, yav paşam böyle uzun olması benim de pek hoşuma gitmiyor. Diyorum mezarının 1 metre baş kısmından, 1 metre ayak kısmından biraz küçülteyim, sen ne diyorsun? Sen buna onay veriyor musun falan? Yav dedi dede senin dedendir küçültüyorsun büyütüyorsun ne yaparsan yap ben askerime el vurdurmam, kendim de el vurmam ne yaparsan yap. Dedim öyleyse ben de dokunmuyorum dedim. Sonra dedim paşam yani o fidanları buraya getirmek yanlış olur. Haziranın 15'inden sonra fidan dikilmez, eğer fidan dikilmesi gerekiyorsa sonbaharda dikilir filan.

Seyit Nesimi ailede ikinci olarak böyle keşf-i keramet sahibi, yetkin bir kişi olarak Seyit Nesimi çıkıyor tabi. Seyit Nesimi şöyle oluyor. Bu Diyarbakır şeyi varmış işte paşası mı diyelim ileri gelen şeyi. Şöyle ağzı arkasına dönüyor. Bir hastalığa yakalanıyor. Adam yani gezmediği uğramadığı o günün cerrahlarına o günün tabiplerine her yere uğruyor, çare edinmiyor. Birisi diyor ki, paşam senin derdine diyor Dersim'de bir derviş var, Seyit Nesimi isminde. Senin derdine bir çare olsa ancak onda olur. Seni ancak o tedavi edebilir. Adam karara varıyor. En iyisi onu getirelim falan. Tabi o günün şartlarında gelmek, görmek, tanımak zor. Tutuyor iki tane zaptiye gönderiyor. Zaptiyeler bir günlük yol geliyorlar bu mübareğe ayan oluyor. Bu karşı gidiyor o bir günlük konaklayıp geldikleri yerde. Bunlara rastlıyor tabi. Bunlarla karşılaşınca nereye gidiyorsunuz? Diyor Dersime. Ne edeceksin baba diyor, yav diyor sordum işte. Diyor bizim padişahımızın ağzı eğilmiş, Dersim' de bir derviş varmış, bizim padişahımızı

tedavi ettireceğiz, onu getirmeye gidiyoruz. Dönün diyor yav gitmeyin falan. Olur mu diyor, biz şimdi boş dönersek padişahım bizim kelleimizi uçurur. Bir şey etmez falan diyor, yani benim demiyor.

Neyse zor bela ikna ediyor, bunları çeviriyor, gidiyorlar. Yolda en nihayet söylüyor, işte o derviş benim diyor. Neyse gittikten sonra kapıya gidiyorlar. Sarayın kapısına, haber veriyorlar işte geldiler. İşte bir hanede rahat ettirin diyor, sabahleyin huzuruma getirin. Sabahleyin çıkarıyorlar huzuruna. Ondan sonra baş başa kalıyorlar. O mübarek Seyit Nesimi ayağındaki terliği çıkarıyor, şöyle yüzüne sürüyor düzeliyor tabi, Düzeline adam seviniyor, “dervişim diyor dile benden ne dilerse.” Valla diyor padişahım, benim dünya malında hiç gözüm yok. Yalnız diyor benim bir kömüm var işte o köm bu Karaca’da yerleşim yeri. Davarı varmış, hayvancılık yaparmış. Yani o hayvanları o kömün içine bırakmış. Demiş ben bu kömün üzerine çıkarım görünen yer benim olsun. Diyor ki “yav derviş baba senin kömünden ne çıkar benden bir ülke iste diyor.” Yani söylediklerine göre şöyle bir şey söylüyor. Diyor ki, “bir zaman gelecek ki öyle kişiler çıkacak ki benim evladiyemin elinden alacaklar onlar. Bu kömden görünen yer benim olursa yeterlidir diyor. Tutuyor bir ilam veriyor kendisine. Yazıyor ilamı veriyor kendisine orayı. Tabi o ilan bu son zamana kadar bizim Elif ananın oğlu Teyip’deydi. Kendi gözümle gördüm ondan sonra ne yaptılar bilmiyorum. Neyse ve padişah iyi oluyor ondan sonra tabi mübarek işte orda burada dünyasını değiştiriyor, Ağveren’de (Akören). İşte o pabuçlar hala mevcut. Birde bir bakır bir tas var. Onun etrafı böyle eski Türkçe ayetler, Kuran ayetlerinden yazılı falan. İşte bu iki emanet var. Şimdi bir de bizim Niyazi Dede vardı, Allan rahmet eylesin; öldüğünde kaymakam, tugay komutanı, emniyet amiri, jandarma komutanı götürdük Karaca’da defnettik bizim Niyazi’yi. Defin ettikten sonra bizim kaymakam dedi ki dede. Buyurun dedim kaymakam bey. Dedi dede “o sizde bu sizde emanetler varmış, ben bir görmek isterim ” falan dedi. Bende bizim bu Kasım’ın oğlu Erol’a dedim ki git çıkar. Kaymakam beyle gelelim görsünler. Çıktık gittik. Neyse çıkarmış çocuk. Gittik üzerine baktı falan. Kaymakam dedi ki “dede bunun tarihçesi ne olabilir, hani size göre?” Valla dedim Seyit Nesimi benim 8. dedemdir tahmin ederim 300-350 sene bir zaman aşımı olmuş falan. Yav dedi dede bunlar deri yani bu terlik pabuç yani. Dedi bunları ne kadar dedi temiz tutsan dedi, bu kadar yaşamaz, bunun manevi bir hikmeti var dedi.

Valla dedim, tabii ki öyle dedim kaymakam bey, başka türlü değil. Ondan sonra, hayırlı olsun, güle güle kullanın. Adam biraz da hayır dua etti. Allah hastalara şifa versin falan, bir şeyler söyledi.

Şimdi Tunceli’de dünyada Allah-u Teâlâ’nın yaratmış olduğu insan varlığı tabii çeşitli etnik kimliklere sahip. Ama hangi kimliğe sahip olursa olsun yaratan yüce Allah’tır. Beğenmiş yaratmıştır. Yani ben hiçbir etnik kimliği etnik şeyi horlamam, küçümsemem. Bu mümkün değil. Hepsine saygı duyarım. Yalnız şu var, bazı kişilerin kimliklerini bilmeden, gelişlerini bilmeden, nerden geldiklerini bilmede, gelişi güzel bazı kendilerine lakaplar takarlar, biz buyuz biz şuyuz. Şimdi ben burada biraz önce dedim ya hani Malatya’dan gelen Seyit-i Şih Hasan aşiretleri var. Seyid-i Şih Hasan dediğin zaman, bunlar Hoca Ahmed-i Yesevi’nin soyundan gelir. Hoca Ahmed-i Yesevi’nin babası İbrahim’dir. İbrahim’in babası Muhammed Hanefidir. Muhammed Hanefi Hz. Ali’nin oğludur. Yani bunların bir defa Kürt kökeniyle yani Kürt olarak bunların hiçbir şeyi yoktur. Kökeninde Kürtlük yok. Bunlar Şia’dır. Bunlar ehl-i beyt soyundandır ondan sonra. Kökeni ehl-i beyte dayanıyor. Mesela Muhammed Hanefi Hz. Ali’nin oğlu olduğuna göre bunlar ehl-i beyt soyundandır. Fakat ehl-i beyt dediğin zaman 2 kola ayrılıyor. Şöyle ki bir, şih kolu vardır birde meşaik kolu vardır. Meşaik kolu Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin soyuna derler. Şih kolu işte, Muhammed Hanefi, mesela annesinin Kayseri Rumu’nun kızı olması dolayısıyla şih koluna tabii bulunuyor biliyor musun. Hali hazırda Seyid-i Şih Hasan dediğimiz zaman Şih Hasanlılar, mesela bu Dersim’de 4 tane aşiret vardır Şih Hasanlı. Karaballı, Ferhat Uşağı, Abbas Uşağı, Kırgan Uşağı, bunlar Şih Hasanlıdır. Şimdi Seyidanlı dediğin zaman, Koç Uşağı, Kal Uşağı birde Gevüçler vardır. Bunlar da Seyidanlıdır. Seyid ile Şih Hasan birbirlerinin kardeşidir. Hoca Ahmed-i Yesevi’nin torunlarıdır.

Şimdi Sarı Saltıklılarla bu aşiretler doğrudan doğruya, aslında bu aşiretler mevcut Derviş Cemal müritleridir. Fakat bizim Derviş Cemal ile biz ile Derviş Cemal arasında bir bağımız var. Şimdi Derviş Cemal’in, geçmişte yani Derviş Cemal, Sarı Saltık döneminde aslında, bizim bir Derviş Cemal ile bir ikrarımız var. Derviş Cemalliler bize talip olmuşlar. Bu aşiretler içerisinde, bu saydığım mesela Karaballı, Ferhat Uşağı, Abbas Uşağı, Kırgan Uşağı veyahut Seydan’da, Gev Uşağı, Kal Uşağı, efendime söyleyeyim, bunlar Derviş Cemal mürididir. Fakat, bunlar arasında geçmişte bazıları tekrar diğer ocaklara gitmişler, hakkı olmadığı halde. Mesela, Baba Mansur’a

gitmişler, Kureş'e gitmişler, değil. Yani bunlar Derviş Cemal Ocağı'na bağlı olmaları lazım. Mesela Koç Uşaklılar şimdi Baba Mansur'a gitmiş. Baba Mansur'la mesela Koç Uşaklı'nın hiçbir alakası yok.

Koç Uşaklı aşireti. Mesela bazıları şey değiştirmişler. Olmaz yani. Bizimle zaten bizimle, Sarı Saltık'la Derviş Cemal'in geçmişte bir musahiplik bağı da varmış.

Hali hazırda Derviş Cemallilerin başı Şih Dede gil derler, bunlar Çayırılı'da, Erzincan'ın Çayırılı ilçesinde otururlar. Onlarda Derviş Cemallilerin ileri gelenleridir. Onlar da Sarı Saltıklılara müritlerdir, mürit olmuşlar.

Şimdi Alevilik İslamiyet'in kuruluşundan beri Alevilik devam ede gelir. Alevilik bugünkü dünkü bir mesele değil, Alevilik İslamiyet'in kuruluşundan mesela. Alevilik demek, ehl-i beyti sevmek demektir, Aliyi sevmek demektir mesela. Sonra her şey, Alevilik İslam'ın dışında değildir, Alevilik İslam'ın bizzat özüdür, mozağidir, Sonra İslam, İslam burada, Hz. peygamberin ve efendim Hz. Ali'nin 1400 sene evvel gelip İslamiyet'i kurma anlamı değildir. Benim bildiğim İslam Hz. Adem'den devam ede gelir. İslam Adem'den devam ede gelir, o günden bugüne kadar. Şimdi mesela Bektaşilik Alevilikten çok sonradır. Balım Sultan hazretleri Bektaşiliği yapıp kurmuştur. Balım Sultan hazretleri tarafından Bektaşilik kurulmuştur. Yani Hz. Hünkâr'dan sonra Balım Sultan hazretleri tarafından Bektaşilik kurulmuştur. Bektaşilik ile Alevilik arasında yani pek fazla bazı şeyler, inanç bakımından bazı şeyler... Şimdi Bektaşilikte dede soyu aranmaz, anlatabildim mi? Bektaşilikte soy aranmaz, yani dede soyu aranmaz hiç. Yalnız Bektaşilikte dergâhta yetişkin kendisini yetiştirir, ehli olduğu ondan sonra o dergâhı çalıştıran mesela kişi o zat onu imtihandan geçirir. Gerçekten o şeye layık ise tutar ona dede değil baba ünvanı verirler ve o baba olarak o Bektaşiler içerisinde o yolu sürdürür. Şimdi Alevilikte mutlaka evlad-ı resül aranır. Dede soyu aranır. Mesela bir başka kişi gelip o soya dedelik yapamaz biliyor musun bu mümkün değil. Değişiklik şöyle, bugün diyelim yöremizde doğuda Erzurum, Erzincan, Muş, Bingöl, Elazığ, Tunceli, Sivas kısmen, Malatya kısmen bizim bu yörelerin inançları aynıdır. Cemleri cemaatleri, inançları aynıdır. Fakat Bektaşilik ve Alevilik arasındaki inançlar bazen değişir.

Şimdi Hacı Bektaş-ı Veli'de Alevidir yani. Demin dedim ya, bu Bektaşiliği kuran Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli değildir, Balım Sultan'dır. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'de Şii'dir, Alevidir. Ehl-i beyt soyundandır. Bektaşilik şurda, mesela diyelim ki, 300-500 senelik önceki şey.

İnançlar içerisinde Dede Garkın olsun, Şah İsmail olsun, ondan sonra hatta ve hatta Mevlana Celaleddin-i Rumi olsun ondan sonra diğer evliyalar, farz-ı mahal diyelim ki Alevilerde bir çok da ozanlar var. Mesela Nesimi var, Fuzuli var, Yemini var, ondan sonra Pir Sultan var, Ondan sonra Virani var, Harabi var, Kul Himmet var. Bunlara saygı duymak gerekir. Şimdi bunlar mesela gerçekten gerek manevi yönden kendilerini yetiştirmiş ulu ozanlardır ulu bilim adamlarıdır.

Gadirhum hadisesi. Ondan sonra efendim deve semerlerini birbirlerinin önüne koydular. Orda çıktı bir hutbe okudu. Ali benim kanımdandır, tenimdendir, ruhumdandır, canımdandır. Ben kimin mevlası isem Ali'de onun mevlasıdır. Ali benden sonra İslamiyet'in ileri gelenidir. İslamiyet'i koruyandır falan dedikleri halde. Fakat Hz. Peygamber son adet-i nezide de gittiler güya peygamberi sorular falan. Peygamber orada bir kâğıt kalem istedi ki, vasiyetini yaza. Ona karşı çıktılar bırakmadılar, Peygamber vasiyeti de yazmadı. Sonra Hz. Ali'ye Şeyide vermediler, vekâleti de vermediler, Peygamberin şeyini. Vermeyince o kavga devam etti dört halife dönemi de geldi geçti. Dört halife döneminde Hz. Ali şehit edildi, Hz. Hasan zehirlendi, Kerbela olayı oldu.⁷² Şüheda orda, baş ta Kerbela'da kesildi, Şam'a gönderildi. Ondan sonra efendime söyleyeyim, 84 sene Emevi saltanatı devam etti. Ondan sonra Abbasiler geldi. Abbasiler de aynı ehl-i beyte o zulmü yaptılar. Mesela Abbasiler de 600 sene hüküm sürdüler. Mesela diyelim imamların beşini Emeviler şehit ettiyse altısını da Abbasiler şehit etti. 600 sene de onlar o zulmü devam ettirdi. Abbasiler yıkıldı bu sefer de Selçukiler geldi. Selçukiler döneminde Hacı Bektaş-ı Veli bu erenler, evliyalar işte Anadolu'ya giriş yaptılar. Bundan önce yoktu. Selçukiler geldi. Bütün eğer bu kavgalar, nizalar, dövüşler katliamlar, cinayetler neyse hepsi saltanat davası içindi. Saltanat için. Burada bir gerçeklik yoktur. Mesela Osman da geliyor. Mesela Osman gazi Şeyh Edebalı'nın damadıdır. Şeyh Edebalı'nın terbiyesinde büyümüştür. Şeyh Edebalı büyük bir zattır. Fakat 2. Beyazıd'a kadar Osmanlı padişahları buna sofu Beyazıd diyorlar, Yavuz'un babasıdır. O güne kadar Alevilik efendime söyleyeyim Şia bunların yanında geçerliydi, kıymeti bilinir. Ondan sonra, fakat 2. Beyazıd sofu Beyazıd iktidardayken, oğlu Yavuz Sultan Selim çıktı babasını zehirledi, kardeşini zehirledi. İktidara geçti. Bu sefer de getirdi bu şeriat düzenini getirdi. Şeriat düzenini getirince Şah İsmail orada Aleviliği, Şiayı ileri sürdü bu da Sünniliği şeriatı ileri sürdü, bir kavga çıktı. 40 bin kişi burada kılıçtan geçirildi. Bunlar hep saltanat davasıdır.

Devam ede geldi ve halen de bugüne kadar bunlar bitmiş değil halen de bugüne kadar da devam etmekte. Mesela ben şunu rahatlıkla söyleyebilirim. Bizim Tunceli'ye Abdullah Gül geldiği zaman, bugün bir reisi cumhurdur reisi cumhura döndüm dedim ki, “sayın reisi cumhurum dinim İslam kitabım Kuran peygamberim Hz. Muhammed bu kavga nedir, dövüş nedir, bu vurma nedir, kırma nedir, senlik nedir, benlik nedir? Daha niye bu sebep neden oluyor? Yani Alevi olmak suç değil Sünni olmak da suç değil. Herkes kendi kafasına, inancına göre bir şeyler yapabilir. Ama din aynı peygamber aynı kitap aynı.

Alevi olmak bir suç da değil. Hz. Peygamberin soyunu ehli beyti sevmek suç da değil. Ne bileyim işte böyle devam ede gidiyor işte.

1938' de mesela diyelim ki benim dedemin ismi Hıdır' dır. Bir de Molla Hıdır'ın oğlu Kasım. Onlarda Ovacık'ta öldürülmüş. Biz o zaman ovacıkta ikamet ediyormuşuz. Kasım Efendi de o tarihte Ovacık' ta askeriyede mütahitlik yapıyormuş. Tabi buradaki Saltık ailesine ferman çıktıktan sonra, öldürülme fermanı çıktıktan sonra dedem ile mesela Kasım Efendi de orda öldürülüyor. Hatta nereye defin ettikleri, mezarları da belirsiz. Mezarları hala bugüne kadar yok. Burada Karaca'nın altındakiler, tahminen 28-32 kişi bunlar. Kadın, erkek, çocuk, yaşlı. Sarı Saltık soyundan. İki de orda var bunlarla mı 32 oluyor işte neyse. O gününün Sarı Saltıklısı, yani böyle silahı elini almış, tetik nasıl çekiliyor, adam nasıl öldürülüyor, nişan nasıl alınıyor, bile o silahı kullanmış insanlar değil.

Sarı Saltıklar Ağuçan'a bağlı, hatta ve hatta Sarı Saltıklılar birbirlerine de bağlı. Kardeşler kendi arasında. Mesela bizim Sarı Saltıklıların birkaç ezbeti (kol) var. Mesela Seyit Mehmetler var, ondan sonra Menteşler var, Kurt Mahmutlar var, Budalalar var, Fındıklar var. Yani Sarı Saltıklılar olarak birkaç ezbete bölünmüşüz.

Kollarımız var. Güya geçmişte ecdatlarımız Karaca'da o ocağı kendilerine ocak olarak kabul etmiş ve ocak da olan aileyi de kendilerine büyük bir ocak olarak kabul etmiş.

Mesela Derviş Cemallilerin ocağı şimdi Erzincan'ın Çayırılı kazasında mesela Zulm (?) diyorlar orda. Mesela Ağuçanlıların ki Sivas'ta. Baba Mansurluların ki Mazgirt' de. Kureşanlıların mesela o da bu Düzgün Baba Nazmiye civarında. Yani her ocağın bir başı var eskiden. Bizim başımız Karaca'ydı. Her ocağın bir başı vardı. Şimdi hiç kimse baş maşı da tanımıyor. Ne bileyim işte öyle devam ede gidiyor.

Hacı Bektaş-ı Veli bugün Alevilikte yani bizim manevi inancımıza göre, Hacı

Bektaş-ı Veli'nin önce Ali sonra Veli olarak görüldüğü. Hacı Bektaş-ı Veli bugün İmam Musa-i Kazım'ın soyundan gelen 7. imamdan gelen, İbrahim Mükerehin, Mücavirin oğludur ve velayet mührünün sahibidir. Ondan sonra Aleviliği temsil eden bir baştır.

Hz. Ali'yi gerek Hz. Muhammedi şimdi ben zahiri yönden Abdullah'ın oğludur, Abdülmuttalib'in torunudur, Hz. Muhammed peygamber olmuştur. Kendisine risalet gelmiştir. Ondan sonra hatta kitap gelmiştir. Fakat ben Hz. Muhammed'in 1400 sene önceki Abdullah'ın oğlu olarak, benim manevi inancımda ben bunu kabul etmiyorum. Hz. Muhammed Adem yaratıldıktan sonra var idi. Hz. Ali Adem yaratılmadan önce var idi.

Allah-ü Teala Hz. Adem'i Havva ile beraber yaratıktan sonra, Yarattıktan sonra Cebrail Aleyselam'ı çağırıyor, Cebrail'e diyor ki, "ya Cebrail bu Hz. peygamberi diyor bu Adem'i Havva ile beraber al götür cennete diyor." Şimdi alıp götürüyor cennete. Cennetin kapısının üzerinde bir tabela var. Adem Cebrail'den soruyor, diyor ki "bu tabela nedir. Diyor "bu bir yazıdır. Burada la ilahe illallah Muhammeden Resulullah yazıyor" diyor. Daha Muhammed piyasada yok ama. Adem soruyor diyor ki, "ya Cebrail ne demek senin okuduğun bu şey?" La ilahe illallah bu mükavanadı temsil eden yüce Allah'tır. Muhammeden Resulullah, onun diyor son mürsel peygamberdir diyor. Allah-u Taala bu kainatı onun yüzü suyu hürmetine yaratmıştır diyor, anlatabildim mi? Ondan sonra, Ademi alıyor götürüyor cennete sokuyor. Cennet demek Arapçada bahçe demektir. Cennet demek Türkçe bahçe anlamında. Götürüyor cennete. Cennette Hz. Adem'e diyor ki Cebrail, "ha bu meyveden ye, ha bu meyveden ye, ha bu meyveden yeme diyor. Yeme dediği buğday. Neyse, fakat şeytan Adem'e karşı kinli. Çünkü lanete müstahak olmuştur. Adem'den intikamını almak için gidiyor cennet kapıcısına diyor beni içeri al, neyse zor bela alıyor içeri. İçeri alınca içeri gidiyor. Önce gidiyor Havva anaya diyor ki "bak bütün nimetleri size haram etmiş, işe yarayanları size ye diyor." Bunu yeki diyor, bunda ne lezzet var bu buğday için. Havva yiyor. Havva da Adem'e yedirtiyor. O zamana kadar insanoğlunun erkeği kadını belli değil. Cinsel ayrım yok. Onu yedikten sonra şişiyor, şişiyor, şişiyor. İkisi de nerdeyse patlamaya gelecek kadar. Allah-u teala şeytana diyor ki, "nasıl buğdayı yedirdin git öyle de kurtar." O geliyor bir parmak ona dürtüyor, bir parmak ona dürtüyor biri erkek biri kadın oluyor. Cinsi şeyler meydana geliyor. Neyse fakat Allah-u Teala Ademi kovuyor Havva ile beraber. 40 sene bunlar kovuluyorlar. 40 sene dışarıda birbirinden ayrı kalıyorlar. 40 sene sonra Hz. Adem bir gün, hiç başını da yerden kaldırmıyor, gözyaşı döküyor. 40 sene sonra birden

bire, “rabbim diyor ne olur, beni diyor cennetin kapısının üzerindeki tabeladaki isme bağışla diyor. Ve o zaman Hz. Adem’i türbesine kabul ediyor. Ondan sonra Havva ile tekrar birleştiriyor. Tekrar birleştirdikten sonra diyor ki, “sizin artık cennette yeriniz yok gidin toprağı karıştırm kazanın yiyein” diyor.

Alevi kültüründe, Alevi felsefesinde, Alevi düşüncesinde bizde Hz. Ali bizde mesela Alevilikte Allah, Muhammed, Ali üçlüsü vardır. Allah, Muhammed, Ali üçlüsü içersinde biz bunları bir nur kabul ediyoruz. Bir tek nur kabul ediyoruz. Allah-u tealanın nur-u azimetidir. Hz. Resullah’ın nur-u nübüvvetidir. Hz. Ali’nin nuru da nur-u velayettir. Bunların üçü bir nurdur. Ondan sonra biz yani ben Hz. Ali’ nin bundan 1400 sene evvel diyelim ki babası Ebu Talip annesi efendime söyleyeyim bilmem kim böyle değil. Ben Muhammedi de Abdullah’ın oğlu olarak kabul etmiyorum. Bizim anlayışımızda bunlar kainatın tecelliyatında, mesela Hz. Peygamberin Hz. Ali’nin, Hz. Adem’den, yaratılmazdan önce bunların varlığını biz kabul ediyoruz biliyor musun.

Hz. Adem Aleyhisselamı Allah-u Teala yarattığı zaman Havva ile beraber Hz. Cebrail’i çağırıyor diyor ki “Ademi diyor cennete götür.” Adem’i cennete götürüyor Havva ile beraber. Fakat cennete gittiği zaman cennet kapısının üzerinde bir tabela var tabi. Adem’ in okuma yazması yok. Cebrail’den soruyor, “ya Cebrail karındaş burada bir şey var bu nedir falan.” Diyor o bir tabela onun üzerinde yazı var diyor. Peki diyor nedir o yazı? Diyor ki orda La İlahe İllallah Muhammeden Resulullah yazılı. Ne demektir diyor. La İlahe İllallah demek bu kevnü mekanı kuran cenabı zülcareen hazretleridir diyor. Muhammeden Resulullah dediği de, bu da diyor, ahir zaman nebisidir diyor. Kainat bunun yüzü suyhürmetine tecelli olmuştur. Şimdi ben Muhammed ile Ali’nin o tarihte beraber geldiklerine inanıyorum ve biz Hz. Ali’yi o şekilde tanıyoruz. Muhammedi, Ali’yi o şekilde tanıyoruz.

Bunlara güruh-u naci soyu derler biliyor musun. Hz. Adem’in oğlu Hz. Şit’in soyundan geliyor. Hanımı da Naciye’dir. Havadan değil anlatabildim mi biz ona güruh-u naci diyoruz.

Yani diyelim bundan 1400 sene önce Hz. Hüseyin Kerbela’da önu kesilmiş. Mesela akraba-i talükatı ile beraber yakınlarıyla beraber efendime söyleyeyim Emeviler tarafından önu kesilmiş. Yezid tarafından önu kesilmiş ve aynı zamanda sahra-İ Kerbela’da çoluk çocuk yaşlı hepsi beraber mesela şehit olmuşlar. Tabi bu Hz. Hüseyin hattı zatında Hz. Peygamberin torunudur, Hz. Fatime’nin oğludur, Hz. Ali’nin oğludur, Hz. Hasan’ın kardeşidir. Hz. Peygamber bunları cennet gülleri olarak kabul etmiştir ve

bunları Hz. Peygamber, Hasan'ı da Hüseyin'i de omuzlarında taşımıştır biliyor musun. Omuzlarında taşımıştır. Yani bu nevs-i ammare için işte bir iktidarı ele geçirmesi için ehli beyte bu zulüm yapılmış. Yani bunların hak ve hesabı bu işte yok. Hatta cenabı peygamber miracı mukaddese gidiyor. Döndükten sonra Gadirhum denilen bir yere geliyorlar. 100 bin kişi toplanıyor. Bu 100 bin kişinin toplanması ile beraber Hz. Peygamber ölümünün yakın olduğunu fark ediyor. O 100 bin kişiden helallik alıyor. Hatt-ı zatında cenabı (?) Hazretlerinin Hz. Peygambere bırakmış olduğu emaneti oradaki ümmetine tebliğ ediyor ve Ali'nin orada, kendisinden sonra halife olmasını emrediyor. Benden sonra varis ve vasim Ali ve evladıdır diyor. Ondan sonra benden sonra, bunlar benim yerime geçecektir diyor, benim ehli beytim yerime geçecektir. Fakat hatta oradaki bazı akliselim adamlar, mesela ondan sonra halifelik iddiası yapanlar ve halifeliğe geçen Ebubekir, Osman, Ömer bunlar da gidip, hatta Hz. Peygamberi, Hz. Ali'yi tebrik ediyorlar. Ya Resulullah, Ali diyorlar biz senin bu derece mevkiye sahip olduğunu bilmiyorduk seni tebrik ediyoruz. Fakat Hz. Peygamber fazla kalmıyor, 1 -2 ay sonra rahatsız oluyor rahatsızlığı esnasında işte ümmetten ileri gelen adamlar Hz. Peygamberin, efendime söyleyeyim ziyaretine gidiyorlar. Kendisine geçmiş olsun ziyaretine gidiyorlar. Hatta orada peygamber efendimiz diyor ki kâğıt kalem getirin, ben size bir vasiyet yazayım. Ömer de orda. Hz. Peygamberin şuur dengesi yerinde değildir diye mesela reddediyor ve o vasiyet yazılmıyor. Ondan sonra Hz. Peygamber de bunları kovuyor yanından. Fakat kendi de işte beka alemine göçüyor. Beka âlemine göçüyor ve sonra bunlar Hz. Peygamberin naaşı ile hiçbir zaman uğraşmadılar veya gelip bir hizmet etmediler. Efendime söyleyeyim. Ömer kılıcını çekiyor Ebubekir'i katıyor önüne gidip Ebubekir'e oy topluyor ve halife tayin ediyor ve Ebubekir' den sonra da Ebubekir de Ömer'i tavsiye ediyor ondan sonra Osman oluyor. 4. halife güya Hz. Ali efendimiz oluyor. Hz. Ali efendimiz her ne kadar halife olduysa da mesela karşısında rakip olarak Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye Şam valisi olarak tayin ediliyor Osman tarafından. İşte Hz. Ali efendimiz Muaviye'nin teşvik ve tahriki ile şahadet şerbetini içiyor, mescitte şehit ediliyor falan. Ondan sonra Hz. Hasan efendimizin karısı Cüde'nin eliyle zehirletiliyor. Bu da tabi onların teşvik ve tahriki ile. Ondan sonra Hz. Hüseyin'in Kerbela olayı meydana geliyor. Ve 72 kişi ile Kerbela olayında kadın erkek şahadet şerbetini içiyor yani şimdi buralarda ister istemez hali hazırda olay bazı kişiler tarafından kâğıt üzerine alınmış. Okuduğumuz zaman kitap haline gelmiş okuduğumuz zaman yürekler acısı yani, insan olan o zulme, o hakarete

tahammül edecek bir durumda değildir.

12 imalarda niyet ediyoruz orucumuzu tutuyoruz elimizden geldiği kadar tabi böyle gıda bakımından yemede içmede bazı şeyler oluyor. Mesela su içmiyoruz, orucumuzu tutuyoruz ondan sonra onları Kerbela olayında şehit olan o zatlara gönlümüzde zikrediyoruz. İcabında bazı vatandaşlarımız hatta bu şey üzere gözyaşı dökenler var ağlayanlar var sızlayanlar var. 12 günümüzü oruç tuttuktan sonra su içmiyoruz. Bir de aşure yapıyoruz, aşure yaptıktan sonra kurban kesiyoruz.

Hızır-İlyas, Hızır-ı nebi dediğimiz zaman bunlar iki, bunlar aslında nebidirler, peygamberdirler. Fakat cenab-ı hak bunlara son zamanda, bunlar ölümsüz oldular. Dünya durdukça bunların varlığı var olacaktır. Şimdi bunların birisi karalar bekçisi, birisi denizler bekçisi. Bunun Hızır aleyhisselam, bu şeye vasıl olduğu zaman Hızır aleyhisselam büyük bir nebidir. Nebi olması ile beraber Hz. Musa'ya mürşitlik yapmıştır. Ondan sonra, Hızır aleyhisselam ölümsüzlüğü tatmak için Allah-u teala buna ab-ı hayatı söylemiştir. Git ab-ı hayatı bul iç, sen ölümsüz olacaksın. Dünya var olduğun sürece senin varlığın ve canlılığın devam edecektir. Hızır aleyhisselam netice itibari ile gidiyor 3 gün içerisinde dolaşiyor ab-ı hayatı suyunu buluyor. Ab-ı hayatı içtikten sonra ölümsüz oluyor. Aynı zamanda, ki Hz. Musa'nın dönemidir, Hz. Musa'ya da mürşitlik yapıyor. O, 3 gün içerisinde Hz. Hızır'ın çekmiş olduğu çile, o ab-ı hayatı buluncaya kadar o çileden dolayı Hızır aleyhisselam adına 3 gün oruç tutuluyor. Bu hatta bir şey de var ki, Kuran-ı Kerim'de, Dehr suresinde var. Dehr süresinde. 7. ayetinden 21. ayetine kadar. Birde orda bir şey daha var. Güya orda Hasan, Hüseyin'in rahatsızlığı nedeniyle 3 gün oruç tutulmuş

Alevilikte dört kapı vardır. 1. Kapı, rehber kapısıdır. 2. Kapı, pir kapısıdır. 3.kapı, mürşit kapısı, 4.kapı musahip kapısıdır. Musahip kapısıdır. Şimdi Alevilik bu dört kapı ile mukimdir. Yani birisi eksik oldu mu olmaz. Şöyle tarif edeyim. Öz olarak rehber, ilkokul öğretmeni yani benzetme olarak, pir ortaokul öğretmeni, mürşit lise öğretmeni, musahiplik kapısı hak ile hak anlatabildim mi. Yani dört canın bir can olması bu kadar bir birine kenetlenmesi bir birine inanması, bir birine güvenmesi anlamında. Yani illaki dört kapıya sahip olman için musahibin olması lazım. Musahiplik bizde daha evladr. Çünkü o, 3 kapıyla, tarikat-ı âliye giremezsin, yani Alevi olamazsın. İllaki musahibin olacak. Evli olmaları gerekir. Çünkü Alevilikte dört can bir gömleğe giriyor. Yani eşleri de aynı onlar gibi musahiplik kavline ikrar verecek, kabullendikten sonra,

evet derler. Fakat o anda bunların tercüman kurbanı olur, bir kurban getirirler. Tercüman kurbanı tekbirlenir, kesilir. Kesildikten sonra bunlar Tarık ve (?) altına girerler ve bunların hutbesi okunur. Hutbeleri okunduktan sonra görgüye ceme girebilirler. Fakat başka türlü giremezler, yani hakları yoktur. Musahiplik gerçek musahiplik budur.

Hz. Ali efendimiz düğüne gitmeden önce (?) kalesini gidiyor işgal ediyor biliyor musun, cenge gidiyor. Şimdi Hz. Fatime'nin annesinden kalma bir emaneti varmış onu hediye olarak götürmek istiyor Hz. Ali efendimiz, kabul etmiyor anlatabiliyor muyum? İşte gidiyor (?) kalesine falan. Şimdi kirvalık aslında şöyle bir şey var, bu memlekete bunu çok önemli tutmuşlar. Kirvalıkta bir ikrardır temeli sevgiye dayanır. Şimdi hatta bunu buralarda devlet yok, hükümet yok, asker, jandarma yok, polis yok, bir şey yok biliyor musun? Olmadığı zaman aşiretler arasında bazı çelişkiler oluyor biliyor musun, aşiretler bir birine giriyor. Bir birini vuruyorlar bir şeyler yapıyorlar. Adam öldürülüyor falan. Şimdi tutuyorlar bu kirvalığı ileri sürüyorlar. Hatta aşiret arasında aşiret büyükleri ağaları arasında işte bir kirvalık konumu giriyor. Bununla da o insanlar bir birine karşı o kötülüklerden uzak duruyorlar yani kötülük yapmıyorlar. Falan ağa benim kirvamdır, falan adam benim kirvamdır ben ona kötülük yapamam anladın mı? O kötülükleri ortadan gidermek için.

Mesela güneş olsun, ay olsun. Güneş gündüz, ay da gecenin, yani şu cihani aydınlatıyor. Yani hani şöyle bir şey var. Rabbim bizi karanlıkta koyma, çok şükür bu ışığın var hamdolsun senin ışığına ve hamdolsun senin yarattığın bu ışığa biliyor musun? Bu şöyle itikat ederek bu senin nurundur biliyor musun? Senin ışığındır diye. Mesela eskiden de şimdi de var insanlarımız arasında güneş çıktığı zaman niyaz olurlar, olduğu yerde. Rabbim çok şükür ki bu ışığı üzerimizden kesmedin. Gerek ay gerek güneş biliyor musun? Tapma falan değil hâşâ.

Öpüyorlar evin köşesini, taşı öpen. Mesela yanında adam varsa beraber birbirini öperler. Allah'a hamd-u sena olsun ki bu ışığı üzerimizden kesmiyorsun. Gece ay ışığını gündüz de gün ışığını. Yani bu demektir.

Ana Fatma'nın, peygamberin kızı olmakla beraber, yani bugün cennet hatunlarının başıdır, anladın mı. Yani ayın ışığını o kadar şey yaparlar ki yani bunu benzeteme yaparlar. Yani Hz. Fatma'nın güzelliği de işte bu ay anlamındadır biliyor musun? O şekilde değerlendirirler. Ay Hz. Fatime'nin bizzat kendi nuru değil, benzetmedir.

Güneş de, Ali olsun Muhammed olsun. Onlar da kâinatın ışığı sayılır. Onlar da

biliyor musun? Yani kâinatın ışığı sayılır. Bir nur olarak herkes kendi gönlüne göre şey yapabilir. Bizim yöremizde hemen hemen her yüksek dağda bir evliyanın bir yatır var. Mesela Yılan Dağı diyoruz. Yılan Dağı'nda, Kırklar Dağı diyorlar oraya, biliyor musun? Kırkların ismi geçiyor orda. Mesela Sarı Saltık Dağı, Sultan Baba Dağı, Munzur Dağı, efendim Düzgün Baba Dağı. Yani her dağda hemen hemen bir evliya yatıyor biliyor musun? Bu dağlara verilen önem budur biliyor musun? Sular, yani sular içerisinde de bazı evliyaların mucize yönleri var. Mesela Munzur Babanın oradaki suyu bir defa öyle kendiliğinden akmış değil. Kerametle. Birçok sular da evliya tarafından kerametle akıtılıyor falan ve zaman geçtikçe o evliyanın ismi oradan siliniyor, yani sudan ziyade o evliyanın ismine saygı duyuluyor. Ağaçlar bir türbenin yanında hani bir ağaç vardır anlamdın mı veyahut bir bölge vardır bir evliya tarafından bir şeyler söylenmiştir geçmişte biliyor musun? Şuraya balta girmesin denilmiştir biliyor musun? İşte burada şu evliya vardır girmesin burası böyle yeşil kalsın. Bu bir nefestir yani.

Ateşin de büyük hikmeti vardır. İnsanoğlu ateşten faydalanıyor. Ateş yakıcı bir varlıktır, ama faydası da çoktur. Mesela faydası nedir, mesela kışın ateş olmasa soba yanmasa şu olmasa bu olmasa mesela fayda şey yapamazsın, yararlanamazsın biliyor musun? Sen bakma şimdi elektrik falan çıkmış, fakat ateş yine, inançtır bir inançtır

Sarı Saltık, Derviş Cemal, Ağuçan, Baba Mansur, Seyid Mahmud-i Hayrani. Yani bu yörenin cemleri bu ocakların içerisinde değişmez yani biliyor musun? Yani şöyle, birazda bölgeyi böyle açalım. Diyelim ki Erzurum, Erzincan, Muş, Bingöl, Tunceli, Elazığ, ondan sonra Malatya, hatta Sivas'ın aşiret bölümü, Malatya kısmen biliyor musun? Bu yöredeki Alevilerin cemleri pek değişmez. İşte dedim ya, cemlerde Bektaşiler ile Alevilerle arasındaki cemlerde ufak değişiklikler olur. Yani başka değişiklik, bir şey yok. Şimdi mesela Bektaşilerin cemlerinde içki de içerler. Dem derler ona fakat bizde kesinlikle bizim cemlerde kesinlikle içki içilmez. Mümkün değil içkili adam oraya giremez.

İbadetlerimiz Türkçedir, deyişlerimiz Türkçedir, miraçlamalarımız Türkçedir, duvazdeh imamlarımız Türkçedir, dualarımız Türkçedir biliyor musun? Yani Kürtçe, geçmişte belki efendime söyleyeyim, Türkçe bilmeyenler kendi diliyle efendime söyleyeyim Zazaca bir iki dua yapmışlardır mesela, anlamdın mı. Fakat ibadetlerimiz aslında Türkçedir yani.

Görgü cemi ile. Birde şey var, gösteri cemi var mesela halk arasında yapılıyor. Yani görgü cemine fakat işte görgü cemine dedim ya görülmeyen, musahipliği olmayan

giremez. Görgü cemine. Ama diğer cemlere her vatandaş girebilir.

12 hizmet sahipleri cemin içinde seçilir, yani anladın mı o hizmeti yapacak kişiler onlar görevlendirilir. Oradaki dede tarafından pir, mürşit tarafından görevlendirilir. Kapıcısı, gözcüsü, efendim çıracısı, efendime söyleyeyim ne bileyim işte süpürgecisi, lokmacısı, zakiri, İznikçisi, yani orada görevlendirilir.

12 Ocağın, mesela diyelim ki Sarı Saltık ocağı bir, Derviş Cemal Ocağı iki, Ağuçan üç, Kureşan Ocağı dört, Baba Mansur Ocağı beş, ondan sonra (...) Yav ocaklar şimdi hepimiz aynı kökenden geliyoruz yani. Dedegan ocağından, evladı resul ocağından, mesela 12 imamların soyundan geliyoruz. Ocaklar, burada Ağuçanlı var, Kureşanlı var, Baba Mansurlu var, Sarı Saltıklı var, Derviş Cemalli var, efendime söyleyeyim Üryan Hızır Ocağı var, Ali Abbaslılar var, ondan sonra ne bileyim Munzur Baba Ocağı var, Pir Sultan Ocakları var yani her ocaktan burada hemen hemen var yani. Taliplerimiz de var. Derviş Cemallilerle bir ıkrarlığımız var. Ağuçanla Sarı Saltığın bir ıkrarı var. Ama mesela bir Kureş, Seyit Mahmud-i Hayrani dedik, Baba Mansur da kendi aralarında ıkrarlıdır.

6.2. Erzincan'da Yapılan Görüşmeler

6.2.1. Ağuçen Ocağından İsmail Erdoğan Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Bilecik – Osmaneli, 1947)¹⁹²

Erzincan Büyük Kadağan köyü sakinlerinden Ağuçen Ocağı'ndan Mirseyit kolundan seyit İsmail Erdoğan'ım. Eskiden dedelere seyit derlerdi. Halen de çoğu yerde dedelere seyit denir. Seyitler kendilerinin peygamber soyundan olduğuna inanırlar ve Ehlibeytin soyundan olduğuna inanırlar. Müşrikler Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'ya sen ebdersin yani erkek çocukları yaşamadığı için soyu kesik dediler. Bu söz Hz. Muhammed'in ağrına gitti ve ondan sonra Kuran-ı Kerim'in Kevser suresi indi. Allah diyor ki Muhammed'e kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik, senin soyun oradan yürüyecek. Kevser kızı Fatıma anamızdaki Hz. Ali ve evlatlarıdır işte bu kevser suyu da Fatıma Anamızdan doğan, çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve işte bu kevser ırmağı böyle sürekli akar akar Hz. Muhammed'in Ehlibeytim dediği işte bunlardır. Peygamber Allah'a yalvarıyor diyor; Ya Rabbi Ehlibeytimi seveni sende sev, sevmeyenleri de sevme

¹⁹² “Ailesi Dersim sürgünü olan İsmail Erdoğan Dede sürgün oldukları Bileciğin Osmaneli ilçesinde dünyaya gelmiştir.”

sevmeyenleri de ıslah et, Ya Rabbi. Biz seyitlerde o kevser suyunun akarıyız. Seyitlik Hz. Muhammed'den kalmıştır bizlere. Çünkü biz Hz. Muhammed'e şöyle salavat getiririz "Bismilahirrahmanrahim Allahümme salli ala seyidine Muhammed ve Ela Ali Muhammed. Seyitlik Cenab-ı Allah'a vekillik yapmak anlamındadır. Çünkü Cenab-ı Allah meleklerle diyor ki; varım Adem'e secde edin çünkü Adem'i kendime vekil tayin ettim. İşte seyitler yani dedeler kendilerini bundan böyle Allah'ın emirlerini taliplerine yani kendilerine talipli olanlara sürekli söylerler. Allah'ın sevdiği işleri yapın sevmediklerinden uzak durun. Seyitler her yıl sonbaharda taliplerine giderek görgü ve sorgudan geçirirler. Her Alevi'nin ahiret kardeşi vardır. Hz. Muhammed ile Hz. Ali müshahip oldular. Yol erkan onlardan bize kaldı. Yazın görgü sorgu olmaz. Güzün başlar, yazları herkes çiftiyle tarlasıyla ve çoluk çocuğunun nafakasıyla meşguldür. Çalışmak ibadettir ama helalinden çalışmak. Dede sonbaharda taliplerinin köylerine giderek taliplerine şöyle der. "Ey talipler biz buradan ayrılalıbir yıl oldu bu bir yıl içerisinde durumunuz nicedir. İşte Alevilik'te görgü sorgu burada başlıyor. Her Alevi o kevser suyunun akarı olabilmesi için müshahip kavline girmesi lazım. Yoksa görgü cemlerine de giremez. Görgü kurbanı da yiyemez. Dede müshahiplere bu bir yıl içinde yalan söylediniz mi, dedikodu ettiniz mi, elinizle koymadığınızı aldınız mı, yani hırsızlık yaptınız mı. Gözünüzle görmediğinizi görmüş gibi gördüm dediniz mi, hiç kimseyi incittiniz mi, büyükleri sayarak küçükleri sevdiniz mi? Komşunuzun ve akrabalarınızın haklarına tecavüz ettiniz mi, üzerinde kul hakkı var mı. Kısacası elinize belinize hakim misiniz? El bel dil şudur: Elinle koymadığımı alma, yani hırsızlık etme, eşinden başkasına meyl etme. Çünkü Allah'ın emriyle senin eşin. Yani evli olduğun eşin vardır bu gerek erkek gerek kadın olsun. Diline hakim ol; yalan dedikodu iftira atma bunlar çok kötü şeylerdir. Taliplerde se bunlar dinlendikten sonra bu kötü şeylerin hiçbiri bizde mevcut değildir. Dedeler bununla kalmaz komşusunu komşusundan sorar. Eğer komşusundan haklı olarak razı değilse dedeler o müshahip olan talipleri erkan altından (tarik) geçiremez. Ölmeden evvel ölmek lazım. Aynı zamanda ahirette hesaba çekilmeden önce bu dünyada hesaba çekilmek demektir. İşte Hz. Muhammed Cebrail emin, Muhammed'i Tarık altından geçirdi ve adı da Rıdvan biatı oldu. Sonra da Kuranın Fatiha suresi indi. Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah müminlerinden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş onlara güven duygusu vermiştir. Onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir. Rahmetli babam Aziz dede bir köye taliplerini görgü sorguya gidiyor, yıl 1945 o zamanda babamlar Dersim sürgünü olarak

Bilecik- Osmaneli'ne sürgün gidiyorlar. Erzincan'a iş icabı gelmeleri bile yasak tek suçları bugün daha iyi anlıyorum ki Alevi olmaları ve seyit olmamalarıdır. Rahmetli babam da bu yasağa aldırış etmeden gizli yollarda Erzincan'a geliyor. O tehlikeyi göze almasının sebebi Allah'a karşı vekilliğini yerine getirme sorumluluğudur ve öylede yapıyor. Gümüşhane-Kelkit köylerinden Günbatur köyüne taliplerine görgü sorgu için gidiyor. Müsahiplerine yukarıda saydığım şeyleri söylüyor. Bu saydıklarımın sizde de böyle kötü durumlar varmı? Onlarda diyorlar ki pirim üzerimizde herhangi bir kul hakkı veya kötü bir durum yoktur. Babamda diyor ki biz 1938 senesinden bu yana yedi yıl geçti.(Çünkü biz sürgündeydik gelemedik) Ola ki bu yedi yıl içerisinde olumsuz durumlarınız olmuştur onun için köyü gezip diyeceksiniz ki biz Muhammed Ali'nin yoluna gidiyoruz ölmeden evvel ölmek istiyoruz. Bizden razı olup üzerimizdeki bulunabilecek haklarımızı helal ediyor musunuz? Köy komşuları da o müsahiplerde hakkı olan varsa helal eden eder etmeyen alacağı varsa veya onlardan kötü söz ve küfür işitmişse yahut gücü yettiği için komşusunu ezmişse o komşusu gelir seyide şikayette bulunur. Dede devamlı güçlünün karşısında güçsüzün yanında haklıdan taraftır. Babam müsahipleri köyden helallik almak için gönderiyor tabi müsahipler iki bacı iki mümin kardeş bunlar köyden ev ev gezerek helallik almada olsunlar. Babam oda da beraber oturdukları insanlara köylülerden helallik almaya gider. Bu müsahiplerden biriside köyün muhtarıdır. Babam diyor ki oda da oturanlara siz bu müsahipleri nasıl bilirsiniz. Bayağı bir istihbarat yapıyor. Ordakiler de diyorlar ki muhtar olan müsahibin birisi. Koyun çobanının bir teneke buğday hakkı vardı vermedi dedem bizim köyde yirmi hanede sunni var bu sunnilerden biriside köyün çobanlığını yapıyor. Herkes beşer, onar, yirmişer koyunu çobana teslim ederdik. Çobana da bir teneke buğday verirdik. Çoban hakkı olan buğdayları harman zamanı toplardı. Fakat muhtarın koyunu hak alma zamanına yakın koyunun bir tanesi ölüyor. Muhtar diğer koyunların hakkını veriyor. Ölen koyunun hakkını vermiyor. Çobanda diyorki; ben mi dedim koyunun ölsün, ben koyunun peşinde bir yaz koştum. Bunun hakkınıda vermem lazım diyor. Babam müsahipler köyü gezip geldikten sonra muhtara köyün hepsini gezdiniz helallik aldınız mı? Evet diyorlar. Babam diyor ki o çobanın evine gidip helallik aldınız mı? muhtar o sünninin evine niye gideyim diyor. Aziz dede diyor ki; Kapı komşu hakkı Tanrı hakkıdır. Sen hak demek mecburiyetinde kalacaksın ama çobanın senin üzerinde hakkı var. Bu çobanın hakkını vermedikten sonra ben seni görgü sorgudan geçirerek sana dua edemem. Babamın anlattığına göre muhtar bunu bir gurur meselesi haline getirmiş. Aziz

dede muhtarıda yanına alarak çobanın evine gidiyor. Aziz dede diyor ki biz alevilerde görgü sorgu vardır. Bizim üzerimizde bir kul hakkı olursa bu görgü cemine giremeyiz. Muhtar, çobanın hakkını veriyor. Muhtarla çoban barışıyor. Çoban diyor ki dede buralara her zaman gelin gidin siz pek zamandır yoksunuz böyle müşküller çok oluyor. Dede diyor ki bizim uçan kanadımızı kırdılar bizi sürgün ettiler. Bu gelişim kaçak oldu. Çoban da diyor ki senin gibi kaçağa sürgüne can kurban olsun. İşte böyle adaletli zamanlarmış.

6.2.2. Ağuışen Ocağından Mustafa Erdoğan Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Erzincan Büyükkadağan Köyü, 1928)

-Allah'ın kulu, Peygamberin ümmeti ve Ehlibeyt soyundanız. Şimdi geçmişten bahsetmek istiyorum. Burdaki amacım geçmişten bahsederek gelecek günlerimize tedbir almamız. Geçmişten ibret almayan, geleceğe tedbir almayan, bu fikri de Allah'ın emri üzerine kullanmayan adam ne Allah'a kul olabilir, ne Peygambere ümmet ne seyit ne de Alevi olabilir.

Şimdi yaradılışımızı söyleyelim. Allah'ın kulu, Peygamberin ümmeti, Ehlibeyt soyundan, güruhu Naci soyundan gele gele Adem Aleyhisselam'dan, İdris Aleyhisselam'dan diyelim yüzyirmisekiz peygamberin soyundan gele gele Ali ile Muhammet'te birleşiyor. Cenaballah, Muhammet ve Ali aşkına biz Ehlibeytiz o yüzden Ehlibeytin esas inancı üzerine konuşacağız. Şimdi burada cemaatin yüzü suyu hürmetine ispatını yaptık, Ehlibeyt anamız, babamız, sülalemiz hepsinden yani güruhu naci soyundanız. Fakat burada da cenaballah bırakmıyor insanı. Burda da hem seyit olanı imtihana çekiyor hem Aleviyim diyenleri, hem de kul olanları. Ankavuz ayetinin ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ayetlerinde Cenab-ı Allah diyor ki “ey kulum! ben sizi severek yarattım. Bana kul olmak için imtihasınız” diyor. Nedir imtihan beni tanıyıp da emrimde yaşayacağınız için imtihasınız. Doğru yürüyüp, doğru gezmeli, gönülde gül yıkarsan yapılmaz. Vücuttaki organları Allah'ın emri üzerine kullanmak şart bize. Cenab-ı Allah böyle imtihan ediyor kullarını. Geçiyor efendim biz seyitleri imtihan etmeye. Diyorki İbrahim Aleyhüselam: “Ya İbrahim!, seni imtihan ettik çok dürüstsün, seni yeryüzündeki insanlara imam tayin ettik”. İbrahim Aleyhüselam da diyor ki “Ya Rabbim benim zürriyetime de bu imamlığı ver”. Cenab-ıallah da diyorki: “Ya İbrahim, kötü fikirli olana, hasetçiye, ikiyüzlü olana, zalime bu görev verilmez, haramdır”. Dikkat edin Evlad-ı Resul'un en büyük imtihanı bu, yetmişüç milleti Allah yarattığı için

severek, bizim aslımız bunlarla el ele, el hakka yaşamalı. Allah bu sıfattan ayırmaya cümlemizi, bu imtihan kıyamete kadar devam edecek. Çünkü Peygamber'in bir hadisi var; sordular “Ya Muhammed senin erkek zürriyetin yok, senin soyunu kim sürecek?” Dedi ki benim yolundan giden benim zürriyetim, benim evladım olacak. Burada yoldan gitmek çok önemli. İspatını yapana işte niyazımız. Bu da paraya, pula maddi olana değil iyi niyete bağlıdır.

-Burada hiç bir şekilde zorunluluk olamaz. Dinde zorlama olmaz. Çok dikkatli olalım, akşam ikrar iman sabah toz duman demeyelim. Ölü ikrarı vermeyelim, verirsek de bu ikrardan dönmeyelim. Muhammed derki: Ey toplum! “Beni seven Ali'yi sever, Ali'yi seven Allah'ı sever.”

O yüzden biz Alevi olanlar, seyit olanlar, bizim künyemiz Allah-Muhammed-Ali'dir. Bu üç varlığa aşık olup, hiç bir şey bilmeseyse bile bir insan, bu emirleri yerine getirdiği için mükâfatını Allah'tan alacaktır. Evet şimdi aslımız, yer su iken, gök tufan iken ve biz güruhu naci kandilde nur idik.

-Bir de onyediyevrah, onyedikerembestler, bu işte ben dört dörtlük Aleviyim diyenlerin soyudur. Sonradan bu kubbede dört kapı, kırk makam, oniki farz, üç sünnet, bir kifaye, bir şartı işleyenlerdir Aleviler. Ve Ali ile Muhammed'in zamanına gelince onyediyevrah olmuş onyedikerembest. Cenab-ı Allah bu onyedikerembestin inancını, işleğini bizden eksik etmesin, ispatı budur.

-Mayamız onyedikerembestten gelir. Bu kıyamete kadar devam edecek. Kimin elinde devam edecek, inancına imanına Allah'ın emri üzerine, Hz. Peygamberin sünneti üzerine, Hz. Ali'nin işlekleri üzerine, yolu kim tutarsa onun elinde devam edecek. İbadetin, günü yok, saati yok fakat bizden kuvvet soran sultanlarımız, hatta çok yakında Hz. Hüseyin Efendimiz, Kербela'da şehit olan çocuklarıyla, ki yanında kendisi şehit olacaktır, perşembeyi cumaya bağlayan gece sabaha kadar ibadet etmişlerdir. Ve o gün hitap etmiştir bu inançlı insanlara. Alevilerin ibadet günleri perşembeyi cumaya bağlayan gecedir. Ta ezelden buraya ikrarlıyız. Kıyamete kadar da bunu devam ettireceğiz.

Kırksekiz perşembeyi cumaya bağlayanların dört dörtlük işleği işleyenlerin işte niyazı (elini öperek göğsüne götürür).

-Ama ne varki bizden evvelki kudretli dedelerimiz bir zaman teyit etmişler... Tabiki elinin emeği ile çalışan çiftçisidir, işçisidir, mardin 17'sinde bağlamışlar cemlerini. Taa ki Kasımın 15'ine kadar işleri ile güçleri ile uğraşmışlar, ondan sonra

yine başlamışlar Dar-ı Mansur olmaya, kurban kesmeye, cem tutmaya, dedelerinden miras kalan işlekleri işlemeye. Demek ki herşeyin bir mayası var. Bu mayaları Allah bizden eksik etmesin. Doğrunun dostu Allah'tır, eğrinin hasmı Allah'tır. Eğriden uzak etsin Allah bizi. Gelelim şimdi bunun hesabına...

-Diyor ki Hicret (Hicr) Suresinin bir ayetinde; “Ya Muhammed, Araplar dilleri ile “la ilahe illallah, Muhammed'den Resulullah” dediler ama kalpleri ile demediler. Haberin olsun ya Muhammed.” İşte ikiyüzlü insanlar burdan geliyor. Kırk defa düşünelim tek kelimeyi analı-babalı konuşalım, tek kelimeyi işleyelim. Muhabbetin de tartısı yok, bilginin de tartısı yok. Hiçbir şeyin tartısı yok, sadece bir şeyin tartısı var; “Emri marûf, nehi münker.” Yani emrimi tutun, dünyayı kâinatı sizin için yarattım. Allah'ın sevmediği işlerden kaçının.-Alevilerin bu imtihana dikkat etmesi gerekir. Dedelerimiz kırsal bölgelerde mağaralarda yaşadılar, çok emekler sarfettiler, çok acılar çektiler. Kimin yüzünden? Muaviye'nin yüzünden, Ebu Bekir'in yüzünden, Ömer'in, Osman'ın yüzünden, Yezid'in yüzünden. Ama biz canımızı verdik inançlarımızdan fire vermedik. Kalktık efendim gecenin bir vaktinde Mekke'den, Allah dedi ki Cebrail'e; “Ya Cebrail söyle habibime bu gece Mekke'den ayrılın. Müşrikler onu öldürecekler.” Cebrail yazdı bunu, “Ya Muhammed dedi, Ali'yi hane sahibi olarak hanende koyup kendin gecenin bir vaktinde çıkıp gideceksin Mekke'den”. O da Medine'ye yerleşti. Daha sonra Hz. Ali efendimiz de tarafı ile, çocukları ile, Hz. Muhammed'in yakınları ile Medine'ye göçtü. Peygamber efendimiz daha sonra Medine'de ruhunu Hakk'a teslim etti. Şefaattından ayırmasın cümlemizi.

-Burayı unutmayalım. Ondan evvel, “Ali benim beşrimin beşidir” dedi. En iptida bunu veda haccından dönerken, Gedirhum denilen bir yerde, Allah Cebrail eliyle, 90 küsür bin hacı vardı, “Ya Cebrail, söyle habibime bir daha hac yapamayacak, dünyayı terk edecek. Ali'yi kendi yerine vasiy tayin etsin burda, bu topluma. Orada yüksek bir yere çıkıp, deve semerinin üzerinde 90 küsür bin hacıya hitap ediyor. “Ey toplumum” diyor; “Bundan sonra sizinle beraber olamayacağım. Cenab-ı Allah'ın emri üzerine Ali bundan sonra benim vekilim ve vasiyimdir”.

-En iptida Ebu Bekir, Ömer biat etti Hz. Ali'ye. “Ne mutlu sana ki Hz. Peygamber sağlığında seni kendi yerine tayin etti” dediler. Ondan sonra Hz. Peygamber efendimiz, günü geldi hastalandı, çok kimseler yanından eksik olmuyorlar. Seslendi yanındakilere; “Bana bir divit, kalem getirin” dedi, “Bir vasiyetname yazayım da

benden sonra müşkül duruma düşmeyin” dedi. İlk defa Ömer itiraz etti buna. Dedi ki “Peygamber sayıklıyor vasiyi geçerli değildir, Kuran da bize yeter.” Peygamber Ömer'in bu sözlerini duydu ve kovdu onları yanından. Ve dedi ki benim cenaze namazımda bulunmayanlar benim şefaetimden mahrumdur. Aradan iki-üç gün geçti Peygamber bu dünyayı terk etti. Hz. Ali efendimiz ve tarafları, Fazl'ı, Kamber'i, Selman'ı işte bunlar toplandılar cenaze hizmetine bakarken, Ebu Bekir, Ömer, Osman, tarafları Mervan, Muaviye... İşte bunlar hilafet meselesi ile birbirlerine girdiler. Hz. Ali Peygamberi defin etti. Aradan üç gün geçti. Fakat zamanında demişti Peygamber; “benim cenaze namazımda bulunmayanlar, benim şefaetimden mahrum kalacaklar” diye. Bunun üzerine bunlar biz “yanlış yaptık Peygamberin böyle vasiyeti vardı”. “Biz gidelim, peygamberin kabrini mezarda çıkaralım, yeniden cenaze namazı kılalım, bu nutuk yerini bulsun”. Tarafları kalktılar Hz. Ali'ye haber verdiler. Hz. Ali efendimiz onlardan evvel gitti Peygamber efendimizin mezarına, mezara at bindi, iki başlı demir bir asası vardı onu eline aldı.

Bunlar gelirken Hz. Ali'nin bu durumunu gördüler. Bunun üzerine Muaviye ordakileri durdurdu ve dedi ki “Ben Peygamber'den duymuştum; Benden sonra Hz. Ali kılıç çekmeyecek ama elinde demir başlı bir asa olursa ondan korkun, Mağruptran Maşruba hiç kimseyi sağ komaz herkesi öldürür”. Ve bu vesile ile ondan da mahrum kaldılar çekildiler geriye. Biz yine inancımıza devam edelim. Hz. Ali halife olduktan sonra Necefe göçtü. Hz. Ali'den sonra Hz. Hüseyin efendimiz Orta Asya Türklerine gitmeye karar vermişti fakat Yezid duydu bunu ve onların etrafını sardı Kerbela'da şehit ettiler.

-Hz. Hüseyin efendimizin hayatta kalan bazı evlatları bazı kimseler tarafından kurtarıldı. Ondan sonra İmam Rıza efendimiz Acemistan'ın Horasan şehrine göçtü. Onu da orada şehit ettiler. Onun çocuklarından çok küçük olanları Ehlibeyti sevenler aldılar onları Orta Asya Türk devletlerine götürdüler. Azerbaycan, Türkmenistan gibi. Burada büyüyen dedelerimiz 100 küsür sene buralarda yaşadılar. Bu kadar yıldan sonra bu dedelerimiz kalktılar göç ettiler bu Türkiye topraklarına. Türkiye topraklarında büyük dedemiz Karadonlu Can Baba bundan 800 yıl evvel Hacı Bektaş ile beraber Türk topraklarında Orta Anadolu'da şimdiki Hacı Bektaş ilçesinde birleştiler. Gönülleri bir, asılları bir, inançları bir, sevmeleri sevlmeleri bir, el ele el hakka dediler. İnançları üzerine hiç zorluk yok, topu yok, tüfeği yok, kılıçları yok. İnsan sevgisi etrafında 80 bin Urum eri, 90 bin Horasan Piri toplandılar. Ama bu insanların içerisinde 73 milletten

adam var. Ne kadarı seyit, ne kadar Alevi yani 17 kemerbestten bunları bilemiyeceğim. Yüzde beşi seyit olanlardan, yüzde doksanbeşi diğer milletlerden. Bunlar bu Anadolu topraklarında çok çalıştılar. Hatta bizim bu Karadonlu Cba Baba iki mi, üç oğluda Trakya topraklarında yurt edindiler. Orda türbeleri vardır. Bunların da ismi Karadonlu Can Baba. Bizim Anadolu' daki Karadonlu Can Baba'nın dört tane oğlu oluyor. Mir Seyyit, Koca Seyyit, Köse Seyyit ve Seyyit Mençek. Köse Seyidin zürriyeti yoktur. İşte biz miri miri Mnir Seyyit evlatlarıyız. Miri miri mir demek çok demek, gerek zahiren gerek batinen.

-Şimdi size bir hikâye anlatacağım. Karadonlu Can Baba 80 bin urum eri 90 bin Horasan pirinin birçoğu ile tekkede otururken Hacı Bektaş diyor ki “Ey toplum, doğudan bir kuvvet geliyor. Bizi ortadan kaldıracak bir Tatar Şahı. Bunu ordan buraya getirtmeyecek ikna edecek bir can istiyorum”. Cemaat susuyor kimsede ses yok. Karadonlu Can Baba “Sultanım himmet et bu hizmeti yapayım diyor”. “Yolun açık olsun ya Can Baba” diyor Hacı Bektaş. O sırada da doğudan gelen ve adı “Kavuzhan” olan Sansa Deresi'nin or ve bir yerinde mekân kuruyor, çadır kuruyor ve istirahataya çekiliyor. Ve ceddimiz Karadonlu Can Baba oraya varıyor. Karadonlu Can Baba orda kendini takdim ediyor; kimliğini, kim olduğunu... Tatar Şahı bunlara soruyor: Sizin inancınız ne işleğiniz ne? “Cenab-ı Allah'ın emrini tutup, sevmediği şeylerden kaçmalı. Ehlibeytiz. Ehlibeyt niyetini ölünceye kadar kötüye kullanmaz. Yapıcıyız. Yıkıcı değiliz. 73 millet ile kardeşçe geçinmeye kararlı olan bir soyuz. Sen kimsin, ben kimim, bizde yok, sen bensin, ben de senim” diyor Karadonlu Can Baba. Bu hesaba göre Kavuzhan ; “Ben senden üç keramet istiyorum” diyor. Karadonlu Can Baba “buyur” diyor. Bunun üzerine Kavuzhan: “Bütün Hayvanat ve etraftaki askerlerin taş gibi hareketsiz kalmalarını sağla, cansızlaşsınlar” diyor. Kavuzhan bakıyorki ne adamlarından ne de hayvanatından çabalayan var. “Aman Baba hümmet et eski hallerini alsınlar diyor”. “Peki” diyor Karadonlu Can Baba. Herşeyi eski haline getiriyor.

-İkinci olarak, eskiden sultanlar başlarına kavuk örterlermiş. Bu kavuğu Hz. Peygamber Kırkların ceminde örtermiş. Karadonlu Can Baba diyorki: “Söyle adamlarına gelsinler, kavuğumdan onlara yiyecek vereceğim, ne istiyorlarsa...”. Askerler geliyor ve hepsine istedikleri yiyecekleri dağıtıyor. Bunun üzerine Kavuzhan ikna olmuş görünür ama bir de eşine soracağını söyler. Kavuzhan çadırda bekleyen eşine sorar eşi de “Bu adamların bazılarının sihirbaz olduğunu duymuştum, son bir keramet daha isteyelim ondan” der. Bunun üzerine Kavuzhan, Karadonlu Can Baba'yı

eşinin çadırına çağırır. Kavuzhan'ın eşi ondan bir şişede duran zehri içmesini ister. Zehir ki eti kemiğinden ayırır. “Eğer bunu içersen biz de sana tabii oluruz” der. Karadonlu Can Baba ağuyu alıp içerken, Hacı Bektaş-i Veli tekkede “Ey babalar, canlar Karadonlu Can Baba, kendi ceddine adını veren ağuyu içiyor, Allah Allah deyin dua edelim” diyor. Karadonlu Can Baba zehiri içtikten sonra kadına; “Bu ağı sana lazım olur” diyor ve içtiği tasa parmaklarından balı akıtıyor. Ağuyu bal ediyor. Bunun üzerine Kavuzhan ve hanımı, Karadonlu Can Baba'ya tabii oluyorlar ve ondan sonra Karadonlu Can Baba'dan oraya yerleşebilecekleri bir yer göstermesini isterler. O da kible tarafına dönüyor ve diyor ki “Şu Dursun Dağlarına yerleşin” diyor. Bugünkü Dersim Dağları.

-Karadonlu Can Baba tekkeye döndükten sonra Hacı Bektaş Karadonlu Can Baba'yı kutlar ve ona Mürşitlik makamını verir. Ondan sonra dört veya beş ocağı Karadonlu Can Baba'ya taliplik olarak verir. Bugün Celal Abbas Ocağı, Sinemilli Ocağı, Üryan Hızır Ocağı bir tanesini hatırlayamadım. Bu Ocaklar Ağuiçen talipliğine geçerler. Miri Miri Mir Seyyit torunlarından bir dedemiz Harput topraklarından kalkıyor 560 sene evvel Hozat'ın Bargini köyüne göçüyor ordanda bazı dedelerimiz Erzincan'nın Üzümlü ilçesinin Büyükkadağan köyüne geliyor. Buraya gelen dedemizin ismi Mehmet Çelebi. Mehmet Çelebi'nin oğlunun ismi Deli Molla (Molla Mustafa). Deli Molla ki Hz. Hz. Hüseyin' in şehit olduğu yeri ziyaret eden ve Horasan' da İmam Rıza'nın türbesini ziyaret eden dedemiz. Bu yolculuklar sırasında çok meşakkatler çekiyor, o kadar yolu yürüyerek gidip geliyor. Kerbala' dan Horasan'a giderken kara kışa yakalanıyor, O daha İmam Rıza'nın türbesine varmadan türbenin kapıları aniden kapanıyor. Orayı ziyaret eden hacılar, şıhlar, mucizatlılar, kemaletliler feryad ediyorlar tekke şeyhine; “türbenin kapıları kapandı, biz dışarıda kaldık diye”. Tekke şeyhi de “kapaları kapadan kapattı biz kapatmadık, Anadolu'dan Molla Mustafa (Deli Molla) isminde bir er geliyor, dua edin yolda kalmasın, o gelmezse bu kapılar bir daha açılmaz” diye cevap veriyor. Millet fizah ediyor, ağlıyor. Deli Molla'nın gözleri soğuktan çok etkileniyor çok zor görüyor etrafı. Gele gele geliyor İmam Rıza'nın türbesine ve orda ki insanlara neden dışarda kaldıklarını soruyor, onlar da kapılar aniden kapandı daha da açılmadı. Bunun üzerine Deli Molla kapının çağlarından tutup “ya İmam Rıza” deyince kapılar hemen açılır. Kapılar açılınca millet tamam diyor, Anadolu'dan gelen zat gelmiş derler. Ziyaret ediyor Deli Molla Sultan'nın türbesini.

-Diz oturuyor Deli Molla, bir bakıyor ki etrafta nerdeyse 1 metre uzunluğunda demir şişler var, böyle çalgık. Üryan-büryan olan “Ya İmam Rıza” deyip kendini

vuruyor bu şişlere. Burda bu insanların durumu Deli Molla' yı çok etkiliyor diyor ki “Bu da başka bir hikmet”. Yani ağuyu içmiş, o kadar hesabı varken... Çağırdığı yeri öyle bir çağırıyor ki, kerametli tekke şeyhleri onun içinden geçenleri duyuyorlar. “Ey Molla Mustafa” diyorlar; “Bin bir ayak bir kaba girdik, getirdin soktun milleti buraya, buranın kalabalığı yetmiyor mu sana” demişler. Deli Molla halvetten gözünü bir açıyor ki, etrafta o hesapların hiçi biri kalmamış. Kalkıyor ziyaretini yapıyor ondan sonra Erzurum'un Aşkale ilçesine geliyor. Gelirken dağda ormanın içinde saç sakalı birbirine karışmış bir adam bunun ayaklarına kapanıyor “Kurtar beni, Ya Deli Molla” diyor. Bu adam düşkün, köylüler tarafından dışlanmış, bir hayat kadını ile evlendiği için. Köye geliyor, köyün rehberlerine orda Paşa Babalar diyorlar. Onlara misafir oluyor. Onların dedeleri de Girasun'dan gelmeler, Güvenç Abdallılar.

-Akşam olunca yolda karşılaştığı adamı ve karısını huzuruna getirmelerini istiyor. Ordakilere diyor ki “Cenab-ı Allah bir defalığa mahsus kullarının günahını affeder, o affederse siz de affedeceksiniz” der. Bu adamın başında on iki hizmet cem yapıyorlar. Adamı orda üryan büryan edip daha önceden yaktıkları bir ateşin közlerine oturturlar cem bitinceye kadar. Ateşte yanmıyor bu adam. Adam yeni zat yeni sıfat oluyor. O köyün yediden yetmiş adamı; “Biz senin talibiniz, sen bizim pirimizsin” diyorlar. O da diyor ki “Ben sizi aldım, tekrar verdim Güvenç Abdallılara”.

O dedemizden bize kalan miras insanlığın mirası, iyi niyet, iyi ahlak, helal kazanç, kimsenin maddi manevi varlığına tenezzül etmeden uzak durmak... Bizim aslımız bu toplumda, bu kanun üzerine yaşamıştır. Kıyamete kadar da bizim zürriyetimizde bu kanun üzerine yaşayacaktır. Bizim ikrarımızda para için inanç olmaz. Bu ilşi para için yapanlardan yer ile gök kadar uzaklaşmak lazım. Ama ne var Allah Peygambere “Kullarım sana helal kazançlarından verirlerse, verdiklerine bakmadan al onu ve dua et. Ben o duayı kabul ederim” der. Bir elin verdiği diğer el görmeyecektir. Ama burda bana şunu ver ki sana şunu yapayım demeyeceksin. Bizler doğruya doğru, eğriye eğri demeye ta ezelden beri ikrarlıyız. Burda diyor ki Peygamber “Ey Evlad-ı Resul bir düşmanınla baban senin karşında mahkeme olurlarsa ve baban haksızsa babanı cezalandıracaksın. Biz seyitlerin en önemli vazifesi bu. İşte biz burda doğruya doğru, eğriye eğri diyeceğiz.

-Bizim uzak durmamız gereken insanlar, Hz. Hüseyin'i şehit edenlerin kanunu üzerine yaşayan insanlardır. Muhabbetin tartısı yok, zamanın tartısı yok, dem bu dem saat bu saat. Yeni zat, yeni sıfat ver, ya Muhammed Mustafa'ya salavat. Allahume sallı

Ali seydine Muhammed ve Ali evladiye ecmain. (Ali'nin soyunu kıyamete kadar devam edeceğini ifade eder). Burda Hakk'ın ibadetine gireceğiz. İbadetin bir şekli yok, onun şeklini etkileyen tek şey kul hakkının üzerimizde olmamasıdır. Orucumuzu tutmak, kurbanımızı kesmek, işleğimizi yerine getirebildiğimiz kadar yapmak. Mürşidi Kâmilin karşısında Dar-ı Mansur olup, dört kapı -kırk makamı işleyerek bu göreve her zaman hazır olalım. Burda, dört kapı-kırk makam, on iki farz, iki kifaye, üç sünnete layık olmayan adam bu ceme giremez, lokma yiyemez, el öpemez ve ben Aleviyim diyemez.

-Şeriatta şeri attım diyor, tarikatte olgunlaştım, marifette halloldum piştım, hakikatte Allah'ınan birleştim. Biz bu kapıların insanıyız. Şariat denince başka türlü anlamayız. Yani şer yok bizde. Benim 366 azam var, ne zamana kadar ruhu Hakk'a teslim edinceye kadar. Evet yer anam, gök babam. Gökten ne yağarsa yer itiraz etmez. İşte böyle, Mürşid-i Kâmiller ne verirse öpüp başımıza koyup, O Mürşid-i Kâmilin eteğinden tutup, O Mürşid-i Kâmilin işleğinden, kemaletinden, inancından, imanından, izinden ölünceye kadar devam etmeliyiz. Allah'a kul, Peygambere ümmet, Şah-ı Merdan'ın taliplerinden ve Alevi olalım. Şakası yok bu işin. Bu ceme ölü girip diri çıkacağız. Nasıl bir çocuk dünyaya geldiğinde bağıırıyorsa, biz de bu cemden çıktığımızda yeni kimliğimizin sesinin duyulması lazım. İnancımız bu... Cenab-ı Allah diyor ki “Kimseyi kimseden sormam, seni senden sorarım”.

6.2.3. Hıdır Abdal Sultan Ocağından Ahmet Uğurlu Dede

(Doğum Yeri ve Tarihi: Erzincan Merkez, 1932)

-Efendim dünya üstünde her milletin özüne uygun ibadeti vardır. Alevi İslam toplumunun ibadethanesi cem evleri, ibadeti de Allah- Muhammed Ya Ali'dir. Bugün içinde bulunduğumuz toplum ne yapsak ne etsek bizi sevmiyorlar. Niçin sevmiyorsunuz, niye sevmiyorlar, siz niçin bizim gibi oruç tutup namaz kılmıyorsunuz. Hani Kuran'da dinde zorlama yoktur diyordunuz. Zorlamayın. Abdest ab-su dest vücudun dışını yıkamaktır. İlim adamının biri diyor ki "Ey cahil yalan dinlemem, bir pak mürşide bozulmaz abdestim her vakit benim. Cenab-ı Allah Kuran'da Kaf suresinin ayet 26. babında diyor ki; "ben size şah damarınızdan daha yakınım. Ben sizin içinizdeyim. E insanın iç güzelliğinin var olması için iç güzelliğini oluşturmak lazım. Alevi toplumu bakın abdesti nasıl alıyor. Bedeni temizliğin yanında manevi ahlaki temizliği yaptıktan sonra kırgınlık ve gerginliği giderdikten sonra küskün insanlarla

barıştıktan sonra, kul hakkını ödedikten sonra Allah'ın huzuruna buyurur. Usulüyle yıkanılan abdeste inanmaz ki. Haram yedin neyle temiz olacaksın, yalan söyledin, adam öldürdün neyle temiz olacaksın. Ee peki namaz kılip abdest alan bir insan adamı diri diri yakıyor. Karısını halkın gözünün önünde yatırıp onsekiz bıçağı saplıyor. Yine abdest alıyor, namaz kılıyor. Katil olmuyor mu peki, elbette oluyor. El insaf limeniman iman, insafı olmayanın imanı olmaz. Bunlar bir töre gibi bellemişler bunu abdest al namaz kıl abdest al namaz kıl. Efendim Hz. Ali abdest alıp namaz kıldı siz niye kılmıyorsunuz. Hz. Ali Kufe de camide şehit oldu. Yalan! Kufe de evinde şehit oldu. Camiye götürmelerinin manası Aleviyi camiye çekmek. Ee camiye çektin, Türkçe ibadet yapıyor musun? Hayır. Mensup olduğun dini Türkçe öğrenmedikten sonra nasıl öğreneceksin. Arapçadan ne anlıyorsun. Bir insan Arapçanın Türkçesini bilmedikten sonra Kuran'ın tefsirini, tahlilini, yorumunu bilmedikten sonra ne anlıyorsun. İşte böyle kirlenmiş, yozlaşmış bir toplum. Niçin adam öldürüyor kendini katil saymıyor, peki kardeşim adam öldürüyorsun pis olmuyorsun, insan hakkına tecavüz ediyorsun pis olmuyorsun. Bir bağırsak hareketinden pis mi oluyorsun. Abdestin bozuluyor mu, hayret, tuhaf, gülmek lazım buna. Bu abdest kimin abdesti, efendim peygamber abdest alıp namaz kıldı, hangi camide kıldı? camileri kim yaptı? Birinci, ikinci halife yaptı. İmam Ali'den sonra gelen yalandan Müslüman olan Muaviye yaptı, oğlu Yezit yaptı. Bugüne kadar o soya mensup olan herkes yapıyor. Kim ne anlamış bir tefsirini yapalım. Trafik kazalarında dünyada birinciyiz. Adam öldürmekte, hırsızlıkta, ipsizlikte, adam kaçırmakta, cenaze söküp yerinde çıkarmakta dünyada birinciyiz. Avrupa da yok, Araplarda vardır. Peki bunları takdire yükleyenler var, bunları takdir için mi tövbe tövbe yapıyor. Doğuda adamın yirmi batıda iki çocuğu var, şimdi bu takdirin işimi. Bilimsel açıdan kolaylıktır. O nedenle gerçeği kavrayıp gerçeği bilmek lazım. Yunus ne diyor: " Ey hoca istersen var 100 defa Hacca, hepsinden en yüce bir gönüle girmektir." Diğeri ne diyor:

Darılıp kendini yıkma Seyrani

Rızanın babından çıkma Seyrani

Gönül beytullahtır yıkma Seyrani

Elde gelirse imamet eyle

Bakın Mevlana ne diyor. Kabe'ye niye gidiyorsunuz, Kabe'yi Halil İbrahim peygamber yaptı. İnsanı Allah yarattı. İnsana gitsene insanı sevsene, birbirinizi

sevmedikçe, insana saygı duysana. Peygamber efendimiz yine buyurmuş orda birbirinizi sevmedikçe sonra gerçek İslam olamazsınız. Gerçek İslam olmadıkça cennete giremezsiniz. Allah aşkına bizi seven var mı. Alevi İslam toplumunu seven var mı. Siz niçin bizim gibi abdest alıp namaz kılmıyorsunuz. Eğer haram yiyip abdest alınıyorsa, abdestle temiz olunuyorsa, hırsızlık yap adam öldür, bunlarla gerçekten olacağını bilsek inansak, inandıracak bir ayette yoktur. Niye "ey kullarım ben sizi sevmeseydim yaratmazdım. Sizde birbirinizi seviniz, iyi davranınız Kuran bunu buyuruyor, söylüyor. Ama ne yazık ki kör ağma insanlara, şeyhülislama bunu anlatmak mümkün değil. Ben televizyonda bunları anlattım ki yumuşasınlar. Şekil namazı değil, gönül namazı kılınsınlar. Halil İbrahim peygamber diyor ki " Allah'ım oğul ver bana onu kurban edeyim sana" özel anlaşması var, onu seven Allah'a, Halil İbrahim bütün kuzular, sığırlar, develerini kestikten sonra oğlunu kesti. Hz. Hüseyin neyi kesti kardaşım. Hz. Hüseyin peygamber efendimizden 35 yıl sonra şehit oldu. Kim şehit etti Muaviye'nin oğlu Yezit etti, Yezidin etrafında toplananlar etti, Seyid-i Vakkas'ın oğlu etti, Şimir etti lanet olsun! Hala daha ediyorlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihte Anadolu kırsal yaşamının önemli bir kitlesini oluşturan Alevi toplumu, merkez ve değerlerinin dışında durarak merkez dışı çevrenin inançsal-düşünsel kimliğini temsil etmiştir. Alevilik, yaşamdan sosyal değerlerden kopmayarak çevre nüfusun değer dünyası olarak misyonunu yerine getirmiştir. Alevi inanç- dede ocakları, dedelik ve taliplik olmak üzere iki ana statüyü iç sisteminde geliştirmiştir. Cem adı verilen ritüel organizasyon ve ikrar, müsahiplik, görgü, dar, düşkünlük gibi temel inanç pratikleri, Alevi inanç-dede ocakları merkezli yaşamıştır. Ocak aidiyeti, Alevi inançlı bireyin inançsal-düşünsel kimliği olmuştur. Alevi inanç-dede ocakları arasında organize edilen ve el ele, el Hakk'a şeklinde tamamlanan yapılanışla, inançsal, kültürel, sosyal alan disiplinize edilmiştir.

Alevi kültürü ve tarihi açısından çalışmalarımız kapsamında yaptığımız röportajlarda da görüldüğü gibi bu geleneğin son temsilcileri ile yapılacak görüşmelerde daha önce kayıt altına alınmamış edebi ve kültürel zenginliklerin bir an önce kayıt altına alınması açısından ivedi bir çaba çok önemlidir.

Alevilikle ilgili çalışmaların 1960'lı yıllardan sonra ağırlık kazandığı yaklaşık 50 yıllık süreçte, Aleviliğin geçmişten günümüze sahip olduğu dinamiklerin ortaya çıkarılışında bilimsel bir kaygıdan ziyade, "Kent Aleviliğinin" oluşmaya başladığı 60 lı ve 70 yılların siyasi ortamından da etkilenilerek çoğunlukla bilimsellikten uzak, değer yargılarına göre değişen eserler ortaya konmuştur. Özellikle geleneksel Aleviliğin sözlü kültürel bir hafızaya dayandığı bir ortamda bilimsel formasyondan uzak bir şekilde ortaya konan eserlerde Alevi mitolojisine ve inanç ritüellerine yönelik dezenformasyonlar söz konusu olmuştur. Çok uzun bir kültürel geçmişi olan Alevi Bektaşî tarihini, dönemin siyasi atmosferine göre sadece tek bir yönü ile alma eğilimi gösteren bu çalışmaların belki de tek faydası; günümüzde Alevi kimliği ve tarihi bağlamında bu alanda yapılacak çalışmalarda işlevsel ve bilimsel bir bakış açısı ihtiyacını doğurmuş olmasıdır.

Çalışma alanımız olan Dersim üzerinden yola çıkarak, Dersim de dahil olmak üzere Anadolu Aleviliğinin, İslam öncesi dönemlere de vurgu yaptığı ve bu dönemleri de içeren kültürel yapının senkretik bir zeminde diğer inanç ve kültür öğelerinin kaynaşması sonucu oluştuğu kanaatindeyiz. Özellikle senkretik ve heteredoks öğelerin

katılımının geçmişten gelen birikimiyle canlı ve anın koşullarına göre süreklilik gösterdiği bir zeminde tek başına yapısal bir köken arayışının özcü yaklaşımlara neden olabileceği ve bütünü resmetmeyen tek bir parçadan yola çıkılarak gerçekleştirilecek olan Alevilik çalışmalarının, toplumda dezenformasyona yönelik yanılsamaların oluşması ve ancak disiplinler arası gerçekleştirilecek mukayeseli bilimsel çalışmalarla elde edilebilecek bilgilerin eksikliği, Alevi uyanışının bilimsel ve sosyal temelleri ile ilgili arayışlarda yanlış değer yargılarına ve taleplere neden olabileceği düşüncesindeyiz. Senkretik ilişkilerin söz konusu olduğu eski dönemlerde dezenformasyonun, farklı coğrafyalarda döngüsel bir var edicilik ve bununla da alakalı yapısal bir olumluluğa işaret eden yerel kültürel bir zenginliğin oluşum koşullarının ortaya çıkmasına neden olabileceği gibi bir düşünce içerisinde olmamıza rağmen, günümüzde bilginin küreselleştiği bir ortamda (yazılı kültürün kalıcılığına atıfta bulunarak) ileride belki de modern edebi metinlerin ortaya çıkması ve gelecek kuşakların bilgiye kolay ulaşmak bakımından bir virüs gibi ortada duran “küresel dezenformasyondan” olumsuz etkilenileceği kanaatindeyiz.

Aleviliğin günümüze aktarımında sözlü, şifahi ve göçebe bir kültürel yapı üzerinden hareket eden toplulukların, ülke sınırlarını da aşan geniş coğrafyalara yayılmış olmaları bağlamında senkretik kültürel bir taşımacılığın sosyolojik temellerini oluşturdukları kanaatindeyiz. Bu gerçeklik noktasından hareket edilecek olunursa inancın içinde gömülü olarak bulunan farklı kültürlerin de yayılmasındaki en önemli nedenin bu sosyolojik olgu olduğu kanaatindeyiz. Yalçın ÇAKMAK'ın Sarı Saltık Ocağından Ahmet Yurt Dede ile yaptığı röportajda ve diğer röportajlarımızda da görüldüğü üzere Sarı Saltık'a ait kültürde olduğu gibi evliya söylencelerinin birbirlerinden çok uzak bölgelerde bile bugün hala yaşıyor olması bu duruma örnek oluşturabilecek önemli kanıtlardan biridir. Tunceli özelinde düşünülecek olursa farklı etnik grupların Alevilik olgusu içerisinde bir nevi üst kimlik olarak birliktelik oluşturdukları bir zeminde 13.yy'da yaşamış olan Sarı Saltık ve yarı mitolojik Karadonlu Can Baba örneğinde olduğu gibi Türk kolonizatörlerinin kültürel kodlarının benimsenmesini Alevi - Bektaşî inancının kabul edilebilirliği içerisinde aramak gerekir.

Türkiye coğrafyasında Alevilerin en yoğun şekli ile yaşadığı ve coğrafik olarak bir nevi farklı inanç ve etnik kimliklerle çevrelenmiş olan Tunceli üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda elde edilen bulgular, geçmişten günümüze farklı medeniyet ve inançlara ev sahipliği yaptığını ve günümüze kadar taşınan kültürel birikimin,

Tunceli’de mitolojik ekseninde ocak kültürüne göre etnolojisini şekillendiren topluluklar açısından farklı aidiyetleri ortaya koymaktadır. Bu düşünce doğrultusunda Dersim’de aşiretler arası kimlik farklarının ocak kültürüne göre şekillendiği Alevilik şemsiyesi içerisinde bile farklı aidiyetler yaratması söz konusu olmuştur.

Antropoloji biliminin sınırları içerisinde yapılan modern çalışmalarda hayali cemaat olarak nitelendirilen etnisite bağlamında, Türklük, Kürtlük, Zazacılık, Ermenilik gibi kimlik tartışmalarına sahne olan Tunceli coğrafyasında Alevilik üst kimliğinin daha güçlü olarak ifade edilmesinde geçmişten günümüze Sarı Saltık, Karadonlu Can Baba, Baba Mansur gibi evliya kültürlerinin Alevilik Bektaşilik ekseninde önemli rollerinin olduğu düşüncesindeyiz.

Aynı zamanda yörede anlatılan evliya kültürlerinde Sarı Saltık dışında, adı geçen ataların geçmişte yaşadıklarına dair herhangi bir bilgi veya belge bulunmaması dikkate değerdir; bununla beraber Bektaşilikte ve Dersim Aleviliğindeki mitolojik unsurların benzerlikleri dikkate çekicidir. Bu benzerliğin ve entegrasyonun oluşum aşamalarının ne şekilde meydana geldiği ve hangisinin hangisini etkilediği konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Bektaşiliğin, Tunceli (Dersim) Aleviliği ile ilk ilk örgütlü ve bilinçli ilişkilerinin 19 yy. sonrası ile 20. yy. başlarına denk geldiği öne sürülen Tunceli Aleviliğinde bu tarihlerden önce bölgede bulunan her bir ocak güçlü Kızılbaş inancına sahipti. Özellikle Dersim coğrafyasının Safevi topraklarına yakınlığı ve onlar tarafından gerçekleştirilen propagandanın yoğun bir şekilde etkisi altında kalınmasıyla Dersim’de kerbela ve oniki imam kültü ağırlıklı Kızılbaşlık damarının geliştiği ileri sürülebilir. Bölgede önceden var olan mitolojik brikimin üzerine Bektaşilik ve Kızılbaşlığın eklenmesiyle Dersim coğrafyasında kendine özgü inanç şeklinin ortaya çıkmış olabileceği düşüncesindeyiz.

Yöre üzerine yaptığımız çalışmaları Alevi- Bektaşi felsefesi açısından değerlendirdiğimizde bu felsefenin insan ve erdem anlayışının mitolojik anlatıların ön planda olduğu öğretiler çerçevesinde kendisini bulmasında, çeşitli aşamalardan geçerek insanın tanrısal nur içerisinde “bir” olabilmesinin öğretisi (“Kamil İnsan Öğretisi”) ön plandadır.

Bu öğretiye göre insan- kul değildir- aktif bir şekilde sorumluluk alarak mutlak iyilik olarak adlandırılacak tanrı karşısındaki konumunu belirlemelidir. Ki bu konum belirleme işi belirli zaman döngüselliğinde sonsuzlukla ifade edilir. Burada ulaşılabilecek bir amaçtan ziyade sonsuza kadar insanın kamil insan olabilmek için

yaşama karşı aldığı tavır daha ön plandadır, yani ruhani bir emek üretecek eylemin kendisidir. Burada kendisini var eden şey, bir tercih meselesi olarak mutlak bir şekilde insanın seçtiği yoldur, yani tüm doğada yansımaları bulan tanrısal ruhani bir emektir. Burada; Ortodoks semavi dinlerden farklı olarak kul olmakla nitelendirilebilecek insanın sorumsuzluğuna ve özgürlükten yoksunluğuna karşın, gönül kavramı ile özgürlüğü bir ruhani bir sorumluluk olarak ele alan insan, kendi içine yaptığı yolculukta çevresine karşı olan tanrısal sorumluluğunun da gereği olarak nefsin maddi koşullarının tanımladığı bütün sınırlayıcı etmenlerden kurtulabilmelidir. Bunun tek yolu ise; gönüllü olarak kâmil insan kavramının “alçak gönüllüğünü” içselleştirerek bu varoluş halinin gösterdiği yolda yürümeyi ilke olarak seçmelidir. Yani insan kul değil, sahip olduğu tanrısal sorumluluk gereği bir tercih meselesi olarak “hakikat kapısında” tanrıyla bütünleşebilecek ruhani potansiyeli gösteren biricik tek felsefi varlıktır.

Günümüzde Alevilik kimliği sorunsalı içerisinde ele alınan noktaların en önemli ikisi, Aleviliğin İslam’ın içinde olup-olmaması ve Alevilerin inanç merkezlerinin ibadethane olarak kabul edilip- edilmemesi noktasındadır. Yaptığımız çalışmanın içeriğini oluşturan; genelde Alevilik uygulamaları ve özelde Dersim ritüellerinden gidersek bölgede yaptığımız röportajlarda İmam Cafer Buyruğunun yanında Kur-anın da kaynak gösterildiği, Ortodoks İslam’dan farklı olarak doğa, insan ve hayvan kültürleri ile zenginleşen bir Alevilikle karşılaştık. Bizce geçmişten günümüze farklı coğrafyalarda senkretik geçkiler gösteren inanç öğeleriyle zenginleşen bir inanç ve kültür mozaiği olan Alevilikte, yukarıda da belirttiğimiz gibi, yapay ve sorunu tek bir odaktan ele almaya çalışan yaklaşımların sonucu olarak ortaya çıkan bu tür sorularda özcü bir cevap arayışının olduğu ve yapısallığı yanlış olarak oluşturulan bu tür ortamlarda üretilen hiç bir cevabın bilimsel olmayacağı ve doğruyu yansıtmayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- AĞAR, Ömer Kemal;** Tunceli Dersim Coğrafyası. Türkiye Basımevi, İstanbul.
- AKGÜL, Suat;** Amerikan ve İngiliz Raporları Işığında Dersim. (4. bs.), Yaba Yayınları, İstanbul 2009.
- AKSÜT, Hamza;** Aleviler (Türkiye – İran – Irak, Suriye, Bulgaristan). (3.bs.), Yurt Kitap-Yayın. Ankara, 2012
- ATALAY, Besim;** Bektaşilik ve Edebiyatı, Ant Yayınları, İstanbul
- AKSOY, Bilal;** Tarihsel Gelişim Sürecinde Tunceli. (c.1), Yorum Yayınları, Ankara 1985
- AKSOY, Gürdal;** Anadolu Aleviliğinden Dersim'e, Ankara: Dipnot Yay. Ankara 2009
- ALTINTAŞ, Ramazan,** Alevi Bektaşi Geleneğinde Dedelik Kurumu, Uluslararası Alevilik Bektaşilik Sempozyumu 2005
- BEZİRCİ, Asım;** Pir Sultan, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 1994
- BİRDOĞAN, Nejat;** Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi (Ocaklar- Dedeler- Soyağaçları), Alev Yayınları, İstanbul, 1992
- BİRDOĞAN, Nejat;** Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik(5.basım), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006
- BOZKURT, Fuat;** Toplumsal Boyutları ile Alevilik, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005
- BRUINESSEN, Martin Van,** Ağa, Şeyh, Devlet, İletişim Yay. (4. bs.). (B. Yalkut, Çev.). İstanbul 2006.
- CLARKE, Gloria Lucille;** “Bir Dedenin Kimliğinde Müziğin Yeri Ne Kadardır? Seçkinlerin Müzik Eğitimi: Türkiye Alevilerinin Manevi Liderlerinin Yetişmesinde Müziğin Rolü, İstanbul, MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzikoloji ABD., Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1998
- ÇAMUROĞLU, Reha;** Dönüyordu (Bektaşilikte ve Alevilikte Zaman Kavramı), Om Yayınevi, İstanbul 1999
- ÇEM, Munzur;** Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınevi, İstanbul 201
- ÇETİNKAYA, Nihat;** Kızılbaş Türkler, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2004
- ÇINAR, Erdoğan;** Aleviliğin Kökleri, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2008
- DANIK, Ertuğrul;** Koç ve At Şeklindeki Tunceli Mezar Taşları. T.K.A.E. Yay (2. bs.). Ankara, 1993
- DEMREN, Ö;** Folklor Edebiyat (56.sy)(Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm),

2008

DENİZ, Dilşa; Yol/Re: Dersim İnanç Sembolizmi., İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

DERSİMİ, Nuri; HATIRATIM, İstanbul, Doz Yayınları, İstanbul 1997

DİERL, Anton Jozef; Anadolu Aleviliği, Ant Yayınları, İstanbul 1991

DUYGULU, Melih; Deyişler, Sistem Ofset İstanbul 1997

EYUBOĞLU, İ. Zeki; Hatayi, Geçit Kitabevi, İstanbul 1991

EYUBOĞLU, İ. Zeki; Kaygusuz Abdal, Özgür Yayınları, İstanbul 1992

EYUBOĞLU, İ. Zeki; Alevilik- Sünnilik-İslam Düşüncesi, Der Yayınları, İstanbul 1989

GEZİK, Erdal; Rayberler, Pirlar ve Mürşitler, Munzur Dergisi (37.sayı)

GÜNDÜZ, Tufan; Safeviler. T.D.V.İ.A., (c.35, s. 451-457). T.D.V. Yayınları, İstanbul 2008

GÖLPINARLI, Abdülbaki; YUNUS EMRE VE TASAVVUF, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1961 İstanbul

GÖLPINARLI, Abdülbaki; 100 Soruda Tasavvuf, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985

GÖLPINARLI, Abdülbaki ve BORATAV, Pertev Naili; Pir Sultan. Der Yay. İstanbul

GÖLPINARLI, Abdülbaki; Yunus Emre, Der Yayınları, İstanbul 1991

GÖLPINARLI, Abdülbaki; Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2004

GÜLTEKİN, A. Kerim; Tunceli’de Sünni Olmak, Berfin Yayınları, İstanbul 2010

GÜLTEKİN, A. Kerim; “Şah Delil Berhican” Tunceli (Dersim) Aleviliğinin Eksik Parçaları Üzerine Kısa Notlar, Kırk Budak (Sayı: 7)

KAPLAN, Doğan; Yazılı Kaynaklarımıza Göre Alevilik, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010,

KARA, Dr. Mustafa; Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1995

KADİR, A; Mevlana; Engin Matbaası, İstanbul 1993

KAYA, Haydar; Alevi Bektaşî Erkânı, Evradı ve Edebiyatı, Engin Yayıncılık, İstanbul 1993

KAYA, Ali; Başlangıcından Günümüze Dersim Tarihi. Demos Yayınları, İstanbul 2010

KEMALİ, Ali; Erzincan (Tarihi, Coğrafi, Toplumsal, Etnografi, İdari, İnsani İnceleme Araştırma Tecrübesi). (2. bs.). Kaynak Yayınları, İstanbul 1992

KILIÇ, Rüya; Osmanlıda Seyidler ve Şerifler, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005

- KÖPRÜLÜ, Fuat;** Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- KOŞAY, Hamit Zübeyr;** Keban Projesi Pulur Kazıları – Keban Project Excavations 1968-1970.Odtü Keban Projesi Yayınları, Ankara
- MARDİN, Şerif;** Din ve İdeoloji, İletişim Yayınları, İstanbul 1997
- MELİKOFF, İrene;** Efsaneden Gerçeğe Hacı Bektaş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 1999
- MELİKOFF, İ;** Uyur İdik Uyardılar, Demos Yayınları, İstanbul 2006
- NOYAN, Bedri;** Bütün Yönleri İle Bektaşilik ve Alevilik, Ardıç Yayınları, Ankara 2000
- OCAK, A.Yaşar;** Türk Sufiliğine Bakışlar, İletişim Yayınevi, İstanbul 1996
- OCAK, A.Yaşar;** Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik Kalenderiler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999
- OCAK, A.Yaşar;** Alevi–Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2003
- OCAK, Ahmet Yaşar (Ed.);** Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü, Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009
- OCAK, A.Yaşar;** Türkler, Türkiye ve İslam, İletişim Yayınları, İstanbul 2009
- ONG, Walter, J;** Sözlü ve Yazılı Kültür (çeviri: Sema Postacıoğlu), Metis Yayınları, İstanbul 1995
- OKAN, Murat;** Türkiye’de Alevilik (Antropolojik Bir Yaklaşım), İmge Kitabevi, Ankara 2004
- ONARLI, İsmail ;** “Mazgirt’te Şeyh Çoban Ocağı”, Cem Dergisi (sayı: 92), Ağustos 1999
- ONARLI, İsmail;** “Şeyh Hasan Ocağı ve Aşireti”, G.Ü.T.K.H.B.V.A.M. (sayı: 12), Gazi Ün., Kış 1999
- ÖZ, Baki;** Bektaşilik Nedir, Der Yayınları, İstanbul 1997
- ÖZKIRIMLI, Atilla;** Alevilik-Bektaşilik, Cem Yayınevi, İstanbul 1990
- ÖZKIRIMLI, Atilla;** Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik ve Bektaşilik, Cem Yayınevi, İstanbul 1990
- ÖZTELLİ, Cahit;** Yunus Emre, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997
- ÖZTÜRK, Sezai ;** Tunceli’de Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi. 1972

- SAVAŞ, Saim;** Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009
- SAVAŞ, Saim;** XVI. Asırda Anadolu’da Alevilik, Vadi yayınları, Ankara
- SEVGİN, Nazmi;** Zazalar ve Kızılbaşlar, Coğrafya, Tarih, Hukuk, Folklor, Teogoni, Daktilo Halinde Notlar, İstanbul, 1946
- SEVGİN, Nazmi;** Zazalar ve Kızılbaşlar (Coğrafya-Tarih-Hukuk-Folklor- Teogoni), Kalan Yayınları (2. bs.). Ankara 2003
- SU, Süreyya;** Hurafeler ve Mitler, (Halk İslam’ında Senkretizm), İletişim yayınları, İstanbul 2009
- ŞAPOLYO, E. Behnan;** Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Elif Kitabevi, İstanbul 2006
- ŞAHİN, Haşim;** Ocak. T.D.V.İ.A., (c. 33, s. 316-317). İstanbul: T.D.V. Yay. 2007
- TEKİN, Nergishan;** Türklük ve Alevilik Bektaşılık, İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2011
- Tunceli İl Yıllığı, 1973**
- ULUĞ, Naşit;** Tunceli Medeniyete Açılıyor, Cumhuriyet Matbaası. İstanbul, 1939
- ÜNAL, Mehmet Ali;** XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı. Ankara: T.T.K. Yayınları, Ankara 1999
- YAMAN, Ali;** Alevilikte Dedeler, Ocaklar. Ufuk Matbaacılık. İstanbul, 1998
- YAMAN, Ali;** Alevilikte Dedelik ve Ocaklar, Karacaahmet Sultan Derneği Yayınları, 2004
- YAMAN, Ali;** Alevilikte Dedelik ve Dede Ocakları, (OCAK, Ahmet Yaşar (Editör); Geçmişten Günümüze Alevi – Bektaşî Kültürü), Kültür Bakanlığı Yayınları- Ankara 2009
- YAMAN, Ali;** Eski Türklerde Ocak, Gazi Üniv. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Araştırma Dergisi, Sayı 60, s. 57
- YAMAN, Ali;** <http://www.cemvakfi.org.tr/doc-dr-ali-yaman/anadolu-aleviliginde-ocak-sistemi-ve-dedelik-kurumu-2/>
- YAZICI, Mehmet;** Osmanlı Türk Toplumunun Sosyal Yapısındaki Alt Dinamikler: Anadolu Aleviliği, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- YAKIŞTIRAN, BEKİR;** Müslüman Halk Hareketleri, Kevser Yayınları, İstanbul 1995
- YILMAZÇELİK, İbrahim;** XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı (İdari, İktisadi ve Sosyal Hayat), Çağ Ofset Matbaacılık, Elazığ 1999

<http://www.msxlabs.org/forum/satirlarla-turkiye/12144-izmir-iktisat-ongresi.html>

Erzincan Valiliđi; <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/ERZiNCAN/erzincantarihce.htm>

ÖZGEÇMİŞ

04.01.1985 Tunceli doğumluyum. İlk, Orta ve Lise öğrenimimi Elazığ' da yaptım. Yükseköğrenimimi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği okudum. (2006) Yüksek Lisans Öğrenimimi Elazığ Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Anabilim dalında yapmaya hak kazandım. Halen özel bir kurumda öğretmenlik yapmaya devam etmekteyim.

EKLER

EK.1

(Ocakzade Dedelere Ait Fotoğraflar)

Resim 1: Ali Hıdır Çetin Dede

Resim 2 : Zeynel Batar Dede

Resim 3 : Süleyman Cevahir Dede

Resim 4: Ahmet Yurt Dede

Resim 5: Mustafa Erdoğan Dede

Resim 6: İsmail Erdoğan Dede

Resim 7: Ahmet Uğurlu Dede